

Unga hbtq-personers utsatthet för omvändelseförsök i Sverige

mucf
Myndigheten för ungdoms-
och civilsamhällesfrågor

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	2
Förord	5
Sammanfattning	7
1 Inledning	10
1.1 Om uppdraget	10
1.2 Definitioner och begrepp	11
1.2.1 Omvändelseförsök	11
1.2.2 Hedersrelaterat våld och förtryck	14
1.3 Undersökningens genomförande	15
1.3.1 Nationella ungdomsenkäten 2021	16
1.3.2 Intervjuer med unga hbtq-personer	18
1.3.3 Dialog med myndigheter, stödverksamheter och forskare	20
1.3.4 Begränsningar och metodologiska utmaningar	21
1.4 Läsanvisningar	22
2 Befintlig kunskap om omvändelseförsök	24
2.1 Omvändelseförsök: en kunskapsöversikt	24
2.1.1 Vad är omvändelseförsök?	24
2.1.2 Framväxten av omvändelseförsök	25
2.1.3 Omvändelseförsök fungerar inte och kränker mänskliga rättigheter	27
2.1.4 Varför utförs omvändelseförsök i dag?	27
2.1.5 Typer av omvändelseförsök internationellt	28
2.1.6 Omvändelseförsökens negativa effekter	29
2.1.7 Särskilt om unga och omvändelseförsök	31
2.1.8 Förekomst av omvändelseförsök internationellt	32
2.1.9 Förbud mot omvändelseförsök internationellt	33
2.2 Kunskap om situationen för unga hbtq-personer i Sverige	36
2.2.1 Hbtq-personers utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck och omvändelseförsök i Sverige	36

2.2.2	Omvändelseförsök och motstånd mot hbtq-personer inom kristna församlingar i Sverige	42
3	Unga hbtq-personers utsatthet för omvändelseförsök	48
3.1	Resultat från nationella ungdomsenkäten 2021	48
3.1.1	En ny fråga i ungdomsenkäten	48
3.1.2	Utsatthet bland unga heterocispersoner	51
3.1.3	En av fem unga hbtq-personer har utsatts för någon form av påverkan	51
3.1.4	Vanligast att unga hbtq-personer utsätts av andra unga och av familjen	55
3.1.5	En intersektionell analys av utsatthet för omvändelseförsök	56
3.1.6	De flesta, men inte alla, unga får välja sin äktenskapspartner	58
3.1.7	Nationella ungdomsenkäten: vad vet vi om utsatthet för omvändelseförsök?	59
4	Erfarenheter av omvändelseförsök i Sverige – intervjuer med unga hbtq-personer	62
4.1	Sammanfattning av resultat	62
4.1.1	Unga hbtq-personers egna erfarenheter av omvändelseförsök	62
4.1.2	Stödverksamheters erfarenheter av att möta unga som utsatts för omvändelseförsök	63
4.2	Resultat	64
4.2.1	Flera exempel på att unga utsatts för våld och tvång	64
4.2.2	Svårt att skilja mellan hedersrelaterat förtryck och våld och omvändelseförsök	68
4.2.3	Sociala och religiösa påtryckningar	69
4.2.4	Stöd och trygghet viktigt för att lämna en hbtq-fientlig miljö	78
4.2.5	Blandade erfarenheter av att söka hjälp	78
5	Sammanfattande slutsatser	81
5.1	MUCF använder begreppet omvändelseförsök i stället för "omvändelseterapi"	81
5.2	Inte möjligt att uppskatta hur många som är utsatta	81
5.3	Tidigare kunskap begränsad – men visar på negativa effekter av omvändelseförsök	82
5.4	MUCF har fått kännedom om förekomst av omvändelseförsök	83
5.5	Behov av att utveckla stödet till unga som utsätts	85
6	Myndighetens förslag	86
6.1	Utredning om förbud mot omvändelseförsök	86

6.1.1	Myndigheten föreslår _____	86
6.1.2	Det finns behov av att utreda ett förbud _____	86
6.2	Utökat utreseförbud bör omfatta omvändelseförsök _____	89
6.2.1	Myndigheten föreslår _____	89
6.2.2	Det nuvarande utreseförbudet är otillräckligt _____	89
6.3	Ökad kunskap om omvändelseförsök _____	90
6.3.1	Myndigheten föreslår _____	90
6.3.2	Uppdrag att ta fram ny kunskap _____	90
6.4	Ökad kompetens om omvändelseförsök _____	91
6.4.1	Myndigheten föreslår _____	91
6.4.2	Behov av kompetensutveckling för personal som möter utsatta unga _____	91
6.5	Ökade möjligheter att nå utsatta unga _____	93
6.5.1	Myndigheten föreslår _____	93
6.5.2	Behov av information till unga för att kunna söka hjälp _____	93
7	Metodbilaga _____	95
7.1	Regressionsmodell _____	95
7.2	Referenser _____	97

Förord

Målet för den svenska ungdomspolitikerna är att alla unga ska ha goda levnadsvillkor, makt att forma sina liv och inflytande över samhällsutvecklingen. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) har tidigare uppmärksammat att unga hbtq-personer har sämre levnadsvillkor än andra unga. I Sverige och internationellt har frågan om hbtq-personers utsatthet för så kallad omvändelseterapi uppmärksammat på senare år. Mot bakgrund av detta fick MUCF i uppdrag av regeringen att utreda unga hbtq-personers utsatthet för så kallad omvändelseterapi. Uppdraget redovisas i denna rapport, *Unga hbtq-personers utsatthet för omvändelseförsök i Sverige*.

Utgångspunkten för MUCF har varit att undersöka olika former av tvång och påtryckningar som unga hbtq-personer utsätts för i syfte att ändra deras sexuella läggning, könsidentitet eller könsuttryck. Rapporten innehåller därför en bredd av erfarenheter av omvändelseförsök. Rapporten bygger på enkätdata, intervjuer med unga hbtq-personer, anonyma berättelser från unga hbtq-personer samt information som myndigheten fått av de olika stödverksamheter som arbetar med att stödja hbtq-ungdomar, eller ungdomar som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck.

Rapporten visar att det finns unga hbtq-personer i Sverige som utsätts för påtryckningar som syftar till att få den unga att förändra, permanent dölja eller avstå från att leva i enlighet med sin sexuella läggning, könsidentitet eller könsuttryck. Utsattheten består av psykiskt, fysiskt och sexuellt våld och sker i en hederskontext eller i andra kontrollerande miljöer, inklusive religiösa sådana.

Det är inte möjligt att uttala sig om hur många unga hbtq-personer som är utsatta idag. Detta beror bland annat på att det ofta inte är möjligt att dra gränsen mellan vad som är omvändelseförsök och vad som är annan utsatthet, till exempel hedersrelaterad sådan. Många stödverksamheter för inte heller statistik över hur många av de som söker stöd som är hbtq-personer, och mörkertalet kan därför vara stort. Det kan också vara svårt att nå utsatta personer med enkät- och intervjuundersökningar.

MUCF ser att det finns behov av insatser för att förbättra stödet till unga hbtq-personer som utsätts för omvändelseförsök och liknande förtryck genom kompetenshöjande insatser till berörda myndigheter, ökad information till utsatta och bättre tillgång till stöd. MUCF anser också att det finns anledning att utreda lagstiftning som förbjuder omvändelseförsök.

MUCF vill rikta ett särskilt tack till de unga som delat med sig av sina erfarenheter, i intervjuer eller genom skrivna berättelser. Era erfarenheter är ett centralt bidrag till den här rapporten.

Rapporten har tagits fram på avdelningen för utredning av Ulrika Westerlund (Uppdragsansvarig), Vanessa Sevedag, Vierge Hård och Karl Karlsson.

Lena Nyberg

Generaldirektör

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor

Sammanfattning

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) har haft ett särskilt uppdrag att kartlägga unga hbtq-personers utsatthet för så kallad omvändelseterapi, i rapporten benämnt omvändelseförsök. Uppdraget har genomförts genom dialog med stödverksamheter, myndigheter och forskare, intervjuer med unga hbtq-personer, anonyma berättelser från unga hbtq-personer och frågor i Nationella ungdomsenkäten.

Omvändelseförsök definieras i den här rapporten som påtryckningar och tvång som syftar till att få någon att förändra, permanent dölja eller avstå från att leva i enlighet med sin sexuella läggning eller könsidentitet eller uttrycka kön på det sätt personen själv vill.

Det finns mycket begränsad tidigare kunskap om omvändelseförsök i Sverige. Tidigare studier har berört omvändelseförsök som en form av hedersrelaterat våld och förtryck, ibland kopplat till någon religion och ibland mer till en kulturell kontext, eller omvändelseförsök inom kristna församlingar. Internationellt finns även ett växande forskningsunderlag som pekar på flertalet negativa effekter av att utsättas för omvändelseförsök, såsom psykisk ohälsa och en ökad risk för självmordstankar och självmordsförsök.

MUCF:s underlag pekar på att det finns unga hbtq-personer som utsätts för omvändelseförsök i Sverige. Det är däremot inte möjligt att uppskatta hur många unga i Sverige som kan ha utsatts för omvändelseförsök. Detta beror på flera faktorer såsom att det inte förs någon systematisk dokumentation över utsatthet för omvändelseförsök. Det är även svårt att dra någon tydlig gräns mellan alla typer av hedersrelaterat våld och förtryck gentemot hbtq-personer och omvändelseförsök i en hederskontext. I vissa fall kan det också vara svårt att dra gränsen mot andra former av utsatthet, till exempel utsatthet för hatbrott. Det är även få stödverksamheter som kommer i kontakt med unga hbtq-personer som befinner sig i andra kontrollerande miljöer än hedersrelaterade, vilket också försvårar kännedomen om utsattheten.

Det går däremot att säga något om i vilka sammanhang utsattheten finns och vad unga hbtq-personer i Sverige kan utsättas för.

I den nationella ungdomsenkäten 2021 uppgav 18 procent av samtliga hbtq-personer att någon hade försökt att påverka deras sexuella läggning, könsidentitet eller könsuttryck. De flesta av dem hade blivit tillsagda att ändra sig. Att ha blivit tillsagd att ändra sig kan röra sig om omvändelseförsök, men behöver inte göra det. Det är vanligare att transpersoner utsätts för påverkan jämfört med hbtq-cispersoner. Det är även vanligare att homosexuella och queera unga utsätts jämfört med bi-/pansexuella och personer som inte definierat sin sexuella läggning eller är osäkra på sin sexuella läggning. Bland homosexuella är det fler tjejer som uppger att de utsätts för påverkan jämfört med killar, vilket kan hänga samman med att tjejer generellt är särskilt utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck.

Det är även en lägre andel homosexuella tjejer som uppger att de har möjlighet att gifta sig med den de vill. Även hbtq-personer med utländsk bakgrund har lägre möjligheter att välja vem de vill gifta sig med jämfört med heterocis-personer med utländsk bakgrund och personer med svensk bakgrund. Av samtliga utsatta hbtq-personer har de flesta blivit påverkade av andra unga eller av sin familj.

5 procent av hbtq-personerna uppgav **även** att de blivit utsatt för allvarigare former av omvändelseförsök såsom:

- någon form av "behandling",
- hot att föras ut ur Sverige
- hot om att skickas på "uppfostringsresa"
- hot om tvångsäktenskap,
- förts ut ur Sverige
- blivit skickad på "uppfostringsresa",
- tvingats gifta sig
- andra former av påtryckningar, hot, tvång eller skador

MUCF har även tagit del av berättelser från unga och stödverksamheter som möter unga om följande metoder som syftar till att ändra eller förmå unga att permanent dölja sin sexuella läggning eller könsidentitet.

- fysiskt våld: misshandel, begränsad tillgång till mat
- sexuellt våld: tvångsäktenskap, sexuella övergrepp
- psykiskt våld: stark kontroll, uttalade eller förtäckta hot (om till exempel vad hbtq-personer bör råka ut för eller vad som hänt andra hbtq-personer), social isolering eller uteslutning, verbala kränkningar
- föras utomlands under falska premisser eller mot sin vilja
- försök att "bota" genom kontakt med läkare, genom bön eller ritual

Därutöver beskriver flera att det sociala sammanhang de befinner sig i präglas av tystnad och tabu när det gäller hbtq-frågor och en föreställning om hbtq-personer som sjuka eller syndiga. Eftersom underlaget är begränsat kan det finnas påtryckningsmetoder eller sammanhang som MUCF inte har fått kännedom om.

Myndigheten har inte intervjuat unga som utsatts för någon form av "läger" eller "terapi" i Sverige. Däremot har MUCF tagit del av berättelser från stödverksamheter och en forskare om att individer uppmuntrats att söka sig till sådana miljöer utomlands eller att unga förts utomlands mot sin vilja i syfte att kontrollera dem. Det finns även exempel på att religiösa ledare eller grupper försökt "bota" individen genom bön, samtal eller riter. De exempel MUCF

tagit del av ska ha skett inom frikyrkor, muslimska församlingar, inom familjer eller en större social gemenskap.

De flesta unga MUCF har intervjuat har inte utsatts för fysiskt våld och har heller inte sökt stöd utanför familjen eller vänkretsen för att hantera situationen. I de fall intervjupersonerna sökt eller fått stöd från myndigheter eller hälso- och sjukvård har erfarenheterna av kontakt med myndigheter och vård skiljt sig kraftigt åt. Stödverksamheterna har flertalet exempel på unga hbtq-personer som utsatts för våld. Stödverksamheterna pekar på att det finns utmaningar i befintliga stödstrukturer. Medan det finns goda exempel på myndigheters och andra aktörers agerande finns också flera exempel på att unga som utsatts har haft svårt att få tillräcklig hjälp och stöd.

Flera stödverksamheter uttrycker att det finns utvecklingsbehov när det gäller yrkesverksammas kompetens om hbtq-personers utsatthet och information till unga hbtq-personer som är utsatta för omvändelseförsök och/eller hedersrelaterat våld och förtryck och andra kontrollerande miljöer.

1 Inledning

1.1 Om uppdraget

Regeringen gav 2020 Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor (MUCF) i uppdrag att kartlägga och sammanställa kunskap om unga hbtq-personers utsatthet för så kallad omvändelseterapi (dnr A2020/01669/MRB). Myndigheten fick samtidigt i uppdrag att utreda unga hbtqi-personers levnadsvillkor (dnr A2020/01666/MRB) och uppdraget om "omvändelseterapi" ska ses som ett komplement till det övergripande uppdraget om levnadsvillkor.¹

Regeringen betonar i sitt beslut att det är oacceptabelt att unga hbtq-personer utsätts för tvång eller olika slags påtryckningar för att dölja sin sexualitet eller könsidentitet, eftersom alla ska ha lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet och könsuttryck.² Regeringen påpekar också att det är brottsligt att tvinga någon till så kallad omvändelseterapi och att detta redan i nuläget kan bestraffas som till exempel olaga tvång. Det kan också bli frågan om straffskärpning om ett motiv för brottet har varit att bevara eller återupprätta heder. Så kallad omvändelseterapi får inte förekomma inom hälso- och sjukvården, eftersom all behandling ska utgå från ett medicinskt behov.

Regeringen har fattat beslut om att ge MUCF uppdraget, eftersom frågan under senare år uppmärksammats alltmer, av bland annat aktörer inom det civila samhället, och det saknas kunskap om förekomsten av så kallad omvändelseterapi både i Sverige och internationellt.

Regeringen betonar att det generellt finns mycket arbete kvar att göra innan alla människor kan känna att de kan leva ett liv där deras rättigheter och identitet fullt ut respekteras, samt att "för barn och unga kan stödet i identitetsutvecklingen vara avgörande för självkänslan och den psykiska hälsan i allmänhet" (dnr A2020/01669/MRB, s. 3).

¹ Hbtq är ett samlingsnamn för homosexuella, bisexuella, transpersoner och personer som identifierar sig med queera uttryck och identiteter. Hbtqi används när även intersexpersoner inkluderas.

² Begreppet kön består av olika delar: juridiskt kön är det kön som står registrerat i folkbokföringen; biologiskt kön sig och definierar sig som, det kan exempelvis vara kvinna, man, både och eller inget alls; könsuttryck är hur en person uttrycker kön genom kläder, smink, kroppsspråk, frisyra, socialt beteende, röst med mera.

Sexuell läggning beskriver vem eller vilka en person blir föreläskad i, attraheras av eller har sexuella relationer med. De sexuella läggningar som inkluderas i diskrimineringslagen är homosexuell, bisexuell och heterosexuell.

I beslutet konstaterar regeringen också att unga hbtq-personer kan vara särskilt utsatta i ett hedersrelaterat sammanhang och att så kallad omvändelseterapi kan vara en form av hedersrelaterat våld och förtryck, men att kunskapsluckorna är stora.

I uppdraget till MUCF ingick att

- i dialog med relevanta aktörer samla och redovisa en bild av unga hbtq-personers egna erfarenheter av företeelser som har uppfattats som så kallad omvändelseterapi
- beakta den kunskap som finns bland de aktörer som arbetar mot hedersrelaterat våld och förtryck, såsom Länsstyrelsen i Östergötland och kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck, Jämställdhetsmyndigheten, Socialstyrelsen och Barnafrid vid Linköpings universitet
- inhämta ungas egna erfarenheter från organisationer som arbetar mot hedersrelaterat våld och förtryck, eller från organisationer som arbetar för hbtq-personers rättigheter.

1.2 Definitioner och begrepp

Regeringen konstaterar i beslutet att det inte finns någon gängse definition av begreppet "omvändelseterapi", men att det ofta syftar på "olika typer av beteenden såsom påtryckningar och tvång för att en person inte längre ska identifiera sig som hbtq-person eller inte ge uttryck för den delen av ens identitet" (dnr A2020/01669/MRB, s. 2). Avsaknaden av definition behöver uppmärksammas inom ramen för uppdraget, betonar regeringen.

MUCF har under arbetet med uppdraget konstaterat att många aktörer tolkar begreppet "omvändelseterapi" på ett sätt som skulle göra uppdraget betydligt mer avgränsat än vad myndigheten har uppfattat att syftet är. Ordet terapi leder, för många, tanken till behandlingar inom hälso- och sjukvården. Redan tidigt i arbetet beslutade myndigheten därför att klargöra att uppdraget handlar om att kartlägga och sammanställa kunskap om betydligt mer än endast handlingar som skulle kunna beskrivas som terapi. I möten med andra aktörer och med hbtq-ungdomar själva har myndigheten därför valt att ge exempel på företeelser som kan inkluderas inom ramen för uppdraget, för att inte riskera att relevanta erfarenheter utelämnas. Bland annat har förbön, hot om "uppfostringsresor" eller tvångsäktenskap och andra mer allmänna påtryckningar nämnts.

Nedan presenteras definitioner av och resonemang om några centrala begrepp i rapporten.

1.2.1 Omvändelseförsök

MUCF har valt att använda begreppet omvändelseförsök i stället för "omvändelseterapi". Valet av begrepp, och definitionen av begreppet, bygger dels på kunskap från tidigare forskning och

undersökningar, dels på erfarenheter och tankar MUCF samlat in från hbtqi-organisationer, stödverksamheter och myndigheter under arbetets gång.

I den dialog MUCF haft med hbtqi-organisationer, stödverksamheter och myndigheter, samt i rekryteringen av intervjupersoner, har begreppet "omvändelseterapi" ofta upplevts som otydligt eller problematiskt. Dels har både organisationer och individer inte uppfattat att begreppet omfattar alla former av påtryckningar och tvång. Dels har en del uppfattat begreppet som problematiskt eftersom terapi för tankarna till vetenskapligt förankrad vård och behandling.

En av de mest omfattande rapporterna om omvändelseförsök i ett globalt perspektiv presenterades 2020 av organisationen ILGA World (The International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association) (Mendos, 2020). I rapporten resoneras kring terminologi på ett sätt som MUCF tycker är relevant också för myndighetens arbete. ILGA World slår fast att det inte finns något allmänt erkänt begrepp för fenomenet och att begreppet "omvändelseterapi" (*conversion therapy*) är problematiskt på flera sätt. För det första konstaterar ILGA World, i likhet med dem som MUCF varit i kontakt med, att ordet terapi kan tolkas som att praktikerna har stöd i medicinsk vetenskap. För det andra är terapi ofta en behandling av en sjukdom, vilket antyder att normbrytande sexuella läggningar, könsidentiteter och könsuttryck skulle vara sjukliga eller behöva förändras. För det tredje kan de två föregående aspekterna leda till en uppfattning att det är möjligt att förändra sexuell läggning, könsidentitet och könsuttryck med terapeutiska metoder, vilket saknar vetenskapligt stöd. Slutligen menar ILGA World att "omvändelseterapi" är ett för snävt begrepp för att fånga in de olika metoder som används för att försöka förändra någons sexuella läggning, könsidentitet eller könsuttryck.

Historiskt sett har omvändelseförsök benämnts olika. "Omvändelseterapi" är från början en term från den psykiatriska vården, där sådana praktiker tidigare användes. När praktikerna flyttade ut i andra, exempelvis religiösa, sammanhang uppkom andra termer, såsom *reparative therapy*, *gay cure*, *ex-gay therapy* och *gender-critical therapy*. För att beskriva denna breddning av metoderna har aktörer som APA (American Psychological Association) och ILGA World börjat använda begrepp som SOCE (*Sexual Orientation Change Efforts*) eller SOGIECE (*Sexual Orientation, Gender Identity or Gender Expression Change Efforts*) för att beskriva fenomenet (Mendos, 2020).

Begreppet SOGIECE omfattar omvändelseförsök som psykologer/psykiatriker, religiösa ledare och personal i religiösa organisationer och andra typer av sammanslutningar eller gemenskaper och enskilda utsätter individer för (Mendos, 2020; se även Anton, 2010).

ILGA World beskriver omvändelseförsök som känslomässig och social press på, eller våld mot, hbtq-personer för att de ska förändra sin sexuella läggning, sin könsidentitet eller sitt könsuttryck så att dessa följer heterocisnormen, eller undertrycka uttryck för sexuell läggning

eller könsidentitet som bryter mot heterocisnormen.³ Omvändelseförsök baseras på en tanke om heterocisnormativa könsroller som "naturliga" (från en religiös, kulturell eller biologisk utgångspunkt). Utifrån denna tanke ses heterosexualitet som den enda naturliga formen av sexualitet och cispersoners kön som den enda naturliga formen av kön (Mendos, 2020).

Inom akademien används flera olika begrepp för att beskriva praktikerna. Medan vissa använder "omvändelseterapi" (med eller utan citattecken och tillägg) använder andra forskare begreppet omvändelseförsök (*change efforts*) (se till exempel Turban m.fl., 2019; Ryan m.fl., 2020; Beckstead, 2012). Vissa forskare använder båda begreppen (se tex. Mallory, Brown & Conron, 2019). Forskarna för sällan någon diskussion om varför de valt ett visst begrepp.

I rapporten har MUCF valt att använda de begrepp som forskare, referenspersoner och intervjupersoner själva använder. Därför förekommer ibland begreppet "omvändelseterapi", då satt inom citattecken. Baserat på de erfarenheter som MUCF fått ta del av under arbetet med rapporten, samt den existerande forskningen och resultat från organisationers rapporter, definierar myndigheten omvändelseförsök på följande sätt: "försök att få någon att förändra, permanent dölja eller avstå från att leva i enlighet med sin sexuella läggning eller könsidentitet eller uttrycka kön på det sätt personen själv vill". I texten används ibland kortare skrivningar, dessa ska inte tolkas som att de har någon annan innebörd. Metoder som finns beskrivna i tidigare kunskapssammanställningar, forskning och som framkommit i myndighetens arbete är

- terapeutiska metoder
- förbön
- religiösa ritualer
- utfrysning/uteslutning
- tvångsäktenskap
- indirekta och direkta hot,
- fysiskt våld
- sexuellt våld
- bestraffning.

Bestraffning kan exempelvis handla om att bli av med uppdrag inom församlingen eller att nekas mat av familjen. Förändringsförsök kan göras av religiösa ledare, vårdgivare, olika sociala gemenskaper inklusive familj och släkt, och enskilda. Omvändelseförsök omfattar inte att en

³ Cisnorm är den norm som förutsätter att alla människor är cispersoner, det vill säga identifierar sig som det juridiska kön de tilldelades vid födelsen. Cisnormen utgår från att det endast finns två kön.

Heteronorm är den norm som förutsätter att alla människor är heterosexuella cispersoner som har relationer och bildar familjer med personer av så kallat motsatt kön. Heteronormen handlar om både sexualitet och identitet. Heteronormen och cisnormen är ofta sammankopplade och kan benämnas heterocisnorm.

individ själv försöker förändra sin egen sexuella läggning, könsidentitet eller könsuttryck, men sådana försök kan vara en konsekvens av andras försök att omvända individen.

Omvändelseförsök, i den betydelse som myndigheten använder i den här rapporten, omfattar inte personer med intersexvariation. Därför kommer myndigheten att använda begreppet hbtq och inte hbtqi. Intersex är ett ofta använt samlingsnamn för olika kroppsliga tillstånd som påverkar könsutvecklingen. Eftersom de omvändelseförsök som myndigheten berör i rapporten handlar om att försöka förmå en person att förändra eller dölja sin könsidentitet, sitt könsuttryck eller sin sexuella läggning omfattar rapportens resultat inte intersexpersoner. MUCF är medvetna om att det förekommer "normaliserande" kirurgiska ingrepp på och behandlingar av intersexpersoner utan dessas samtycke eller med ofullständigt samtycke. Det kan också förekomma att intersexpersoner uppmanas av exempelvis familj att dölja för andra att de är intersex, men MUCF har inte uppfattat att kartläggning av detta ingår i det här redovisade uppdraget.

1.2.2 Hedersrelaterat våld och förtryck

MUCF utgår från de definitioner av hedersrelaterat våld och förtryck som används av regeringen, Jämställdhetsmyndigheten och Nationella kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck hos Länsstyrelsen i Östergötland. I dessa tydliggörs att hedersrelaterat våld och förtryck bygger på starkt "patriarkala och heteronormativa föreställningar" (Jämställdhetsmyndigheten, 2021b; Prop. 2019/20:131) och syftar till "att upprätthålla gemensamma normer och värderingar som råder i den egna familjen/släkten eller ett större kollektiv" (Länsstyrelsen i Östergötland, 2020). Detta innebär att individens valmöjligheter är begränsade till det som anses gynna familjen eller släkten, eftersom individens agerande påverkar hela familjens/släktens anseende eller heder. Det tar sig ofta uttryck i kontroll av kvinnors och flickors sexualitet, men kan också drabba män och pojkar (Jämställdhetsmyndigheten). I propositionen *Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet* skriver regeringen att hedersrelaterad brottslighet kan omfatta etniska, kulturella eller religiösa grupper som inte "i formell mening" utgör en familj eller släkt, men som under vissa omständigheter kan vara jämförbara (Prop. 2019/20:131, s. 37).

Med den här förståelsen av hedersrelaterat våld och förtryck är isärhållandet av kvinnor och män, och obligatorisk heterosexualitet, viktiga principer som upprätthåller familjens eller släktens heder. Det innebär att även hbtq-personers uttryck, beteende och sexualitet måste kontrolleras för att upprätthålla hedern. (Se till exempel Jämställdhetsmyndigheten, 2021b.)

Hedern upprätthålls med hjälp av fysiskt, psykiskt, socialt och sexuellt våld såsom misshandel, hot, skuldbeläggande, utfrysning, isolering och sexuella övergrepp. Det kan också handla om försummelse och begränsade möjligheter till privatliv, som att delta i utbildning, arbetsmarknaden eller sociala sammanhang. Fler exempel på metoder för att upprätthålla

hedern är barnäktenskap och andra tvångsäktenskap, kvinnlig könsstympning och att skicka barn och unga utomlands i syfte att kontrollera dem (Länsstyrelsen i Östergötland, 2020).

1.3 Undersökningens genomförande

Under arbetet med rapporten har MUCF använt sig av flera olika källor och metoder. Tidigt i processen kontaktades flera aktörer som myndigheten hade anledning att tro skulle kunna bidra med resonemang om eller erfarenheter av hur omvändelseförsök kan ta sig uttryck. Det rörde sig framför allt om de myndigheter som nämndes i regeringsbeslutet om uppdraget; några riksdagsledamöter som motionerat och skrivit debattartiklar i frågan; och olika stödorganisationer, dels med inriktning på stöd till utsatta hbtq-personer, dels med fokus på arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck.

Förutom kunskap om hur omvändelseförsök kan ta sig uttryck fick myndigheten genom dessa kontakter också hjälp att nå utsatta ungdomar som skulle kunna medverka i intervjuer med myndigheten.

De aktörer som myndigheten tog kontakt med bidrog med olika exempel på omvändelseförsök. Kunskapen dessa kontakter gav användes i utformningen av frågor i 2021 års nationella ungdomsenkät⁴, och i formuleringar på den hemsida som myndigheten tog fram för att nå hbtq-ungdomar som ville bli intervjuade eller själva skriva sin berättelse på hemsidan.

På hemsidan, hbtqi.mucf.se, stod följande: "Ett område vi ska titta särskilt på är utsatthet för så kallad omvändelseterapi. Vi tolkar detta brett och vill veta mer om all form av utsatthet för olika metoder som används för att försöka ändra på en persons sexuella läggning eller könsidentitet. Till exempel förbön, tvångsäktenskap, uppfostringsresor, möten med någon som ska 'bota' en ung person." Hemsidan användes också för att nå intervjupersoner till det större uppdraget om unga hbtqi-personers levnadsvillkor, därför användes formuleringen att området "omvändelseterapi" var något myndigheten skulle titta särskilt på⁵.

Hemsidan lanserades i mitten av mars 2021 och i maj tillkom en engelsk version. Hemsidan spreds i myndighetens egna kanaler i sociala medier och genom en annons på Grindr (ett nätverk för sociala kontakter för hbtq-personer, framför allt för män som har sex med män). Myndigheten bad också om hjälp med spridning av hemsidan av olika organisationer, bland annat de vi kontaktat inledningsvis i arbetet. Myndighetens nätverk för fritidsverksamheter för unga hbtq-personer tillfrågades också om hjälp med spridning.

⁴ Nationella ungdomsenkäten genomförs vart tredje år av MUCF.

⁵ När rekryteringen av intervjupersoner genomfördes användes fortfarande begreppet "omvändelseterapi".

Här följer redogörelser för ungdomsenkätens utformning, samt intervjupersonerna och de inkomna berättelserna. Som komplement till de berättelser myndigheten tog del av direkt från de utsatta ungdomarna genomfördes intervjuer med några av stödverksamheterna i syfte att få ta del av iakttagelser de gjort under sitt arbete. Detta beskrivs ytterligare nedan.

Under arbetet med rapporten har myndigheten också tagit del av tillgänglig forskning, och undersökningar från organisationer, om omvändelseförsök. Detta presenteras i kapitel två, *Befintlig kunskap om omvändelseförsök*.

1.3.1 Nationella ungdomsenkäten 2021

Den nationella ungdomsenkäten är en återkommande enkätundersökning som MUCF skickar ut till unga i åldersgruppen 16–25 år. Enkäten har genomförts ungefär vart tredje år sedan 2004. I denna rapport redovisas resultat från 2021 års enkät. I denna inkluderades för första gången frågor med syfte att kartlägga unga hbtq-personers utsatthet för olika former av omvändelseförsök.

Enkäten skickades till ett slumpmässigt urval av 12 000 unga (16–25 år). Urvalet kan anses vara representativt för unga i Sverige i dessa åldrar. Svarsfrekvensen var 50 procent (5 997 svarande). Urvalet bestod 2021 av betydligt fler individer än vid tidigare ungdomsenkäter som MUCF genomfört, vilket ledde till att antalet svarande också var högre än tidigare.⁶

Ett problem i alla former av enkätundersökningar är svarsbortfall i det representativa urvalet. Bortfallet blir särskilt problematiskt om det är ojämnt fördelat mellan olika grupper av unga, då resultaten riskerar att bli missvisande. I detta fall kan skevhet i bortfallet medföra att resultaten inte korrekt återspeglar ungas utsatthet för omvändelseförsök. För att rätta till några sådana skevheter har resultaten viktats efter juridiskt kön (man eller kvinna)⁷ och ålder (16–18 år, 19–21 år och 22–25 år). Risken finns dock alltid att vissa grupper av unga i lägre utsträckning svarar på enkäter och detta är inte alltid möjligt att kompensera för.

Ett annat problem med enkätundersökningar är olika typer av missvisande svar. Med missvisande svar menas att personer av någon anledning svarat på ett sätt som inte speglar verkligheten. Förekomsten av missvisande svar behöver inte påverka resultaten nämnvärt men riskerar att göra det. Framför allt blir resultat för mindre grupper, och frågor där det handlar om att mäta väldigt låga (eller väldigt höga), andelar mer känsliga. För att säkerställa att

⁶ Som jämförelse bestod urvalet 2018 av 5 000 individer och svarsfrekvensen var 46 procent.

⁷ Via SCB vet vi, med avseende på juridiskt kön, hur många män och kvinnor det finns i populationen. För alla personer i urvalet till ungdomsenkäten finns även uppgift om juridiskt kön. Detta gör det möjligt att vikta resultaten så att de på ett bättre sätt avspeglar populationen, vad gäller just juridiskt kön.

enkäten är tillförlitlig genomför myndigheten en kontroll av datakvaliteten. Detta görs genom en systematisk kontroll där svarande med svarsmönster som *kraftigt* avviker från det förväntade plockas bort från resultaten. Det kan till exempel handla om att en person genomfört enkäten på orimligt kort tid eller att personen varit inkonsekvent i hur hen svarat på kombinationer av frågor med en mycket hög grad av samvariation. Det är 281 svarande av totalt 5 997 som har plockats bort från enkäten till följd av denna systematiska kontroll.

Undergrupper

För att visa på skillnader och likheter mellan olika undergrupper av unga har svarande delats in efter följande faktorer:

- hbtq-person (hbtq-person eller heterocisperson)⁸
- kön (kille eller tjej)⁹
- könsidentitet (ciskille, cistjej, binär transperson eller ickebinär)¹⁰
- sexuell läggning (heterosexuell, bi-/pansexuell, homosexuell, queer, vill inte definiera eller osäker)¹¹
- föräldrars utbildningsnivå (har eller har inte eftergymnasial utbildning)¹²
- bakgrund (utländsk bakgrund eller svensk bakgrund)¹³
- funktionsnedsättning (har eller har inte funktionsnedsättning/ar)
- ålder (16–20 eller 21–25 år)

⁸ Myndigheten använder begreppet heterocisperson snarare än "andra unga" eller liknande, för att tydliggöra vilka som utgör de båda grupperna. I gruppen "heterocispersoner" ingår alltså heterosexuella cispersoner. Indelningen i grupper baseras på vad de svarande själva har uppgett i enkäten. En cisperson är en person som inte är transperson och vars juridiska kön och könsidentitet hänger ihop och alltid har hängt ihop.

⁹ I enkäten har unga fått svara på vilket kön de har. Det är dessa svar som ligger till grund för MUCF:s könsuppdelade statistik om inget annat anges.

¹⁰ Med ciskillar och cistjejer menas personer som själva identifierar sig som kille respektive tjej och vars juridiska kön och könsidentitet hänger ihop och alltid har hängt ihop. Binära transpersoner avser tjejer och killar som är eller har varit transpersoner. Dessa har grupperats tillsammans då transtjejer och transkillar var för sig blir för små grupper för att redovisa. Transperson är ett begrepp som avser personer med könsidentitet och/eller könsuttryck som alltid eller under perioder skiljer sig från det kön som registrerades vid födelsen. Gruppen ickebinära består av personer med en annan könsidentitet än tjej eller kille. En del ickebinära kallar sig för transpersoner, andra gör inte det.

¹¹ Bisexuell innebär att kunna bli kär i eller attraherad av människor av fler än ett kön, eller oavsett kön. Heterosexuell innebär att kunna bli kär i eller attraherad av människor av annat kön än en själv, oftast handlar det om tjejer som blir kära i killar och vice versa. Homosexuell innebär att kunna bli kär i eller attraherad av människor av samma kön som en själv. Pansexuell innebär att kunna bli kär i eller attraherad av människor av alla kön, begreppet tydliggör att det finns fler kön än två.

Queer är ett begrepp som kan avse en teori som växt fram inom den akademiska sfären (queerteori), aktivism eller identitet. Queer som identitet innebär att på något sätt bryta mot hetero- och/eller cisnormen och kan alltså avse identitet gällande kön och/eller sexualitet. I ungdomsenkäten fanns alternativet endast som svar på frågan om sexualitet.

¹² Det räcker med att minst en förälder har eftergymnasial utbildning för att de ska räknas in i kategorin med eftergymnasial utbildning.

¹³ Med svensk bakgrund avses personer födda i Sverige med minst en inrikes född förälder. Med utländsk bakgrund avses personer som är utrikes födda, eller som är inrikes födda med två utrikes födda föräldrar.

- landsbygdskommun (bor eller bor inte i en landsbygdskommun)¹⁴.

Resultat för olika undergrupper redovisas enbart om antalet svarande är minst 30 stycken.¹⁵ Resultaten som presenteras i rapporten som visar skillnader mellan grupper och/eller över tid diskuteras i rapportens löptext enbart om skillnaderna är statistiskt signifikanta på 95-procentsnivå. I rapportens figurer och tabeller redovisas både statistiskt säkerställda och ej statistiskt säkerställda skillnader.

Att analysera utsatthet för omvändelseförsök utifrån olika bakgrundsfaktorer ingick egentligen inte i myndighetens uppdrag. Men då myndigheten parallellt haft uppdraget att kartlägga och sammanställa kunskap om unga hbtqi-personers levnadsvillkor, bland annat utifrån ett intersektionellt perspektiv, har dessa bakgrundsfaktorer inkluderats även i denna rapport.

1.3.2 Intervjuer med unga hbtq-personer

Den kvalitativa analysen bygger i huvudsak på intervjuer med nio unga hbtq-personer och sju anonyma berättelser som skickats in via hemsidan. Eftersom det varit svårt att rekrytera intervjupersoner med erfarenhet av omvändelseförsök inom målgruppen 13–25 år har MUCF även intervjuat en person i 30-årsåldern som utsattes när hen var i åldern 13–25 år.¹⁶ Informanternas ålder presenteras i rapporten inom ett åldersspann, av anonymitetsskäl. I övrigt presenteras informanterna med de uppgifter de själva angett. Som komplement till intervjuerna med och berättelserna av unga med egna erfarenheter har myndigheten genomfört intervjuer med stödverksamheter som möter unga med dessa erfarenheter.

Intervjupersonerna rekryterades genom den särskilda hemsidan, se beskrivning ovan, där unga kunde anmäla intresse för att delta i studien eller skicka in sin berättelse anonymt. Hemsidan innehöll en beskrivning av myndighetens uppdrag och exempel på vad "omvändelseterapi" kan innebära.

Totalt skickade sju unga in anonyma berättelser om sina erfarenheter av direkta och indirekta påtryckningar att förändra sin sexuella läggning, sin könsidentitet eller sitt könsuttryck i

¹⁴ Landsbygdskommuner är kommuner där minst halva befolkningen bor i rurala områden (områden med en liten befolkning spridd över ett stort område). Definitionen följer Tillväxtverkets indelning.

¹⁵ Statistik brukar generellt inte redovisas för allt för små grupper då det finns en risk för missvisande resultat, det kan dessutom vara problematiskt sett till anonymiteten för dem som svarar. Resultat från ungdomsenkäten redovisas historiskt endast för grupper bestående av minst 30 personer.

¹⁶ Det ungdomspolitiska målet omfattar unga mellan 13 och 25 år (prop. 2013/14:191), därför är ungdomar i detta åldersspann MUCF:s generella målgrupp.

Sverige. Dessa uppgav olika identiteter med avseende på kön, sexuell läggning och könsidentitet:

- två identifierade sig som homosexuella (en kvinna, en som var osäker på sin könsidentitet)
- en som lesbisk
- en som bisexuell man
- en som omni-/pansexuell tjej
- en som queer
- en som ickebinär transperson.

Personerna som skickade in de anonyma berättelserna hade erfarenhet av att utsättas inom en församling, i sin familj respektive i ett större socialt sammanhang. Fyra av de unga som skickade in anonyma berättelser uppgav att de hade utländsk bakgrund.

Tolv personer som anmälde intresse via hemsidan för att delta i en intervju angav att de hade erfarenhet av "omvändelseterapi" eller beskrev erfarenheter som myndigheten bedömde kunde vara omvändelseförsök. MUCF kontaktade alla personer som hade anmält sig, varav sex valde att delta i intervjustudien. MUCF fick även kontakt med två intervjupersoner genom en verksamhet som arbetar mot hedersrelaterat våld och förtryck. En person tog kontakt med utredningen efter att ha hört talas om uppdraget i sociala medier. En intervjuperson kontaktade myndigheten i efterhand för att meddela att personen inte längre ville medverka i studien. MUCF har därför tagit bort personen ur studien. De totalt åtta personer som ingår i studien identifierade sig också olika med avseende på kön, sexuell läggning och könsidentitet:

- två var ickebinära transpersoner, varav en identifierade sig som asexuell och aromantisk och en som bisexuell
- en person identifierade sig som gender non-conforming¹⁷ men beskrev sig inte som transperson
- två beskrev sig som homosexuell kille/man
- en beskrev sig som tjej/kvinna, men definierade inte sin sexuella läggning¹⁸
- två personer definierade inte sig närmare än som hbtq-personer.

¹⁷ Gender non-conforming innebär att man bryter mot normer för kön. Både transpersoner och cispersoner kan vara gender non-conforming. Till exempel kan både cismän och transmän använda könsuttryck som anses vara typiskt feminina. (RFSL Ungdom)

¹⁸ En av dem beskrev i stället sin sexuella läggning som att inte kunna ha (romantiska) relationer med killar.

Tre av intervjupersonerna uppgav att de hade utländsk bakgrund. MUCF har utgått från hur de unga beskriver sig själva. Har den unga valt att inte tydligt definiera kön eller sexuell läggning i samband med intervjun har myndigheten inte krävt att den unga ska göra det.

Även i MUCF:s uppdrag att utreda unga hbtqi-personers levnadsvillkor har ett antal intervjupersoner nämnt utsatthet som kopplas till religion, utan att nämna erfarenheter som direkt kan beskrivas som omvändelseförsök. Dessa personers erfarenheter finns med som exempel i analysdelen av den här rapporten för att bredda bilden av utsattheten, men inga citat har använts från dessa intervjuer i rapporten.

MUCF har också under arbetet med rapporten kontaktats av några transpersoner och en förälder till en ung transperson som beskriver upplevelser de haft inom den svenska vården som omvändelseförsök, genom att de eller deras barn nekats tillgång till könsbekräftande vård av vårdpersonal inom allmänpsykiatri eller primärvården.¹⁹ De flesta av dessa kontakter har dock inte resulterat i några intervjuer och MUCF har bara intervjuat en person som uttryckt sina erfarenheter av vård i termer av omvändelseförsök. Eftersom denna persons erfarenheter tematiskt har större likheter med resultat som kommer att presenteras i rapporten om unga hbtqi-personers levnadsvillkor, där flera unga transpersoner i mer allmänna ordalag beskriver sina erfarenheter av bristande tillgång till vård, kommer denna intervju behandlas inom ramen för utredningen om unga hbtqi-personers levnadsvillkor.

1.3.3 Dialog med myndigheter, stödverksamheter och forskare

MUCF har under uppdraget haft kontakt med ett stort antal civilsamhällesorganisationer, myndigheter och stödverksamheter som drivs i ideell och offentlig regi, som kan ha kommit i kontakt med unga hbtqi-personer som utsatts för omvändelseförsök.²⁰ Därutöver har MUCF haft kontakt med forskaren Charlotta Carlström som bedriver pågående forskning inom området. Kontakten har skett genom mail, enskilda möten och referensgruppsmöten med flera aktörer

¹⁹ Även i resultaten från nationella ungdomsenkäten finns några svar som ger uttryck för liknande erfarenheter, dessa kommer också att analyseras i rapporten om unga hbtqi-personers levnadsvillkor.

²⁰ Alla verksamheter som kontaktats har inte haft möjlighet att bidra, men följande aktörer har deltagit på ett eller flera möten: Länsstyrelsen i Östergötland; Barnafriid/Linköpings universitet; Socialstyrelsen; Jämställdhetsmyndigheten; Folkhälsomyndigheten; Utrikesdepartementet, enheten för konsulära ärenden; Myndigheten för stöd till trossamfund; Barnombudsmannen; Origo, Stockholm; Socialförvaltning Centrum, Dialoga – Kompetenscentrum om våld i nära relationer och hedersrelaterat våld, Göteborg; Resursteam heder, Malmö; Shanazi hjältar och hjältninnor, Linköpings kommun; Kvinnors nätverk/Linnamottagningen; Glöm aldrig Pela och Fadime, GAPF; Homan; RFSL:s stödmottagning; RFSL Rådgivningen Skåne; RFSL Örebros kuratorsmottagning; RFSL Luleå; Egalia (RFSL Stockholms fritidsverksamhet); Förenade tjej-, trans- och ungdomsjourer; Tjejers rätt i samhället, TRIS; Somaya kvinno- och tjejjour; Varken hora eller kuvad, VHEK; Queer the Space/Fryshuset; Skeiv Ungdom (Norge); Ekumeniska grupperna för kristna hbtqi-personer, EKHO; Öppna Kristdemokrater; Charlotta Carlström (Malmö universitet); Robert Hannah, Arman Teimouri (riksdagsledamöter, L).

samtidigt. Samtliga möten har skett digitalt. I rapporten omnämns dessa aktörer oftast med samlingsnamnet "stödverksamheterna".

I ett första skede förde myndigheten dialog med aktörerna om deras kännedom om omvändelseförsök och om de hade möjlighet att bidra i arbetet med att hitta intervjupersoner till utredningen. Eftersom det funnits svårigheter att komma i kontakt med unga som har utsatts för omvändelseförsök har MUCF också haft uppföljande referensgruppsmöten med de organisationer och verksamheter som har kännedom om unga som utsatts. Under dessa möten har MUCF dokumenterat organisationernas och verksamheternas kännedom om enskilda individer som utsatts och organisationernas samlade erfarenheter av att möta unga som utsatts för omvändelseförsök. Dessa erfarenheter presenteras i rapporten i kapitel fyra som en del av utredningens resultat.

Några stödverksamheter träffar även unga med migrationserfarenhet som har varit med om omvändelseförsök innan de flyttade till Sverige. Eftersom myndigheten haft i uppdrag att undersöka omvändelseförsök i Sverige har myndigheten valt att inte inkludera dessa erfarenheter i resultatet.

1.3.4 Begränsningar och metodologiska utmaningar

Resultaten i rapporten kan inte användas som grund för bedömningar om hur vanligt förekommande olika typer av omvändelseförsök är. Resultaten från ungdomsenkäten visar att vissa former av utsatthet förekommer, men antalet svar är för få för att det ska vara möjligt att dra några ytterligare slutsatser.

De olika exempel på utsatthet som kommit MUCF till känna under de intervjuer som genomförts med unga själva kan inte heller användas för att göra antaganden om till exempel i vilka miljöer utsatthet är vanligast. Det har exempelvis varit något lättare att få tag i intervjupersoner som har erfarenheter från frikyrkliga miljöer, och särskilt svårt att nå unga som har utsatts för omvändelseförsök kopplat till hedersrelaterat våld och förtryck. Detta trots att flera organisationer och stödverksamheter hjälpt myndigheten att försöka nå utsatta direkt. Det är få med erfarenhet av hedersrelaterat våld och förtryck som anmält sig via hemsidan och flera av dessa har sedan avböjt eller inte svarat då myndigheten kontaktat dem. MUCF uppfattar att svårigheten att få unga som är utsatta för omvändelseförsök i en hederskontext att delta i en intervju kan bero på rädsla bland personer som kan leva med en hotbild mot sig, men också att en intervju kan innebära att individen måste återuppleva det hen utsatts för och att många inte orkar med detta. De genomförda intervjuerna kan alltså användas som exempel på vad unga har utsatts för, men inte för att dra slutsatser om frekvens av olika former av utsatthet i olika miljöer. Det är inte heller möjligt att dra slutsatsen att något inte förekommer i Sverige, bara för att MUCF inte kommit i kontakt med någon som har en viss erfarenhet.

En generell utmaning under arbetet med uppdraget har också varit att det inte finns någon etablerad definition av begreppet omvändelseförsök, och därmed inte någon given avgränsning gentemot andra former av utsatthet. Detta är något som de olika stödverksamheter vi varit i kontakt med har påpekat. Flera har uppgett att olika former av "tvång och påtryckningar" i syfte att få någon att ändra sin sexuella läggning, sin könsidentitet eller sitt könsuttryck skulle kunna beskriva mycket av det hedersrelaterade våldet mot och förtrycket av hbtq-personer. Andra stödverksamheter har påpekat att gränsdragningen till hatbrott²¹ inte heller är helt självklar. Ibland kan ett omvändelseförsök utgöra ett hatbrott i lagens mening.

Efter arbetet med rapporten kan MUCF konstatera att bristen på kunskap om omvändelseförsök, och hbtq-personers utsatthet i stort, också kan bero på att flera stödverksamheter inte för statistik i syfte att identifiera just detta. För myndigheten har exempelvis uppgivits att stödverksamheten fokuserar på att skydda den utsatta från det faktiska hotet, till exempel risken att utsättas för tvångsäktenskap, och inte frågar varför risken finns. Det gör att motivet inte alltid upptäcks av stödverksamheterna där ett möjligt motiv är att den utsatta tros vara eller är homosexuell. Flera stödverksamheter har också uppgett att de själva tror att det finns ett stort mörkertal vad gäller hbtq-personers utsatthet i stort, helt enkelt för att informationen om sexuell läggning, könsidentitet och könsuttryck inte alltid efterfrågas.

Om kunskap om faktisk omfattning av omvändelseförsök, eller hbtq-personers utsatthet i stort, önskas, måste den typen av statistik föras mer konsekvent.

1.4 Läsanvisningar

Rapporten är indelad i sex kapitel.

Kapitel ett ger en beskrivning av uppdraget som ligger till grund för rapporten, uppdragets genomförande samt ett antal begreppsdefinitioner.

²¹ Hatbrott är ett samlingsnamn för brott som utförs med motiv som bygger på "fördomar eller negativa föreställningar gentemot en viss nationalitet, etnicitet, hudfärg, trosbekännelse, sexuell läggning eller könsöverskridande identitet eller uttryck" (Brottsförebyggande rådet, 2021, s. 11). Dessa brott kan både vara riktade mot enskilda individer och mot en grupp eller organisation. Flera olika brottskategorier ryms inom begreppet hatbrott, eftersom det är motivet som definierar ett brott som ett hatbrott. Några exempel på brott som kan utgöra hatbrott är misshandel, ofredande och skadegörelse.

Hbtq-relaterade hatbrott kan utföras med homofobiska, bifobiska och transfobiska motiv, men också med bredare hbtq-fobiska motiv. I många fall är gärningspersonen okänd, men det finns också ett flertal fall där för offret kända personer/grupper eller släkt är gärningspersoner (Brottsförebyggande rådet, 2021).

Kapitel två innehåller en sammanställning av befintlig kunskap om omvändelseförsök och närliggande utsatthet i världen och Sverige.

I *kapitel tre* presenteras resultaten från myndighetens enkätundersökning. Här finns även en beskrivning av uppskattat antal fall som kan röra sig om omvändelseförsök som stödverksamheterna känner till inom sin verksamhet. Kapitlet inleds med en sammanfattning av resultaten.

I *kapitel fyra* presenteras intervjuer med unga hbtq-personer, anonyma berättelser av unga hbtq-personer samt verksamheters erfarenheter av omvändelseförsök. Kapitlet inleds med en sammanfattning av resultaten.

I *kapitel fem* sammanfattas rapportens resultat.

I *kapitel sex* lägger myndigheten fram ett antal förslag och bedömningar till regeringen.

2 Befintlig kunskap om omvändelseförsök

I detta kapitel presenteras kunskap om omvändelseförsök internationellt och i Sverige. Kapitlet beskriver utvecklingen av omvändelseförsök internationellt, och ger en överblick över olika metoder som används i syfte att förändra en persons sexuella läggning, könsidentitet eller könsuttryck, och en sammanfattning av forskning kring negativa psykologiska effekter av omvändelseförsök.

Avsnittet inleds med en internationell utblick, eftersom de flesta rapporter och den mesta forskningen rör omvändelseförsök i andra länder än Sverige. Avslutningsvis sammanfattas befintlig forskning och annan dokumenterad kunskap om omvändelseförsök och relaterade ämnen i Sverige, framför allt hedersrelaterat våld och förtryck. Omvändelseförsök internationellt och historiskt skiljer sig på många sätt från omvändelseförsök som, enligt den mycket begränsade kunskap som finns, förekommer i Sverige i dag. Samtidigt finns vissa likheter. Det kan också vara så att personer som bor i Sverige har erfarenheter från andra länder. Därför har MUCF valt att inkludera kunskap om både globala och svenska förhållanden.

2.1 Omvändelseförsök: en kunskapsöversikt

2.1.1 Vad är omvändelseförsök?

Under de senaste åren har flera världsomspännande översikter över omvändelseförsök publicerats. Ett par rapporter har publicerats av internationella hbtqi-organisationer, såsom ILGA World och OutRight Action, och en översikt har publicerats inom ramen för FN:s arbete för mänskliga rättigheter, av den oberoende experten på skydd mot våld och diskriminering baserat på sexuell läggning och könsidentitet (Mendos, 2020; Bishop, 2019; Carroll & Mendos, 2017; IE SOGI, 2020).²² FN:s oberoende expert på skydd mot våld och diskriminering baserat på sexuell läggning och könsidentitet konstaterar att forskningen i huvudsak har fokuserat på omvändelseförsök kopplat till sexuell läggning. Studierna har framför allt fokuserat på homosexuella män, i vissa fall har även bisexuella män inkluderats. Det finns mycket lite internationell forskning som rör lesbiska och bisexuella kvinnor eller transpersoner som utsätts för omvändelseförsök (IE SOGI, 2020). ILGA World konstaterar att det finns stora skillnader mellan olika former av omvändelseförsök globalt, men att alla har gemensamt att de riktar in sig på att förändra hbtq-personers sexuella läggning, könsidentitet eller könsuttryck (Mendos, 2020).

²² Förkortningen IE SOGI kommer från den engelska titeln Independent Expert on protection against violence and discrimination based on Sexual Orientation and Gender Identity.

”Omvändelseterapi” och omvändelseförsök är båda samlingsnamn för olika typer av behandlingar, metoder eller handlingar som syftar till att ”återupprätta” stereotypa könsbinära uttryck, könsidentitet och/eller heterosexuellt begär (Carroll & Mendos, 2017; Mendos, 2020; Drescher, 2017). Dessa praktiker är väldokumenterade i USA, Kanada och Australien (Bishop, 2019; Carroll & Mendos, 2017; Mendos, 2020), men mindre dokumenterade i resten av världen, även om det finns exempel från flera länder i Asien, Afrika och Europa (se exempelvis Mendos, 2020; IE SOGI, 2020).

Fokus för omvändelseförsök är oftast att förändra homosexualitet till heterosexualitet, men förespråkare av omvändelseförsök tenderar att uppfatta sexuell läggning och könsidentitet och könsuttryck som samma sak (Carroll & Mendos, 2017; Mendos, 2020). Detta innebär bland annat att förespråkare kan se normbrytande könsidentitet eller könsuttryck som ett tidigt tecken på icke-heterosexuell läggning, och utifrån denna logik försöka ”omvända” barn och unga som inte rättar sig efter stereotypa könsroller i syfte att förhindra homosexualitet (Bishop, 2019; Carroll & Mendos, 2017, se även Mendos, 2020). Begreppet homosexualitet kan alltså av vissa förespråkare av omvändelseförsök användas om alla normbrytande sexuella läggningar, könsidentiteter och könsuttryck. Detta medför att även en person som inte är homosexuell kan utsättas för omvändelseförsök baserade på en negativ inställning till homosexualitet. Det finns också exempel på att transpersoner utsätts för omvändelseförsök genom att vårdgivare eller religiösa ledare försöker övertala personen att hen är cisperson och behöver leva i enlighet med könet personen tilldelades vid födelsen (Mendos, 2020).

2.1.2 Framväxten av omvändelseförsök

Mellan 1940-talet och 1970-talet var homosexualitet sjukdomsstämplat i USA. Mot denna bakgrund växer användandet av ”omvändelseterapi” fram, byggt på sekulära, psykoterapeutiska praktiker och på rön från den tidiga sexualitetsforskningen. Från den här perioden kommer begreppet ”omvändelseterapi” – engelskans *conversion therapy*. Ordet syftar på dåtidens psykiatriska praktiker för att ”behandla” det som då ansågs vara en sjukdom (Carroll & Mendos, 2017; se även Mendos, 2020).

Tanken att homosexuella kan ”omvändas” grundar sig i freudiansk psykoterapi och idén att homosexualitet beror på händelser och förhållanden i barndomen (Bishop, 2019, s. 8). Teorier om cispersoner och heterosexuella som biologisk norm, att homosexualitet är något sjukligt och att icke-stereotypa könsuttryck är tecken på homosexualitet finns även i dag, och ligger delvis till grund för omvändelseförsök även i nutid (Bishop, 2019; Carroll & Mendos, 2017).

Omvändelseförsök i ett västerländskt sammanhang i dag bygger dock främst på en rörelse som växte fram i USA efter det att APA upphävde sjukdomsdiagnosen 1973. Initialt fokuserade denna rörelse på att inskränka hbtq-personers rättigheter, samtidigt som framför allt vissa religiösa grupper och organisationer i USA utförde mer organiserade former av

omvändelseförsök. Successivt har utförare av omvändelseförsök ändrat sin argumentation från att "bota" hbtq-personer till att förändra hbtq-personers beteende, framför allt normbrytande sexuell praktik och könsuttryck. Denna förändring ska ses i ljuset av en växande kritik mot idén att det skulle vara möjligt eller etiskt försvarbart att försöka förändra en persons sexuella läggning eller könsidentitet (Bishop, 2019; Mendos, 2020). Till exempel uttryckte APA 2009 oro över fortsatta beskrivningar av homosexualitet som något som kan förändras (Anton, 2010). I stället för att försöka ändra hur hbtq-personer känner kan utförare försöka förmå hbtq-personer att inte agera på sina känslor (Bishop, 2019; Mendos, 2020). ILGA World menar att kritiken medfört att de som utför omvändelseförsök beskriver försöken som att hjälpa en person att hantera "oönskad samkönad attraktion" eller som en resurs för personer som upplever "könsförvirring". Omvändelseförsöken formuleras som något människor har rätt att ta del av (Carroll & Mendos, 2017; Mendos, 2020).

Könsdysfori klassificerades som en psykisk sjukdom fram till 2019 av Världshälsoorganisationen WHO, och därmed av nästan alla FN:s medlemsstater (Mendos 2020). Könsdysfori är det psykiska lidande och/eller den försämrade förmåga att fungera i vardagen som många transpersoner upplever till följd av att deras könsidentiteten inte överensstämmer med det vid födelsen tilldelade könet (Socialstyrelsen, 2021a). Att könsdysfori klassades som en psykisk sjukdom av WHO ska inte ses som att omvändelseförsök inom vården därmed var accepterat.²³ ILGA World menar dock att viss behandling som i flera länder avkrävs transpersoner för tillgång till vård och ändring i identitetshandlingar i praktiken kan ses som omvändelseförsök. ILGA World exemplifierar med att flera länder i utredning av könsdysfori gör en bedömning av könsidentitetens stabilitet, vilket ILGA World menar antyder att bedömningen utgår från att det är troligt att transpersonen kommer att återgå till en "normal" identitet (Carroll & Mendos, 2017; Mendos 2020). Europaparlamentet antog 2018 en resolution om mänskliga rättigheter där de uppmanar medlemsländer att se över de krav som många av länderna ställer för att transpersoner ska få tillgång till vård och identitetshandlingar (Europaparlamentet, 2018). I resolutionen uttrycker Europaparlamentet också att de "välkomnar initiativ till förbud mot terapi för att omvända hbtq-personer och sjukdomsförklaring av transidentiteter, och uppmanar eftertryckligen alla medlemsstater att anta liknande åtgärder som respekterar och upprätthåller rätten till könsidentitet och könsuttryck" (Europaparlamentet, 2018, paragraf 65).

²³ Socialstyrelsen skrev 2015 i det nationella kunskapsstödet *God vård av barn och ungdomar med könsdysfori* att "Däremot finns det inget vetenskapligt stöd för att med psykoterapi försöka förändra den unga personens uppfattning om sin könsidentitet, och ett sådant behandlingsmål betraktas i dag som oetiskt" (Socialstyrelsen, 2015). Kunskapsstödet har uppdaterats sedan 2015, men en liknande skrivning finns även i det nya kunskapsstödet. (Socialstyrelsen, 2021b).

2.1.3 Omvändelseförsök fungerar inte och kränker mänskliga rättigheter

Ett flertal regionala, nationella och internationella organisationer, till exempel organisationer för aktörer inom hälso- och sjukvården eller politiska organ, har de senaste decennierna gjort uttalanden mot "omvändelseterapi". Dessa uttalanden bygger på den vetenskapliga konsensus som råder att omvändelseförsök inte fungerar. Därutöver pekar bland annat FN:s expert på att det är oetiskt att behandla något som inte är sjukligt och att vårdgivare har en skyldighet att inte tillfoga skada eller lidande (IE SOGI, 2020).

Outright Action International, ILGA World och IE SOGI menar att personer som utför omvändelseförsök bryter mot mänskliga rättigheter på flera punkter (Bishop, 2019; Mendos, 2020; IE SOGI, 2020), IE SOGI ger exemplen rätten till privatliv och frihet från diskriminering, och barnkonventionen. IE SOGI konstaterar också att "omvändelseterapi" alltid är diskriminerande eftersom det bygger på exkludering av en grupp människor. I vissa fall, menar bland annat FN:s kommitté mot tortyr, kan "omvändelseterapi" klassas som tortyr. Vidare påtalar IE SOGI att barn och unga verkar vara utsatta för "omvändelseterapi" i högre utsträckning än äldre vuxna. Förklaringen är att barn har begränsade möjligheter till självbestämmande i förhållande till sina föräldrar och att barn är i en mer utsatt situation om de utsätts för manipulation eller tvång (IE SOGI, 2020).

2.1.4 Varför utförs omvändelseförsök i dag?

Det finns, som beskrivits ovan, inget vetenskapligt stöd för att omvändelseförsök fungerar (Anton, 2010; Drescher, 2017). Hälso- och sjukvården betraktar inte längre till exempel homosexualitet som en sjukdom. Samtidigt har bland annat religiöst konservativa rörelser i olika delar av världen fortfarande en syn på homosexualitet som något sjukligt eller onormalt. Denna syn kan bygga på föråldrade psykologiska idéer om att människor utvecklar homosexualitet exempelvis till följd av traumatiska händelser i barndomen (Drescher, 2017). Omvändelseförsök kan också motiveras med att en religion eller religiös skrift fördömer homosexualitet; att "gud inte gör misstag", och homosexualitet skulle utgöra ett sådant; eller att normbrytande sexuell läggning, könsidentitet och könsuttryck beror på inflytande från djävulen eller demoner. De religiöst motiverade omvändelseförsök som dokumenterats globalt har koppling till framför allt olika kristna inriktningar, men det finns också exempel från muslimska och judiska sammanhang (Mendos, 2020).

Det finns ganska lite forskning om varför hbtq-personer självmant utsätter sig för omvändelseförsök. Forskning från USA tyder på att religiositet är en avgörande faktor, och att religiös tro bidrar till den inre konflikt personer som söker "omvändelseterapi" upplever (Morrow & Beckstead, 2004). En studie pekar på att det framför allt är i kombination med

internaliserad homonegativitet²⁴ som religiositet kan leda homo- och bisexuella till "omvändelseterapi", och homo- och bisexuella som är mycket religiösa tenderar att ha mer negativa känslor kring sin egen och andras normbrytande sexuella läggning än andra homo- och bisexuella. Personer som *identifierar* sig som homosexuella tycks söka upp "omvändelseterapi" i mindre grad än personer som identifierar sig som heterosexuella trots att de till största del eller enbart har samkönade relationer och/eller praktiker (Tozer & Hayes, 2004).

2.1.5 Typer av omvändelseförsök internationellt

De metoder som använts historiskt och används i dag kan delas in i tre huvudkategorier: kirurgiska ingrepp, andra medicinska metoder och beteendefokuserade metoder. Kirurgiska ingrepp inkluderar bland annat avlägsnande av klitoris och lobotomi. Medicinska metoder består av exempelvis elchocker, droger och hormonbehandling. Samtliga kan ge bestående allvarliga bieffekter. Beteendefokuserade metoder handlar, som namnet antyder, om att försöka få en person att bete sig enligt rådande könsnormer och att leva som heterosexuell eller avstå från att agera på samkönad attraktion (Beckstead, 2012). Kirurgiska ingrepp och medicinska metoder används på vissa platser i världen i dag, men det är framför allt beteendefokuserade metoder som dokumenterats i Europa och Nord- och Sydamerika (Mendos, 2020; Carroll & Mendos, 2017; IE SOGI, 2020). Exempelvis används metoder som ursprungligen utformats mot missbruk – som 12-stepsprogrammet – och psykoterapeutiska metoder hämtade från KBT eller psykoanalys, i kombination med självhjälptekniker och religiösa ritualer som fastande, bön och i vissa fall exorcism (Bishop, 2019; Mendos, 2020).

Religiöst motiverade omvändelseförsök faller ofta inom ramen för beteendefokuserade metoder. Religiösa metoder innebär vanligen bön, uppmaning till ånger och fokus på Guds lära, men även exorcism och "mirakelkurer" förekommer i fall där homosexualitet tros bero på någon form av demonisk aktivitet (Beckstead, 2012; Carroll & Mendos, 2017; Mendos, 2020).

Ett annat exempel på omvändelseförsök är internering på kliniker eller i interneringsläger. Offer för internering tvingas, luras eller kidnappas med sina familjers medverkan och isoleras från omvärlden. Under sin tid i internering utsätts offren för olika former av inhuman behandling, ibland till och med misshandel eller tortyr. Det finns bland annat exempel på att individen

²⁴ Hbtq-fobi är ett samlingsbegrepp för negativa attityder, ideologier, uppfattningar eller värderingar mot hbtq-personer. Ibland används begrepp som homo-, bi- eller transfobi då det handlar om särskilda grupper inom hbtq-gruppen. Andra begrepp som kan användas är hbtq-negativitet och homo-, bi- eller transnegativitet.

Internaliserad hbtq-fobi är ett samlingsbegrepp för när en hbtq-person själv har negativa attityder, ideologier, uppfattningar eller värderingar mot hbtq-personer. Begreppet används ofta för att beskriva hbtq-personers negativa syn på sig själva som hbtq-personer. Ibland används begrepp som internaliserad homo-, bi- eller transfobi då det handlar om särskilda grupper inom hbtq-gruppen. Andra begrepp som kan användas är självstigma, internaliserad hbtq-negativitet eller internaliserad homo-, bi- eller transnegativitet.

utsätts för påtvingade sexuella aktiviteter (Carroll & Mendos, 2017; Mendos, 2020; IE SOGI, 2020). I USA finns interneringsläger dit föräldrar skickar sina barn för att de ska bli "omvända" (Carroll & Mendos, 2017; Mendos, 2020). Det finns också berättelser om interneringsläger i exempelvis Somalia och Kenya. Ett exempel är en kenyansk flyktings erfarenhet av "omvändelseterapi" i en muslimsk kontext. Han beskriver misshandel, fjättring och påtvingad fasta, i kombination med en religiös läroplan (Mendos, 2020).

Omvändelseförsök riktade mot transpersoner (och andra personer med normbrytande könsidentitet eller könsuttryck) fokuserar på att avskräcka från beteenden som associeras med "det motsatta könet". Det rör sig om försök att

- förändra barns könsuttryck och få barn att rätta sig efter stereotypa könsroller
- hindra unga transpersoner från att transitionera (leva i enlighet med sin könsidentitet).

Försöken syftar till att hindra normbrytande i fråga om könsidentitet, könsuttryck och sexuell läggning (Carroll & Mendos, 2017; Mendos, 2020). Främst handlar det om aversionsterapi, att koppla samman det oönskade beteendet med obehagliga upplevelser, och uppmuntran eller tvång att klä och uppföra sig enligt stereotypa uppfattningar om femininitet eller maskulinitet, såsom att utöva sport eller lägga makeup (Carroll & Mendos, 2017; Mendos 2020).

2.1.6 Omvändelseförsökens negativa effekter

De terapiformer som beskrevs ovan har allmänt erkänts vara ineffektiva och skadliga för dem som utsätts för dem (Drescher, 2017). Flera studier fokuserar på en rad hälsorisker som dokumenterats hos vuxna som utsatts för omvändelseförsök:

- Känsломässig eller andlig kris till följd av att personen inte kan förena sin andliga och sexuella identitet (Horner, 2010; Johnston & Jenkins, 2006).
- Ökade nivåer av depression eller kronisk depression (Drescher, 2017; Haldeman, 2002; Horner, 2010; McGeorge m.fl., 2015; Meanley m.fl., 2020b; Blosnich m.fl., 2020; Salway m.fl., 2020; Schroeder & Shidlo, 2002).
- Låg självkänsla (Horner, 2010; Johnston & Jenkins, 2006; McGeorge m.fl., 2015; Schroeder & Shidlo, 2002).
- Självmordstankar eller självmordsförsök (Horner, 2010; Turban m.fl. 2019; se även Drescher m.fl., 2017).
- Internaliserad homofobi, som ofta leder till skam och självförakt (Horner, 2010; McGeorge m.fl., 2015; Meanley m.fl., 2020b).
- Sämre socialt stöd (Salway m.fl., 2021).

- Sexuell dysfunktion eller allvarliga problem med nära relationer (Haldeman, 2002; Horner, 2010); att gå igenom omvändelseterapi kan skjuta fram beslutet att "komma ut" eller acceptera den egna identiteten och i längden leda till problem med intimitet och sexuella relationer (Drescher, 2017).
- En övergripande stark känsla av misslyckande och rädsla att bli övergiven av familj, vänner, arbetskollegor och andra, samt starka skuld känslor (Drescher, 2017; Haldeman, 2002; Horner, 2010; Johnston & Jenkins, 2006; se även Schroeder & Shidlo, 2002).

En amerikansk studie som undersökt omvändelseförsök bland sexuella minoriteter²⁵ visade att de som utsatts hade dubbelt så hög risk för självmordstankar som de som inte utsatts, och även en högre risk för självmordsförsök (Blosnich m.fl., 2020). En annan studie från USA, med vuxna män som har sex med män, kommer fram till att utsatthet för "omvändelseterapi" är förknippad med långvariga depressiva syndrom, men att det är möjligt att mildra dessa genom att bearbeta internaliserad homofobi²⁶.

Analyser av fall där personer sökt sig till "omvändelseterapi" tyder på att de gjort det i desperation och att de var extremt sårbara när de sökte terapin (Johnston & Jenkins, 2006). En annan studie kom fram till att över en tredjedel av män som utsatts för "omvändelseterapi" upplever att det inte var, eller till stor del inte var, deras eget beslut att delta i "terapi" (Meanley m.fl., 2020a; se även Schroeder & Shidlo, 2002).

Det finns således flera studier som pekar på en koppling mellan att utsättas för omvändelseförsök gällande sexuell läggning och sämre psykisk hälsa och andra negativa effekter på hälsan och sociala relationer. En stor del av forskningen om utsatthet för, och effekter av, omvändelseförsök har dock fokuserat på vita, kristna cismän. "Det finns därför en stor brist på information om förekomst och konsekvenser av omvändelseförsök av exempelvis ciskvinnor och transpersoner (Morrow & Beckstead, 2004), några sådana studier finns dock (se t.ex. Ryan m.fl., 2020; Turban m.fl., 2019).

Den begränsade forskning som finns om transpersoners utsatthet för omvändelseförsök indikerar att de negativa effekterna liknar effekterna av försök att ändra någons sexuella läggning. Det finns en studie från USA som har undersökt samvariation mellan psykisk ohälsa, självmordsförsök och utsatthet för omvändelseförsök hos transpersoner. 14 procent av transpersonerna i studien hade utsatts för omvändelseförsök och andelen var högre bland dem som hade talat med någon yrkesverksam om sin könsidentitet. Studien visade också att transpersoner som utsatts för omvändelseförsök har en högre risk för psykisk ohälsa och

²⁵ Ordvalet sexuella minoriteter används ibland i stället för att benämna och räkna upp de olika sexuella läggningar som de studerade personerna kan ha, som till exempel homosexuell läggning.

²⁶ Forskarna använde begreppet internaliserad homofobi, underlaget bygger dock på män som identifierar sina sexuella läggningar på olika sätt.

självordsförsök, än andra transpersoner har. Studien fann inte att risken påverkades av om omvändelseförsöken genomfördes av en sekulär eller religiös yrkesverksam. Studiens resultat indikerar även att de negativa hälsoeffekterna kan vara större om personen utsätts i mycket ung ålder (innan tio års ålder). Forskarna menar att resultatet ger stöd för de ställningstaganden som olika organisationer gjort mot omvändelseförsök (Turban m.fl., 2019).

2.1.7 Särskilt om unga och omvändelseförsök

Majoriteten av forskningen om omvändelseförsök och deras effekter är gjord på vuxna, och framför allt på vuxna som själva sökt sig till omvändelseförsök. En studie som gjorts i USA specifikt på unga som utsatts för omvändelseförsök visar att de flesta lider av depression och har självmordstankar. Utöver det har de sämre förmåga än andra jämnåriga att tillgodogöra sig utbildning, och i genomsnitt har de lägre inkomst. Sambandet är starkare i fallen där unga utsatts för omvändelseförsök både av föräldrar och av terapeut eller religiös ledare (Ryan m.fl., 2020).

Studien visar även att en del vårdnadshavare blandar ihop sexuell läggning och könsuttryck, och ser normbrytande könsuttryck som uttryck för icke-heterosexualitet. Obehag inför det som inte följer heterocisnormen kan ligga till grund för att vårdnadshavare utsätter sina barn för "omvändelseterapi". Vårdnadshavare kan motivera att de utsätter hbtq-ungdomar för omvändelseförsök med att de hjälper dem att passa in i familjen eller i deras kulturella sammanhang. "Omvändelseterapi" framställs då som ett sätt att hålla samman familjen och skydda sina barn från att komma till skada. Av studien framgick att unga i religiösa familjer, utrikesfödda unga och unga med normbrytande könsuttryck löpte större risk än andra att drabbas av föräldrainsiterade omvändelseförsök, och att föräldrar med hög socioekonomisk status i lägre utsträckning försökte förändra sina barns sexuella läggning. Studien visade inte några skillnader mellan unga kopplat till kön, sexuell identitet²⁷ eller etnicitet (Ryan m.fl., 2020).

En studie från Kanada visar att mobbning på grund av sexuell läggning och könsidentitet är utbredd och har klart negativa effekter både på unga hbtq-personers hälsa och välmående och på deras skolresultat och framtidsutsikter. Forskarna tittade specifikt på religiöst motiverad mobbning och visar att ord som synd och omvändelse förekom i mobbning i skolor, hemmet, religiösa samfund och organisationer (Newman m.fl., 2017).

Ytterligare en studie visar att unga hbtq-personer som blir avvisade av sin familj generellt har sämre hälsa och löper större risk för självmord eller självmordsförsök, depression, missbruk och

²⁷ Huruvida den unga identifierade sig som homosexuell, bisexuell, queer eller annan sexuell läggning som avviker från heteronormen.

”oskyddat sex” än andra unga hbtq-personer (Ryan m.fl., 2009).²⁸ Unga är ofta mycket beroende av sina familjer, vilket gör dem särskilt sårbara för påtryckningar från familjen (Ryan m.fl., 2020).

Acceptans från familj är en hälsofrämjande faktor för unga hbtq-personer, det vill säga bidrar positivt till ungdomars självkänsla och hälsa och fungerar skyddande mot depression, missbruk och självmordstankar. Därför är det, enligt forskarna, viktigt att stötta föräldrar och utbilda religiösa ledare och församlingar i hbtq-frågor. Forskarna menar även att lagstiftning kan vara ett sätt att öka medvetenheten om de negativa hälsoeffekterna av omvändelseförsök och minska negativa attityder gentemot hbtq-personer (Ryan m.fl., 2010; 2020). En studie tyder på att hjälpinsatser riktade till familjer för att främja förståelse och acceptans för hbtq-frågor är framgångsrika (Ryan m.fl., 2009).

2.1.8 Förekomst av omvändelseförsök internationellt

Det finns begränsat med kunskap om hur vanligt förekommande omvändelseförsök är. Under de senaste åren har några nordamerikanska studier försökt uppskatta förekomsten i USA och Kanada.

En studie från USA har undersökt förekomsten av omvändelseförsök bland sexuella minoriteter.²⁹ Studien bygger på ett representativt urval av cispersoner som tillhör en sexuell minoritet i USA. Enligt studien har 7 procent av vuxna utsatts för omvändelseförsök och en klar majoritet (81 procent) av dessa utsattes av religiösa ledare (Blosnich m.fl., 2020).

Ytterligare en studie gjord i USA har undersökt transpersoners utsatthet för omvändelseförsök. Studien kommer fram till att 20 procent av de transpersoner som talat med läkare eller psykolog om sin könsidentitet utsatts för någon form av omvändelseförsök genom att tvingas, uppmanas eller rådas att anpassa sig för att passa in i rådande könsnormer. Forskarna menar att det verkar vara en högre andel transpersoner än hbtq-cispersoner som utsatts för sådana omvändelseförsök, vilket även ILGA World lyfter i sin rapport (Mendos, 2020; Turban m.fl., 2019; se även Mallory, Brown & Conron, 2019). Anledningar till detta kan vara dels att transpersoner som vill genomgå könsbekräftande behandling är tvungna att interagera med hälso- och sjukvården, dels att omvändelseförsök riktade mot transpersoner är mer normaliserade även inom hälso- och sjukvården (Mendos, 2020; Turban m.fl., 2019). Dessutom, menar ILGA World,

²⁸ Forskarna använde just förekomsten av ”oskyddat sex” och tittade inte på sexuellt risktagande i bredare bemärkelse. MUCF konstaterar att detta är ett något trubbigt sätt att mäta, men inkluderar ändå studiens resultat.

²⁹ Ordvalet sexuella minoriteter används ibland i stället för att benämna och räkna upp de olika sexuella läggningar som de studerade personerna kan ha, som till exempel homosexuell läggning.

är icke-heterosexualitet mer accepterat i samhället över lag än att bryta mot normer rörande könsidentitet och könsuttryck (Carroll & Mendos, 2017; Mendos, 2020).

En återkommande enkätstudie om hbtq-mäns hälsa undersökte 2020 förekomsten av "omvändelse terapimetoder" i Kanada. Studien inkluderade ickebinära och two-spirit³⁰. Bland de svarande var en stor andel i de yngre åldersgrupperna, 15–19 år och 20–29 år. Var femte person som deltog i studien hade upplevt omvändelseförsök, och av dem uppgav 40 procent att det rörde sig om "terapi". Undersökningen indikerar att transpersoner inklusive ickebinära, samt yngre, var mer utsatta för "omvändelse terapimetoder" än andra (Salway m.fl., 2021).

2.1.9 Förbud mot omvändelseförsök internationellt

Flera länder har antagit lagar som förbjuder eller begränsar omvändelseförsök. Ett antal länder har antagit nationella förbud: Brasilien, Ecuador, Malta, Kanada, Tyskland, Nya Zeeland och Frankrike (Mendos, 2020; Kanadas regering, 2021; Franska nationalförsamlingen, 2021; Nya Zeelands parlament, 2022). Spanien och USA har infört restriktioner på regional nivå. Fiji, Nauru, Samoa, Argentina och Uruguay har vad ILGA World kallar indirekta begränsningar. Indirekta begränsningar kan innebära att hindra vårdgivare att försöka förändra någons sexuella läggning, genom att förbjuda diagnoser baserade på detta, utan att explicit nämna begreppet omvändelseförsök (Mendos, 2020). Initiativ och förslag till förbud eller begränsningar finns i flera länder, såsom Australien, Chile, Irland, Mexiko, Norge, Polen, Spanien, Taiwan, Storbritannien och USA (Mendos, 2020; Norska kulturdepartementet, 2021; Brittiska regeringen, 2021).³¹ Europaparlamentet röstade 2018 om en resolution om situationen för de grundläggande rättigheterna i EU. Resolutionen välkomnar initiativ till förbud mot "omvändelse terapi" och initiativ mot patologisering av transidentiteter (Europaparlamentet, 2018).

Förbud mot omvändelseförsök kan konstrueras på olika sätt. ILGA World har gjort en översyn över vilka lagar och förslag som fanns 2020 och delat in förbuden efter sådana som enbart förbjuder vårdgivare att utföra omvändelseförsök och sådana som också omfattar andra aktörer (Mendos, 2020). Sedan dess har ett antal förslag och beslut om lagändringar tillkommit.

³⁰ Two-spirit är en engelsk översättning av nordamerikanska ursprungsbefolkningars olika begrepp för att beskriva en person som identifierar sig med både en feminin och en maskulin själ (spirit). Begreppet kan användas för att beskriva olika hbtq-identiteter. Historiskt har two-spirit också refererat till andlighet och personer med en särskild roll i samhället.

³¹ Det händer mycket på området och nya initiativ eller färdiga lagar kan snabbt tillkomma i fler länder eller regioner.

Förbud som omfattar enbart vårdgivare

Förbud för vårdgivare finns i befintliga lagar på nationell och regional nivå i till exempel Malta, Brasilien, Argentina och Ecuador. Vissa av dessa lagar gäller enbart omvändelseförsök av sexuell läggning, medan någon av lagarna också inkluderar könsidentitet och könsuttryck. En utformning som endast omfattar vårdgivare utgår från principen att vårdgivare har en skyldighet att inte tillfoga skada eller lidande, och att varken sexuell läggning eller könsidentitet kan utgöra en sjukdom (och därför inte kan "botas" eller "omvändas").

Förbud som omfattar flera aktörer

Förbud som omfattar fler aktörer, som religiösa ledare eller enskilda individer, bygger på andra principer. ILGA World delar in möjliga utgångspunkter för ett sådant förbud i tre kategorier. Dessa förbud omfattar oftast omvändelseförsök både av sexuell läggning och av könsidentitet, och det förekommer också inkludering av könsuttryck. Utgångspunkterna är enligt ILGA World:

- Det går inte att samtycka till omvändelseförsök eftersom sådana utgör diskriminering och sjukdomsstämplor minoriteter. Kunskap om de skador omvändelseförsök orsakar bör räcka för ett förbud gentemot alla att utföra omvändelseförsök. Exempel på sådan lagstiftning finns i Kanada och på regional nivå i Spanien (Mendos, 2020; Kanadas regering, 2021).
- Vuxna kan samtycka till omvändelseförsök under vissa förutsättningar. En person som befinner sig i särskild utsatthet kan inte samtycka. Det kan exempelvis handla om vissa sjukdomstillstånd och funktionsnedsättningar eller att vara i beroendeställning. Denna utgångspunkt kan ses som en medelväg, där samtycke kan ges, men där det samtidigt finns ett skydd för personer i en särskilt utsatt situation (Mendos, 2020). Norges lagförslag är exempel på sådant förbud (Norska kulturdepartementet, 2021).
- Vuxna kan samtycka till omvändelseförsök. Förbudet omfattar endast omvändelseförsök av minderåriga. Utgångspunkten är att vuxna har rätt att samtycka i enlighet med rätten till yttrandefrihet, religionsfrihet och självbestämmande. Omvändelseförsök är skadliga, men staten hindrar inte vuxna från att göra andra saker som kan skada dem. Denna typ av förbud finns i exempelvis USA (Mendos, 2020).

Till skillnad från förbud som omfattar enbart vårdgivare innebär ett förbud som också omfattar andra aktörer att förbudet i större utsträckning vägs mot andra principer och rättigheter, såsom individens rätt till självbestämmande och autonomi, religionsfrihet och yttrandefrihet. Men det finns länder som infört, eller överväger att införa, förbud som gör inskränkningar i vuxnas möjligheter att samtycka till omvändelseförsök.

Tyskland antog 2020 en lag mot omvändelseförsök, som redogörs för i den norska utredningen om att eventuellt införa ett förbud i Norge. Den tyska lagen definierar omvändelseförsök, eller

”konverteringsbehandlingar”, som all behandling som syftar till att förändra en persons sexuella läggning eller könsidentitet eller att förmå personen att undertrycka sin sexuella läggning eller könsidentitet. Lagen omfattar alltså alla utförare av omvändelseförsök. Förbudet omfattar omvändelseförsök av barn oavsett om barnet samtyckt eller inte. Omvändelseförsök av vuxna omfattas om den vuxna inte samtyckt eller om samtycke inte varit informerat, exempelvis om en person samtyckt utan att ha fått information om att det saknas dokumenterad effekt och att det kan vara skadligt för ens hälsa. Den tyska lagstiftningen gör det också förbjudet att göra reklam för, erbjuda eller på annat sätt förmedla omvändelseförsök till någon. För att omvändelseförsök ska vara olagliga enligt den tyska lagen ska de 1) ha som syfte att förändra en persons sexuella läggning eller könsidentitet eller att förmå personen att undertrycka sin sexuella läggning eller könsidentitet och 2) innehålla en fysisk påverkan, såsom mediciner, eller vissa handlingar som syftar till att uppnå psykologiska effekter (Norska kulturdepartementet, 2021).

Norska kulturdepartementet skickade 2021 ett förslag på förbud mot ”konverteringsterapi” på remiss. Departementet gör bedömningen att det saknas befintliga lagar i Norge som tydligt förbjuder handlingar som syftar till att någon annan ska förändra, undertrycka eller förneka sin sexuella läggning eller könsidentitet. Enskilda handlingar, såsom våld, kan omfattas av befintliga lagar i Norge, men utredningen menar att det inte räcker för att skydda individer från att utsättas.

Norska kulturdepartementet föreslår att förbudet ska vara absolut för omvändelseförsök av barn, alternativt av barn under 16 år³². Vad gäller vuxna föreslås det vara förbjudet att utföra omvändelseförsök då samtycke saknas eller det råder andra särskilda omständigheter, exempelvis stark social press eller att den vuxna vilseletts till omvändelseförsök. För att förbudet ska gälla måste det vara känt för den som utför omvändelseförsöket att den vuxna inte frivilligt deltar och gärningen ska vara uppsåtlig. Enligt förslaget är det även ett brott att genom otillbörliga påtryckningar tvinga eller vilseleda någon att delta i omvändelseförsök. Vad som utgör otillbörliga påtryckningar föreslås motsvara de krav som ställs upp i en befintlig norsk lag om förbud mot tvångsåktenskap. Exempel på sådan påtryckning är hot om att uteslutas ur en för individen central social gemenskap om individen inte genomgår omvändelseförsök. Enligt förslaget bör lagen inte omfatta subtila påtryckningar som leder till att individen söker sig till omvändelseförsök, eller generella uttalanden som stödjer omvändelseförsök eller uppmuntran till omvändelseförsök. Det tydliggörs också att det krävs påtryckningar eller vilseledande handlingar eller information för att det ska vara olagligt att medverka till att ett barn utsätts för omvändelseförsök. Exempelvis gör sig en förälder som, utan att tvinga eller vilseleda, tar med

³² I Norge har barn från 16 år rätt att bestämma om de vill ta del av olika behandlingar som rör deras hälsa. Det finns vissa undantag, såsom att barn under 18 år inte får tacka nej till cancerbehandling. (Barneombudet)

ett barn till någon för att "omvändas" inte skyldig till brott. (Men den person som genomför handlingar som syftar till omvändelse gör sig alltså skyldig till brott.) Eftersom de flesta länder saknar förbud mot omvändelseförsök föreslås också i Norge att det ska vara olagligt att ta med eller avsiktligt hjälpa ett barn utomlands i syfte att barnet ska genomgå omvändelseförsök i annat land (Norska kulturdepartementet, 2021).

Norges motsvarighet till Lagrådet, Lovaavdelningen på Justis- och beredskapsdepartementet, ombads att undersöka om det är förenligt med norsk grundlag och internationella konventioner att införa ett absolut förbud gällande omvändelseförsök av barn och ett begränsat förbud gällande vuxna. De fann att ett absolut förbud avseende barn inte stred mot barns mänskliga rättigheter och var i linje med att ta hänsyn till barnets bästa. De fann dock att det var osäkert om ett absolut förbud kunde gälla barn som "närmade sig" vuxen ålder. De fann även att lagförslaget i fråga om ett begränsat förbud mot omvändelseförsök av vuxna var balanserat mellan olika mänskliga rättigheter, såsom religionsfrihet och att skydda personers hälsa och hindra diskriminering. De undersökte även om det var möjligt att införa ett absolut förbud gällande vuxna, ett sådant förslag menade de däremot kunde strida mot rätten till privatliv och religionsfrihet (Justis- och beredskapsdepartementet, 2021).

2.2 Kunskap om situationen för unga hbtq-personer i Sverige

Det finns i dag mycket lite kunskap om omvändelseförsök i Sverige. Det finns ett fåtal rapporter som ger exempel på att det förekommit omvändelseförsök eller att det finns idéer och normer som kan motivera omvändelseförsök. Dessa beskriver omvändelse med koppling till hedersrelaterat våld och förtryck (till exempel Baianstovu m.fl., 2019; Darj, Nathorst-Böös & Jarl-Åberg, 2011) eller kristna församlingar (till exempel Carlström, 2021; Wickberg, Caspersson & Agernäs, 2016). MUCF gör här en sammanställning av kunskapen inom dessa områden, även om inte alla rapporter som nämns explicit berör just omvändelseförsök. MUCF följer i detta kapitel den indelning som de flesta studier har gjort, det vill säga att skilja på hedersrelaterat våld och förtryck och annan form av utsatthet, som i delar kan likna den hedersrelaterade utsattheten.

2.2.1 Hbtq-personers utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck och omvändelseförsök i Sverige

Det finns ett fåtal rapporter och studier som har undersökt hbtq-personers utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck. I några av dessa rapporter nämns omvändelseförsök som en del av hedersrelaterat våld och förtryck. Det våld och förtryck som presenteras i studierna kopplas ibland till islam eller kristendom och ibland förekommer det utan en tydlig religiös koppling.

En utredning från Socialstyrelsen har visat att unga med utländsk bakgrund är överrepresenterade i den minoritet av ungdomar som är rädda att deras föräldrar kommer att utse deras livspartner. Det är oklart i vilken utsträckning det gäller unga hbtq-personer, men utredningen visade att unga med utländsk bakgrund i lägre utsträckning än unga utan utländsk bakgrund trodde att deras föräldrar skulle acceptera om de var homo- eller bisexuella (Socialstyrelsen, 2007).

År 2009 publicerade Ungdomsstyrelsen (i dag MUCF) rapporten *Gift mot sin vilja*, som undersökte unga som inte själva fick välja partner. Undersökningen genomfördes bland annat genom Nationella ungdomsenkäten och fokuserade inte särskilt på hbtq-personer, men hbtq-relaterade frågor undersöktes i viss utsträckning. Undersökningen visade bland annat att många unga med utländsk bakgrund trodde att föräldrarna skulle ta avstånd från dem och/eller bestraffa dem om de var homo- eller bisexuella (Ungdomsstyrelsen, 2009).

Nationella kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck vid Länsstyrelsen i Östergötland har i ett flertal rapporter lyft att det behövs särskilda insatser riktade mot ungdomar i en hederskontext. Dels för att unga ska få information om sina rättigheter, dels för att förhindra att unga utsätts för hedersrelaterat våld eller blir bortgifta mot sin vilja (Länsstyrelsen i Östergötland, 2015; Länsstyrelsen i Östergötland, 2017). I arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck räknas bland annat hbtq-personer som en extra sårbar grupp (Ungdomsstyrelsen, 2009; Baianstovu m.fl., 2019). I *Heder och samhälle*, en studie från 2019 om hedersrelaterat våld och förtryck i Sverige där forskare har intervjuat unga som utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck och professionella som möter dessa unga i sitt arbete, beskriver författarna hbtq-personer som en grupp med särskild sårbarhet. Särskild sårbarhet definieras där som:

[...] bristande tillgång till sociala, ekonomiska och politiska resurser som kan minska våldets skadeverkningar. Gemensamt för samtliga av de grupper som lyfts fram i kapitlet är att de riskerar att osynliggöras och gå miste om hjälp och stöd till följd av normativa föreställningar och resursbrist. Personer i grupperna får sällan adekvat stöd eller vård för ångest, depression, PTSD eller annan problematik kopplad till traumatiska erfarenheter. Flera offentliga och ideella aktörer poängterar att deras kunskaper, resurser och befogenheter inte räcker till för att tillgodose behoven hos dessa grupper. (Baianstovu m.fl., 2019, s. 149)

Nationella kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck menar att det behövs mer kunskap om hbtq-personers särskilda utsatthet (Länsstyrelsen i Östergötland, 2015; Länsstyrelsen i Östergötland, 2017). På senare år har de särskilt lyft fram behovet av kunskap om barn och unga som blir bortförda eller bortgifta, något de sett att kommuner har mycket liten insyn i eller inte har några rutiner för att hantera. Nationella kompetensteamet gör även en genomlysning av brister i samarbete mellan skola och socialtjänst, och ställer sig frågande

till att socialtjänsten gör så få polisanmälningar i frågor gällande bortföranden och potentiella tvångsäktenskap (Eriksson, 2020).

Ett annat område där kunskapen är mycket begränsad är hedersrelaterat våld och förtryck mot personer med intellektuell funktionsnedsättning i Sverige. TRIS (Tjejers rätt i samhället) presenterade 2020 resultatet av en undersökning om just detta. Undersökningen bygger på enkätsvar från drygt 200 yrkesverksamma inom LSS-verksamhet och intervjuer med yrkesverksamma, och handlar om utsattheten bland brukare. I undersökningen framkommer bland annat att 25 procent av de svarande yrkesverksamma känner till eller misstänker att brukare inte tillåts av familjen att ha "en homosexuell relation". I en av intervjuerna berättar en LSS-handläggare om ett ärende där en kille genomgått vad som beskrivs som ett "könsbyte", troligtvis mot sin vilja, för att tillåtas ha en relation med en man, eftersom familjen såg det som "mer acceptabelt" än en homosexuell relation (TRIS, 2020, s. 68).³³

En tidig studie som fokuserar på sexuell läggning och hedersrelaterat våld och förtryck är en rapport som Länsstyrelsen i Skåne publicerade 2004. Rapporten bygger på intervjuer med unga med bakgrund i en hederskontext, som antingen har utsatts för eller är rädda att bli utsatta för hedersrelaterat våld om deras sexuella läggning skulle bli känd för omgivningen. I rapporten framkommer att det är möjligt att ha samkönade relationer eller samkönat sex så länge det inte syns eller avslöjas, men inte tillåtet att ha en homosexuell identitet. De som intervjuas lyfter även att homosexuella släktingar används som varnande exempel, och beskriver att de är rädda eftersom de hört om andra homosexuella som råkat illa ut (Knutagård & Nidsjö, 2004). Rapporten tar också upp att det förekommer arrangerade äktenskap där det – så länge man gifter sig, fullbordar äktenskapet och skaffar barn – är möjligt att ha sex utanför äktenskapet med familjens, visserligen ovilliga, tillåtelse. Detta verkar dock endast gälla män (Knutagård & Nidsjö, 2004).

De unga som intervjuats i denna studie är oroliga att de ska utsättas för utfrysning, ökad kontroll eller psykiskt och fysiskt våld om deras sexuella läggning skulle bli känd för närstående och familj. De beskriver att risken att bli avslöjad ökar ju fler hbtq-personer man umgås med, och ju mer man vistas i en miljö där det förekommer hedersrelaterat våld och förtryck. Rädslan inför detta gör det svårare att hitta någon att prata med, även inom en hbtq-vänlig miljö, och ökar isoleringen. (Knutagård & Nidsjö, 2004). Trots att det har gått snart två decennier sedan

³³ Samma information gavs också muntligt till MUCF vid ett samtal med en representant för TRIS. Efter uppföljande frågor fick MUCF information om att personen genomgått "könsbekräftande vård" i Sverige, i syfte att leva som kvinna i stället för som man, men att TRIS-representanten inte hade intrycket att detta var något som önskades av personen själv, utan snarare av familjen. MUCF har inte stött på något liknande exempel i någon annan studie eller genom våra egna intervjuer och det har inte varit möjligt att söka vidare efter mer information om just denna händelse, som får ses som extremt allvarlig.

studien genomfördes finns likheter med senare intervjustudier på området som presenteras nedan.

En av författarna till Länsstyrelsen i Skånes rapport har senare genomfört en intervjustudie med, i huvudsak unga, hbt-män som migrerat till Sverige.³⁴ Även denna intervjustudie visar på utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck. Förtrycket sker ofta innan migrationen, men kan också fortsätta under migrationen och efter ankomsten till Sverige. I likhet med i ovan presenterade studier berättar två unga män om rädsla för omgivningens och familjens homofientlighet, som de båda uttrycker skulle kunna resultera i dödligt våld. I studien framkommer även utsatthet för sexuellt våld, både innan och under migrationen och i Sverige. För dem som migrerat tillsammans med sin familj kan familjen utgöra ett hot mot personens säkerhet, men det kan också handla om utsatthet på Migrationsverkets boenden från andra boende, eller i offentliga miljöer (Knutagård, 2021).

Den tidigare nämnda studien *Heder och samhälle* fokuserar inte särskilt på hbtq-personer, men hbtq-personers erfarenheter finns representerade i materialet. De professionella som möter unga hbtq-personer som utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck beskriver att det är vanligt med självskaadebeteende, missbruk, psykisk ohälsa och självmordsförsök bland de unga (Baianstovu m.fl., 2019).

I studien *Heder och samhälle* framkommer att en viktig förklaring till den särskilda utsattheten är att hederskontexter präglas av stark hbtq-fobi och tabubeläggande av normbrytande sexuell läggning och kön. En annan aspekt av den särskilda utsattheten, som framkommer i materialet, är att hbtq-personer internaliserar den negativa synen på sin egen sexuella läggning eller könsidentitet. Detta kan göra att de uppfattar att det är deras eget fel att de utsätts för våld och förtryck.

I studien beskrivs att utsattheten består av psykiskt, fysiskt och sexuellt våld. Exempelvis har en stödverksamhet som möter unga hbtq-personer mött unga som blivit misshandlade av sina föräldrar. Omvändelseförsök nämns också i intervjuerna. En aktör som forskarna intervjuat berättar att:

De utsätts ju för hemska saker, omvändelseförsök till exempel: tvingas dricka vikt vatten, sitta och rabbla religiösa texter, allt för att göra dem friska liksom, för det ses som att de är sjuka. Skickas iväg för att de ska skärpa sig, tvingas gifta sig med någon av motsatt kön för då blir de friska kanske (Baianstovu m.fl., 2019, s. 82).

³⁴ Författaren använder beteckningen hbt-män, men det framgår i studien att alla vid tidpunkten för intervjun identifierade sig som homosexuella män, men att några tidigare identifierat sig som bisexuella män och att någon hade transerfarenhet.

I materialet framkommer att aktörerna har mött unga som utsatts för fysisk misshandel, sexuellt våld, tvångsäktenskap och tvångsresor utomlands för att "uppfostas" i syfte att de ska sluta vara hbtq-personer eller dölja det. Författarna lyfter fram att även indirekta hot används för att kontrollera hbtq-personer. En fritidsverksamhet berättar exempelvis att de fick kännedom om att en förälder talat om för sitt barn att "homosexuella stenas till döds i hemlandet", och att ungdomen därför var rädd att bli dödad på grund av sin sexuella läggning (Baianstovu m.fl., 2019, s. 99).

I exemplen som presenteras i studien utförs förtryck och våld både av familj och av omgivningen (i skolan, kollektivtrafiken och på offentliga platser). Författarna menar att motiven skiljer sig åt, eftersom våldet som utförs av familjen handlar om en hederskontext medan förtryck i offentliga miljöer inte behöver vara kopplad till hederskontexter. Dessa system kan däremot stärka varandra enligt forskarna, och på så sätt leda till en ökad utsatthet (Baianstovu m.fl., 2019).

En av få svenska studier med fokus på hela gruppen unga hbtq-personer som utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck i Sverige, och som explicit nämner omvändelseförsök, är RFSU Ungdoms rapport *HBT & heder* som publicerades 2011. I rapporten beskrivs omvändelseförsök som en del av det våld unga hbtq-personer kan utsättas för när deras sexuella läggning eller könsidentitet blir känd för deras familjer. Studien bygger på intervjuer med unga hbtq-personer som lever i en hederskontext. Flera unga berättar att de fått kunskap om familjens inställning till hbtq-personer genom att familjemedlemmar uttryckt sig negativt om homosexualitet generellt eller om andra specifika homosexuella personer. Rapportförfattarna menar att inställningen troligen inte enbart gäller homosexuella, utan också omfattar bisexuella och transpersoner. I denna rapport lyfts olika typer av våld fram: fysiskt, psykiskt och sexuellt våld, där författarna räknar tvångsäktenskap som en form av sexuellt våld³⁵.

Social kontroll är enligt rapporten den absolut vanligaste formen av våld. Social kontroll kan innebära att bli hindrad att ha kontakt med omvärlden, till exempel att inte få använda telefon eller ha strikt utegångsförbud och liknande. Hot om våld, dödshot och kommentarer som att man är sjuk, onormal eller störd, kopplas ibland till hot om att bli körd till sjukhus eller till en psykolog som på något sätt ska "fixa" en. Flera av intervjupersonerna har dolt sin sexuella läggning eller könsidentitet för att undvika att bli utsatta för våld, men även för att kunna bibehålla en relation med sin familj. Liksom internationella rapporter om omvändelseförsök (nämnda ovan) visar, kopplas sexuell läggning ofta starkt ihop med könsuttryck. Unga har blivit tillsagda av familjemedlemmar att uppföra sig mer i linje med de föreställningar som finns om

³⁵ Även Nationella kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck räknar tvångsäktenskap som en form av sexuellt våld, eftersom individen förväntas ha sexuell samliv med personen den tvingas gifta sig med (Länsstyrelsen Östergötland, 2020).

hur killar respektive tjejer ska bete sig, vilket kan handla om att klä sig på ett visst sätt eller att umgås med personer av ett visst kön. En kille berättar exempelvis att familjen tycker att han klär sig för feminint och att de är oroliga över hur det kan påverka familjens rykte (Darj, Nathorst-Böös & Jarl-Åberg, 2011).

Det är vanligt att våldet eskalerar i samband med att det blir känt att den unga är hbtq-person. Detta kan gälla såväl om den ungas familj som redan tidigare utsatt den unga för våld får kännedom om hbtq-identiteten, som om hbtq-identiteten blir känd utanför familjen. Det kan bero på att det är väldigt viktigt för familjen eller släkten hur andra uppfattar den. Rapporten visar att det är lättare för unga hbtq-personer att vara öppna om familjens anseende redan är "skadat" sedan tidigare, till exempel genom att föräldrarna skilt sig. Vidare pekar rapporten på att unga homo- och bisexuella känner sig tvingade, eller blir explicit uppmanade, att leva ett dubbelliv genom att i vissa delar av livet dölja sin sexuella läggning. Enligt rapporten är det lättare för (cis)killar att leva ett dubbelliv eftersom de över lag är mer fria än (cis)tjejer³⁶. Några av killarna i rapporten uttrycker att de är, eller tidigare har varit, villiga att undertrycka sin sexuella läggning för familjens skull (Darj, Nathorst-Böös & Jarl-Åberg, 2011).

Flera av informanterna i RFSU Ungdoms rapport har blivit utfrysta av sina familjer och sociala nätverk efter att deras sexuella läggning eller könsidentitet blivit känd. I vissa fall har deras föräldrar försökt pressa dem att byta efternamn, för att den unga hbtq-personen inte ska associeras med familjen. Föräldrarna anser i dessa situationer oftast att de själva är bra föräldrar som försöker göra det bästa för sina barn, och ser sig själva som offer. En annan viktig poäng från rapporten är att våldet ofta legitimeras med religiösa föreskrifter, oavsett om föräldrarna själva följer dessa i övrigt eller inte (Darj, Nathorst-Böös & Jarl-Åberg, 2011).

De allra flesta intervjupersonerna har dåliga erfarenheter när det gäller att få hjälp från det omgivande samhället och staten. De har bemötts med oförståelse och deras upplevelser har förminskats eller normaliserats. Ofta har föräldrarna kopplats in direkt även om de unga uttryckt att de inte vill det. Eftersom föräldrarna då upplevt att situationen "offentliggörs" har våldet i de flesta fall trappats upp. En informant beskriver att den socialsekreterare personen haft kontakt med verkade mer intresserad av att inte framstå som rasistisk gentemot informantens pappa, än av att hjälpa informanten själv. En annan intervjuperson berättar att den blivit placerad i ett fosterhem med en fosterförälder med samma kulturella bakgrund som intervjupersons familj, för att personen skulle känna sig mer bekväm, vilket gjorde att personen blev utsatt för liknande kommentarer och kontroll i fosterhemmet (Darj, Nathorst-Böös & Jarl-Åberg, 2011).

³⁶ Att resonemanget är avgränsat till cispersoner specificeras inte i rapporten, men är tydligt av sammanhanget.

Flera av de intervjuade i rapporten har blivit tillsagda att de endast kan få hjälp om de gjort en polisanmälan, eller att de enbart kan söka hjälp i hemkommunen. Informanterna är rädda att en polisanmälan skulle leda till att våldet trappas upp. Att stanna i hemkommunen kan också innebära en större risk för utsatthet bland personer som lämnat familjens hem. I de fall där unga fått hjälp är det i första hand ideella organisationer som gått in. Eftersom det inte finns motsvarande tillgång till mansjourer som kvinnojourer har killar inte tillgång till hjälp i samma utsträckning som tjejer³⁷. En ytterligare utmaning som lyfts i rapporten är att det kan vara svårt för en partner till en person som tvingas fly från sin familj att få stöd. Dels för att det saknas boenden för par, dels för att det saknas kompetens att bedöma vilken hotbild som finns mot partnern till en person som utsätts för hedersrelaterat våld (Darj, Nathorst-Böös & Jarl-Åberg, 2011).

Informanter i RFSL Ungdoms rapport som varit med om omvändelseförsök berättar om hot om äktenskap, påtvingade förlovningar, hot om att bli skickad till släktingar och att ha blivit tagen till psykolog och/eller läkare i föräldrarnas hemland. Informanter har antingen internaliserat familjens attityder och försökt undertrycka sin sexuella läggning eller könsidentitet eller blivit lovade att familjen kommer att acceptera dem om de bara "försöker". En intervjuperson beskriver hur hans föräldrar tagit hjälp av ex-gay-sidor på nätet i sina omvändelseförsök.

Slutligen innehåller rapporten *HBT & heder* också exempel på hur utomstående vuxna gjort motstånd mot omvändelseförsök. En informant blev tagen till en religiös ledare för omvändelse. Ledaren tog den ungas parti och försökte hjälpa mamman att acceptera sitt barns sexuella läggning i stället för att fortsätta omvändelseförsöken (Darj, Nathorst-Böös & Jarl-Åberg, 2011).

2.2.2 Omvändelseförsök och motstånd mot hbtq-personer inom kristna församlingar i Sverige

Det finns begränsat med kunskap om omvändelseförsök inom kristna församlingar i Sverige, men det finns några studier om negativa attityder mot hbtq-personer och tankar om omvändelse som möjlig och önskvärd. Baserat på dessa kan konstateras att det finns exempel på företeelsen från olika kristna miljöer i Sverige, både inom frikyrkor (se exempelvis Carlström,

³⁷ Denna utmaning kan också gälla icke-binära och transpersoner som inte är öppna/inte läses som det kön de identifierar sig som.

2020; 2021; Wickberg, Caspersson & Agernäs, 2016) och inom Svenska kyrkan (Wickberg, Caspersson & Agernäs, 2016).³⁸

Det finns några studier som undersökt synen på hbtq-personer inom svenska frikyrkor. En studie undersöker hur homosexualitet³⁹ porträtteras i nyhets- och debattartiklar i tidningen *Dagen* under perioden 2009–2019. I samband med att andra medier uppmärksammade attityder gentemot homosexuella inom frikyrkan, och omvändelseförsök, förekom fler artiklar än vanligt på ämnet även i *Dagen*. De flesta debattörerna var manliga pastorer och män som studerat teologi. Studien visar att det finns olika bilder av homosexualitet i artiklarna, men att heterosexualitet genomgående utgör normen. I flera artiklar framkom en bild av att homosexualitet står i motsättning till Guds ord och är en synd. Bland annat skrev flera pastorer att personer som "praktiserar homosexualitet" inte kommer att komma till himlen (Carlström, 2020, s. 34). Beskrivningar av homosexualitet som en livsstil återkom i flera artiklar, liksom skrivningar om att kämpa med "homosexuella känslor" (Carlström, 2020, s. 35) eller samkönad attraktion. I enstaka fall jämfördes homosexualitet med drogmissbruk. En pastor använder en jämförelse med missbruk i en argumentation för att det är etiskt att försöka hjälpa en person att "bli fri" från homosexualitet genom bön. Bilden av en motsättning mellan homosexualitet och Gud var återkommande i artiklarna, men motsades också av skribenter och debattörer. Studiens slutsatser är att det inte går att tala om en dominerande syn på homosexualitet inom svenska frikyrkor, utan att det finns olika syn och att det pågår förändringar inom svenska frikyrkors syn (Carlström, 2020).

Det uppdrag till MUCF som redovisas i den här rapporten ledde också till att frågan om "omvändelseterapi" uppmärksammades i kristen nyhetsmedia. Några trossamfund lyfte bland annat risken att en eventuell lagstiftning mot "omvändelseterapi" skulle kunna strida mot exempelvis religions- och yttrandefriheten. Två företrädare lyfte i intervjuer med *Världen idag* att ett förbud skulle kunna innebära att förbön och själavårdssamtal förbjuds. De intervjuade framhåller att tvång eller "terapi" som kan vara skadlig inte förekommer inom deras verksamhet, samtidigt menar en av dem att det måste vara tillåtet att ge stöd till en individ som vill lämna en homosexuell "livsstil" (Byström, 2020; Andersson; 2020).

Resonemang om en motsättning mellan homosexualitet och Gud, och jämförelser med missbruk, finns också i antologin *Bekänna färg. Kyrkan och hbtq i en regnbågsfärgad värld* (Edsinger & Baker red., 2019). Boken diskuterar kristendom och hbtq-frågor utifrån ett

³⁸ Som konstaterades under föregående rubrik görs i hederskontexter ibland kopplingen till islam, och ibland inte. Ibland finns en koppling till kristendom. MUCF har inte hittat några studier som behandlar frågan om omvändelseförsök kopplat till islam, som inte samtidigt handlar om hedersrelaterat våld och förtryck.

³⁹ Forskaren använde initialt söktermen hbtq, men i tidningen *Dagen* användes begreppet homosexualitet i betydligt högre utsträckning.

perspektiv som skribenterna benämner som teologiskt, med exempel från församlingar och individuella berättelser om att kämpa mot sin homosexualitet. Antologin är utgiven av Apologia (centrum för kristen apologetik) och trossamfundet Svenska Evangeliska Alliansen, och fungerar som en illustration av hur resonemang kring homosexualitet, moral, renlighet och sjukdom kan föras. En av bokens författare skriver:

Vi behöver inte välja sida i debatten om homosexualiteten har sin grund i naturen eller kulturen. Även om det gick att bevisa att den homosexuella böjelsen på något sätt är genetiskt betingad, skulle det inte nödvändigtvis göra det homosexuella beteendet moraliskt riktigt. Den kristna etiken hävdar på intet sätt att alla medfödda egenskaper är goda och önskvärda. Man kan dra paralleller till alkoholism, även om jämförelsen haltar något. En hel del forskning visar att somliga har anlag för att bli alkoholister. När de väl kommer i kontakt med alkoholen, upplever de en sådan stark dragningskraft att det enda motmedlet är omsorgsfull samtalsterapi, kärleksfull gemenskap och fullständig avhållsamhet. Numera är det brukligt att betrakta alkoholismen som en "sjukdom", och vi skiljer noga mellan att ta avstånd från själva beteendet och att på ett kärleksfullt sätt stödja dem som har drabbats av det. Kanske vi borde behandla homoerotisk dragningskraft på liknande sätt (Hays, 2019, s. 58).

Vidare resonerar författaren om den enskilda individens sexualitet som en angelägenhet för hela församlingen eller gruppen, eftersom den enskildas handlande påverkar deras "renhet" och "välfärd". Hays skriver att "Bibelns restriktioner mot homosexuellt beteende handlar inte bara om enskilda individers personliga moral utan lika mycket om hälsotillståndet, friskheten och renheten hos det utvalda *folket*. Detta framgår klart och tydligt i Tredje Mosebokens helighetslagar." (Hays, 2019, s. 49) samt att:

Rätten till privatliv må vara en god princip för samhällsordningen i stort. Men denna politiska rättighet utsträcks inte automatiskt till att även gälla det sexuella livet i församlingen, där frågan om varje medlems ansvar för hela församlingens välfärd kräver en särskild, mycket strängare uppsättning normativa kriterier för att bedöma vårt handlande. Samtidigt utgör församlingen en koinonia, en gemenskap där människor får hjälp och stöd att leva ut trons lydnad (Hays, 2019, s. 50).⁴⁰

I en annan text resonerar företrädare för en församling i Sverige kring hur de förhåller sig till hbtq-personer i församlingen. I likhet med vad som lyfts av bland annat ILGA World (Mendos, 2020) som en förskjutning av hur religiösa företrädare talar om hbtq-personer talar författarna om "personer som brottas med sin sexuella identitet och åtrå" (Hultmar & Sundberg, 2019, s. 253). De argumenterar för att församlingen bör vara öppen för dem som är nyfikna även om

⁴⁰ Koinonia betyder "gemenskap" och används ibland i betydelsen "gudstjänstgemenskap".

deras "aktuella livsstilar" och åsikter inte är förenliga med bibeln eller församlingen. De gör dock en tydlig distinktion mellan att bjuda in "gäster" och medlemskap i församlingen, vilket de menar kräver att personen uttrycker "en vilja till ett omvänt liv i Jesus-efterföljelse, med en intention att låta sina liv formas av Kristi vilja. En sådan inriktning gäller alla områden av livet, även det sexualetiska" (Hultmar & Sundberg, 2019, s. 255). Vidare menar författarna att:

I församlingens arbete med att hjälpa människor med sin brottningskamp är en viktig indikator den enskildes viljeinriktning. Vill personen närma sig Kristus? Vill personen omvända sig och följa Jesus? Är personen villig att försöka leva ett liv som ärar Herren på det sexuella området? Om svaret på dessa frågor är "ja", finns det självklara förutsättningar för god gemenskap, dop, medlemskap och ledarskap i församlingen. (Hultmar & Sundberg, 2019, s. 257)

I resonemangen i antologin återkommer en distinktion mellan homosexuella handlingar (som beskrivs som omoraliska, emot Guds vilja, sjukliga) och personen (som kan ingå i gemenskapen om hen avstår från homosexuella handlingar).

Forskaren Charlotta Carlström har, som tillägg till studien av texter i tidningen *Dagen*, genomfört en intervjustudie med vuxna hbtq-personer som är eller har varit med i en frikyrka i Sverige. Studien undersöker hur det är att vara hbtq-person och medlem i en frikyrklig församling. Bland intervjupersonerna finns erfarenhet av samtliga frikyrkor som är medlemmar i Sveriges kristna råd, samt från Trosrörelsen och Sjundedags Adventistsamfundet. Intervjupersonerna beskriver hur heteronormativiteten inom frikyrkorna påverkade dem. I berättelserna finns exempel på uttalade fördömanden av homosexualitet. En av intervjupersonerna har av sin pappa blivit kallad ond och besatt av demoner. Flera intervjupersoner lyfter fram utmaningen att kunna bygga relationer och ha sex när det är starkt förknippat med skam och synd. Det framgår också att frikyrkornas kollektiva normer rörande känslor och känslouttryck påverkade hbtq-personerna i studien, eftersom deras queera känslor inte fick uttryckas. Intervjupersonerna beskriver exempelvis känslor av skuld över att vara hbtq-person eller ha queera känslor. En intervjuperson beskriver att han har bett för att han ska sluta vara homosexuell. En annan beskriver att hon var rädd att bli ensam eftersom hon kände skam över sina känslor och inte såg någon möjlighet att ha en relation med en annan tjej. Men det finns även exempel på att avsaknaden av ett språk för att prata om sådant som samkönad attraktion skapade ett visst utrymme för individen att agera på sina (queera) känslor⁴¹, om än dolt (Carlström, 2021).

I RFSL Ungdoms rapport *HBT & heder* intervjuas även unga med frireligiös bakgrund. Flera av intervjupersonerna beskriver att de har erfarenhet av omvändelseförsök. En berättar att

⁴¹ Översatt från engelska. I originaltexten benämnt *queer feelings*.

homosexualitet betraktades som en demon eller sjukdom och att medlemmar och pastorn i församlingen bad för honom. En annan person berättar att föräldrarna försökte omvända honom med hjälp av sidor på nätet som förespråkar omvändelseförsök. Författarna menar att det finns en skillnad mellan unga i frireligiösa sammanhang och unga som lever med hedersrelaterat våld och förtryck; fokus inom de frireligiösa miljöerna är att rädda den ungas själ, fokus inom en kontext präglad av hedersrelaterat våld och förtryck är att rädda familjens rykte (Darj, Nathorst-Böös & Jarl-Åberg, 2011).

EKHO (Ekumeniska grupperna för kristna hbtq-personer) har också studerat uppfattningar om hbtq-personer inom olika församlingar. De genomförde 2014 en enkätundersökning och intervjuer med framför allt församlingar inom Svenska kyrkan och Equmeniakyrkan, men även ett antal församlingar från andra samfund deltog, exempelvis pingstkyrkan. Resultatet av undersökningen visar på en i huvudsak positiv inställning till hbtq-personer. De allra flesta svarar att hbtq-personer är välkomna som medlemmar, representanter och medarbetare. Det framkommer dock en mindre positiv inställning till särskilt transpersoner som präster eller pastorer i församlingen, där flera är osäkra eller tror att det skulle vara problematiskt.

EKHO fick även in ett antal svar som grundar sig i uppfattningar om homo- och bisexualitet och transidentiteter som något syndigt, onaturligt, som måste förändras (Wickberg, Caspersson & Agernäs, 2016). Svaren som ger uttryck för en negativ inställning till hbtq-personer grundar sig i föreställningen att icke-heterosexuell läggning är synd. Exempel på sådana svar är att hbtq-personer kan accepteras som medlemmar i församlingen ifall de själva vill "omvända sig" eller att frågan endast är aktuell om personen väljer att leva i celibat eller inte har samkönade relationer. En annan idé är att handlingen att bli kristen innebär ett identitetsskifte och att "allt förändras även sexualiteten" (Wickberg, Caspersson & Agernäs, 2016, s. 22). I undersökningen framkommer liknande föreställningar om transpersoner. Exempelvis svarar en församling: "Det är inte möjligt att komma och söka legitimitet. Men det är möjligt att komma och söka sanningen", och en annan församling svarar att "alla har vi brister, frestelser och problem att brottas med. Vi ställer oss tillsammans för den som är tyngd av detta och ber för honom/henne" (Wickberg, Caspersson & Agernäs, 2016, s. 29). På frågan om det är möjligt för en transperson att arbeta ideellt i församlingen skriver en församling att det inte är möjligt "om det innebär att han/hon går utklädd och drar vanära över sig själv och Guds församling och över sin skapare" (Wickberg, Caspersson & Agernäs, 2016, s. 49).

Deltagare i undersökningen framförde också åsikter som att samkönade äktenskap inte är riktiga äktenskap, eftersom det inte är möjligt att "välsigna det inte Gud välsignar" (Wickberg, Caspersson & Agernäs, 2016, s. 36). En del anser att sex endast bör ske mellan en man och en kvinna, eftersom sex endast bör ske inom (det olikkönade) äktenskapet. I undersökningen frågade EKHO om samkönade relationer tas upp i undervisningen om samlevnadsfrågor och äktenskapssyn. En församling svarar: "Vi har tystnat nästan helt i att ta upp samlevnadsfrågor

för att vi vill inte bli kända för att vara emot homosexualitet utan vara kända för att vara för Jesus. Och Jesus kan förändra oss alla till att bli lika honom" (Wickberg, Caspersson & Agernäs, 2016, s. 45). De väljer alltså att inte uttrycka sina faktiska åsikter eftersom ämnet samkönade relationer är kontroversiellt.

Vidare menar en församling att en person som lever öppet i en samkönad relation inte kan representera Guds ord eller församlingen eftersom det är en synd att leva så. Enligt samma församling drar den som lever öppet som transperson vanära över sig själv, församlingen och Gud. Bara den som lever i celibat eller undertrycker sin könsidentitet eller sexuella läggning kan vara aktiv och arbeta i församlingen. En församling säger att "pastorns sexualitet skulle 'stjäla fokus' från pastorns uppdrag" och "att öppet göra uppror mot skapelseordningen och Ordet går inte ihop med att förkunna Guds ord och att leda församlingen" (Wickberg, Caspersson & Agernäs, 2016, s. 56–57). EKHO ifrågasätts också som kristen hbtq-organisation: "Är övertygad om att Ni är underbara människor, men Ni behöver ändå bli frälsta och lösta precis som heterosexuella syndare, ingen skillnad!" (Wickberg, Caspersson & Agernäs, 2016, s. 69).

I EKHO:s genomförda intervjuundersökning finns präster som är skeptiska till hbtq-personer. En präst inom Svenska kyrkan beskriver hbtq-frågor som motsatsen till trohet och kärlek, men visar upp ett visst mått av acceptans för hbtq-personer som – liksom en av hans kollegor – inte vill gå i prideparader utan vill vara "som en vanlig människa" (Wickberg, Caspersson & Agernäs, 2016, s. 93). En annan präst i Svenska kyrkan säger att samhället bör vara heteronormativt. Vidare menar han att det inte är något konstigt med att förneka sina känslor, och att om vi skulle agera på allt vi känner skulle pedofili och incest också vara acceptabelt. På frågan hur han ställer sig till förbön mot homosexualitet svarar han att han tänker "att det är ju ett slags kolonialt tänkande om jag ska avgöra vad som är rätt att be för" (Wickberg, Caspersson & Agernäs, 2016, s. 105). Vidare ifrågasätter han att det ska vara så bråttom för kyrkan att förändras och anpassa sig. Samma präst säger att han förespråkar en mindre ängslig attityd som öppnar för att hbtq-personer och homofober ska kunna samexistera. (Wickberg, Caspersson & Agernäs, 2016).

3 Unga hbtq-personers utsatthet för omvändelseförsök

3.1 Resultat från nationella ungdomsenkäten 2021

I detta kapitel presenterar MUCF resultatet från den nationella ungdomsenkäten 2021 och den särskilda fråga som lades till i 2021 års enkät.

3.1.1 En ny fråga i ungdomsenkäten

Som nämnts tidigare finns det begränsad kunskap om i vilken omfattning unga hbtq-personer i Sverige utsätts för omvändelseförsök och hur dessa försök yttrar sig. För att förbättra kunskapen ställde MUCF frågor om utsatthet för omvändelseförsök i den nationella ungdomsenkäten 2021. Urval, svarsfrekvens med mera beskrivs ovan under punkt 1.3.1 Ungdomsenkäten 2021.

Det är viktigt att formulera enkätfrågor så att de kan förstås och besvaras korrekt av så många som möjligt. I ungdomsenkäten ställdes frågor om utsatthet för omvändelseförsök enligt nedan.

Alla unga fick först svara *Ja* eller *Nej* på om *någon, eller några försökt påverka dig i syfte att förändra din sexuella läggning, din könsidentitet eller ditt könsuttryck*. Syftet var att först täcka in alla former av sådan påverkan som unga kan ha utsatts för, för att sedan fånga in specifika former av utsatthet. Genom frågans utformning försökte myndigheten dels säkerställa att alla unga som upplevt någon form av påverkan kunde ge uttryck för det, dels få in svar som både mer allvarliga och om mindre allvarliga former av påverkan. Det var möjligt för alla unga, oavsett sexuell läggning, könsidentitet och könsuttryck, att svara på frågan.

De som svarade *Ja* på frågan fick sedan svara på frågor om *hur* denna påverkan tog sig uttryck, genom att svara på om de råkat ut för något av följande:

- Jag har blivit tillsagd att förändra mig.
- Jag har blivit utsatt för "behandlingar", till exempel så kallad omvändelseterapi.
- Jag har blivit hotad med att jag ska föras ut ur Sverige och tvingas leva i ett annat land.
- Jag har blivit förd ur Sverige och under en period tvingats leva i ett annat land.
- Jag har blivit hotad med att jag ska tvingas gifta mig.
- Jag har blivit tvingad att gifta mig.
- Jag har blivit hotad med att skickas på "uppfostringsresa".
- Jag har blivit skickad på en "uppfostringsresa".
- Jag har blivit utsatt för andra former av påtryckningar, hot, tvång eller skador.

Det första alternativet (*Jag har blivit tillsagd att förändra mig*) omfattar sådant som inte nödvändigtvis är ett omvändelseförsök enligt definitionen i den här rapporten, det vill säga "försök att få någon att förändra, permanent dölja eller avstå från att leva i enlighet med sin sexuella läggning eller könsidentitet eller uttrycka kön på det sätt personen själv vill". Det kan till exempel även handla om enstaka kränkande homofoba kommentarer från omgivningen. Beteenden som är kränkande och allvarliga men där syftet från avsändaren inte nödvändigtvis är omvändelse. Att ha blivit tillsagd att förändra sig skulle däremot kunna vara omvändelseförsök om syftet är att ändra eller få en ung person att dölja sin sexuella läggning eller könsidentitet. De andra alternativen i enkätfrågan faller mer uppenbart under definitionen av omvändelseförsök. I detta kapitel syftar termen påverkan på samtliga alternativ (1–9) medan termen omvändelseförsök i detta kapitel används för att ringa in alternativ 2–9 (d.v.s. samtliga alternativ förutom *jag har blivit tillsagd att förändra mig*). Detta ska alltså inte tolkas som att ha blivit tillsagd att ändra sig inte kan utgöra en form av omvändelseförsök, men att inte alla svar som uppger sådan påverkan gör det.

MUCF:s definition har gjorts utifrån hur myndigheten uppfattade uppdraget från regeringen, det vill säga att kartlägga och sammanställa kunskap om "olika typer av beteenden såsom påtryckningar och tvång för att en person inte längre ska identifiera sig som hbtq-person eller inte ge uttryck för den delen av ens identitet" (A2020/01669/MRB, s. 2). Svaren som myndigheten fick in genom den nationella ungdomsenkäten spänner över ett brett spektrum vad gäller former av utsatthet.

De som svarade på enkäten fick även specificera *vem* som försökt påverka dem, enligt nedan:

- familj (mamma, pappa, syskon)
- annan släkt
- andra unga
- personal i skolan i Sverige
- personal i öppen fritidsverksamhet (till exempel ungdomsgård eller ungdomens hus) i Sverige
- person som arbetar på mottagning (till exempel BUP eller vårdcentral) i Sverige
- representant för en församling (till exempel en kyrka eller moské) i Sverige
- andra vuxna i Sverige
- läkare, eller liknande, som kommit till Sverige för att träffa den unga
- vid besök eller boende i annat land

En annan fråga som de unga fick svara på är om de får gifta sig med vem de vill. Denna fråga har även ställts i tidigare ungdomsenkäter. Påtvingade giftermål, eller förbud mot vissa giftermål, är sätt för omgivningen att försöka begränsa ungas sexualitet. Det kan handla om omvändelseförsök, men det kan även finnas andra orsaker, som till exempel att en ung person förväntas gifta sig med någon som har samma religion eller etnicitet som den ungas familj.

Sammanfattningsvis visar resultaten från ungdomsenkäten, vad gäller utsatthet för påverkan, att:

- ungefär var femte ung hbtq-person (18 procent) har utsatts för någon form av påverkan
- även bland unga heterocispersoner förekommer påverkan, men det är mindre vanligt (2 procent).

Dessa resultat rör särskilt hbtq-personer utsatthet för påverkan:

- Påverkan består oftast i att personen *blivit tillsagd* att förändra sin sexuella läggning, sin könsidentitet eller sitt könsuttryck.
- Andra former av påverkan förekommer, men är relativt ovanliga i jämförelse med att *bli tillsagd*.
- Det är vanligast att det är andra unga eller familjen som försökt påverka en.
- Icke-binära och binära transpersoner utsätts i större omfattning för påverkan än hbtq-cispersoner.
- Uppdelat efter sexuell läggning är de som definierar sig som queera och homosexuella mer utsatta än personer som angett andra sexuella läggningar.
- Bland homosexuella är tjejer mer utsatta än killar.

En intersektionell analys av utsatthet för sådant som myndigheten bedömer är omvändelseförsök visar att följande faktorer, utöver att vara hbtq-person i sig, har en samvariation med utsatthet för omvändelseförsök:

- att vara transperson
- att ha en funktionsnedsättning
- att bo i landsbygdskommun
- att ha föräldrar med eftergymnasial utbildning.

Vad gäller möjligheten att gifta sig med den man vill visar resultaten att

- de allra flesta unga får gifta sig med den de vill
- unga med utländsk bakgrund får i lägre utsträckning än unga med svensk bakgrund gifta sig med den de vill.

Vad gäller hbtq-personers möjlighet att gifta sig med den de vill visar resultaten att

- hbtq-personer med utländsk bakgrund får i lägre utsträckning än heterocispersoner med utländsk bakgrund gifta sig med den de vill
- homosexuella tjejer får i lägre utsträckning än homosexuella killar gifta sig med den de vill

3.1.2 Utsatthet bland unga heterocispersoner

Syftet med rapporten är att kartlägga förekomsten av omvändelseförsök riktade mot unga hbtq-personer. Resultaten från ungdomsenkäten visar dock att påverkan från andra i syfte att förändra ens könsidentitet, könsuttryck eller sexuella läggning förekommer även bland unga heterocispersoner. Ungefär en av femtio (två procent) av unga heterocispersoner anger att de har blivit utsatta för påverkan. Det är oklart hur frågan har tolkats av unga heterocispersoner. Det är till exempel möjligt att sexuell läggning tolkats som att det rör även andra former av sexuella beteenden, eller att heterocispersoner som uttrycker sig icke könsstereotyp, till exempel genom kläder och smink, utsätts för påtryckningar av omgivningen även om de själva inte identifierar sig som hbtq-personer. När det gäller unga heterocispersoner finns det ingen statistiskt säkerställd skillnad mellan tjejer och killar, vad gäller utsatthet för denna typ av påverkan.

Den vanligaste formen av påverkan som unga heterocispersoner utsätts för är att någon, eller några, sagt till den unga att förändra sig. Det är mindre vanligt att det förekommer mer allvarliga former⁴² av omvändelseförsök.

Bland unga heterocispersoner är det vanligast att påverkan kommer från andra unga. Därefter följer andra vuxna i Sverige, familj, annan släkt, personal i skolan och vid besök i ett annat land. Övriga svarsalternativ förekom inte bland de unga heterocispersoner som svarade på enkäten. När det gäller vilka som utsätter den unga personen skiljer det sig mellan unga hbtq-personer och unga heterocispersoner. Medan det är klart vanligast att heterocispersoner utsätts av andra unga, är även familj vanligt bland hbtq-personer. En skillnad är också att det finns hbtq-personer, men inga heterocispersoner, som svarat att representanter för en församling, personal i öppen fritidsverksamhet, personal som arbetar på mottagning⁴³ utsatt dem för detta.

3.1.3 En av fem unga hbtq-personer har utsatts för någon form av påverkan

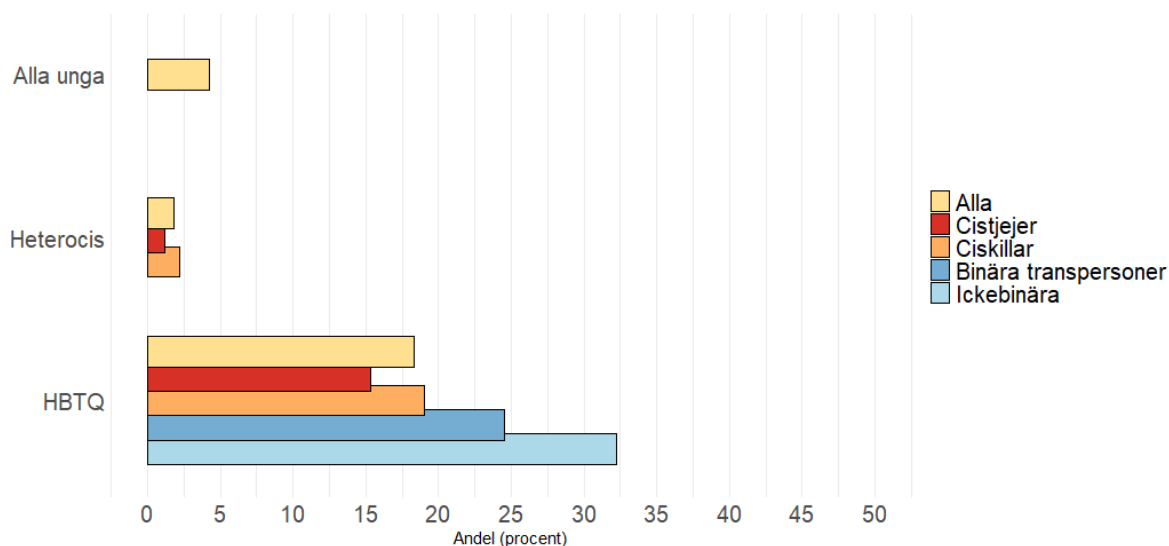
I jämförelse med unga heterocispersoner är unga hbtq-personer, inte så förvånande, överrepresenterade vad gäller utsatthet för påverkan i syfte att förändra ens sexuella läggning, könsidentitet eller könsuttryck. En av fem (18 procent) unga hbtq-personer har utsatts för någon sådan påverkan.

⁴² "Utsatt för 'behandlingar', till exempel så kallad omvändelseterapi", "Hotad med att jag ska föras ut ur Sverige och tvingas leva i ett annat land", "Blivit förd ur Sverige och under en period tvingats leva i ett annat land", "Hotad med att jag ska tvingas gifta mig", "Blivit tvingad att gifta mig", "Hotad med att skickas på 'uppfostringsresa'", "Blivit skickad på 'uppfostringsresa'"

⁴³ Det är framför allt transpersoner som uppgett att de utsatts av någon som arbetar på en mottagning. MUCF kopplar detta till de utmaningar vad gäller tillgång till könsbekräftande vård som några personer kontaktat myndigheten om (se 1.3.2).

Vanligare med utsatthet för påverkan bland binära transpersoner och ickebinära

Andelen som blivit utsatta för påverkan varierar beroende på könsidentitet, vilket framgår av figur 3.1. Personer som bryter mot cisnormen, alltså ickebinära och binära transpersoner, utsätts i högre utsträckning än cispersoner, oavsett sexuell läggning.

Källa: MUCF:s nationella ungdomsenkät 2021.

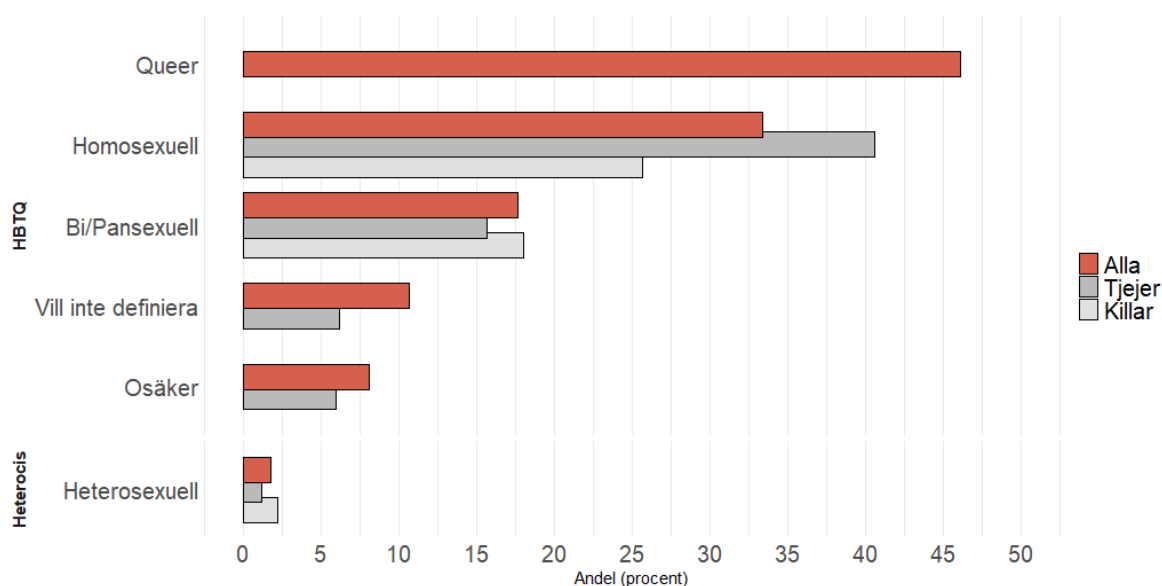
Figur 3.1. Andel unga som svarar att någon, eller några, försökt påverka en i syfte att förändra ens sexuella läggning, könsidentitet eller könsuttryck, efter könsidentitet, 16–25 år, 2021. Procent.

Utsatthet för påverkan varierar även beroende på sexuell läggning

Andelen som blivit utsatta för påverkan varierar även beroende på sexuell läggning, vilket framgår av figur 3.2. Figuren visar att personer som angett queer som sexuell läggning i högre utsträckning än andra hbtq-personer svarar att de utsatts för påverkan. I ungdomsenkäten 2021 fanns queer för första gången med som ett alternativ för sexuell läggning, bland annat på grund av att uppdraget till MUCF om unga hbtq-personers levnadsvillkor särskilt nämnde vikten av ett queerperspektiv. MUCF är medvetna om att queer kan uppfattas på många olika sätt, och också vara ett uttryck för en syn på kön och sexualitet som är mer långtgående än en definition av en sexuell läggning. Att på något sätt vara queer innebär dock oftast att bryta mot heteronormen. Bland personer som uppgett queer som sexuell läggning svarar nästan hälften (46 procent) att de utsatts för påverkan.

Även homosexuella utsätts i högre utsträckning (33 procent) än bi- eller pansexuella (18 procent) och de som svarar att de inte vill definiera sin sexuella läggning (11 procent) eller är osäkra på densamma (8 procent).

Inom gruppen homosexuella framkommer en skillnad mellan tjejer och killar. Ungefär fyra av tio (41 procent) homosexuella tjejer svarar att andra försökt påverka dem medan motsvarande siffra bland homosexuella killar är ungefär en av fyra (26 procent).

Källa: MUCF:s nationella ungdomsenkät 2021

Figur 3.2. Andel unga som svarar att någon, eller några, försökt påverka en i syfte att förändra ens sexuella läggning, könsidentitet eller könsuttryck, efter sexuell läggning och kön, 16–25 år, 2021. Procent.

Kommentar: Kön redovisas endast för grupper med minst 30 svar. Detta gör att kön inte kan redovisas för samtliga valbara sexuella läggningar. Det är även för få hbtq-personer som angett heterosexuell läggning för att dessa ska kunna redovisas. För närmare beskrivning, se avsnitt 1.3.1.

Olika former av påverkan Tabell 1 visar hur vanligt förekommande olika former av påverkan är bland unga hbtq-personer. I tabellen framgår att den vanligaste formen av påverkan som unga hbtq-personer utsatts för är att bli tillsagd av någon, eller några, att förändra sig (16 procent). Myndigheten räknar inte detta som utsatthet för omvändelseförsök (se 3.1.1).

De övriga former av påverkan som listas i Tabell 1 är sådant som myndigheten räknar som utsatthet för omvändelseförsök. Vanligast bland dessa (fem procent) är att ha blivit utsatt för *andra former av påtryckningar, hot, tvång eller skador* medan övriga former av omvändelseförsök är mindre vanliga.

Eftersom relativt få individer uppgett att de utsatts för olika specifika former av omvändelseförsök är det svårt att baserat på dessa resultat göra generaliseringar för samtliga unga hbtq-personer i Sverige. Resultaten blir mer känsliga för bortfall när enkäten besvaras och för missvisande svar (till exempel om en person råkar kryssa i fel ruta).

Resultaten visar dock att omvändelseförsök förekommer i någon utsträckning. Av samtliga unga hbtq-personer som svarat på enkäten har en av tjugo (5 procent) utsatts för *minst en* av de former av påverkan⁴⁴ som enligt MUCF:s definition definitivt bör räknas som omvändelseförsök.

Tabell 1. Andel unga hbtq-personer som utsatts för olika former av påverkan i syfte att förändra ens sexuella läggning, könsidentitet eller könsuttryck, efter könsidentitet, 16–25 år, 2021. Procent

Hur har någon, eller några, försökt påverka dig i syfte att du ska förändra din sexuella läggning, din könsidentitet eller ditt könsuttryck?	Andel (procent)				
	Alla kön (n = 882)	Ciskillar (n = 155)	Cistjejer (n = 567)	Binära transpersoner (n = 67)	Ickebinära (n = 64)
Jag har blivit tillsagd att förändra mig	15.9	13.7	13.8	20.7	32.2
Jag har blivit utsatt för andra former av påtryckningar, hot, tvång eller skador	4.6	5.0	3.8	6.2	9.1
Jag har blivit utsatt för "behandlingar", till exempel så kallad omvändelseterapi	1.1	0.8	1.0	0.0	3.7
Jag har blivit hotad med att skickas på "uppfostringsresa"	1.1	0.7	1.0	1.1	4.0
Jag har blivit hotad med att jag ska föras ut ur Sverige och tvingas leva i ett annat land	0.9	0.0	0.9	0.0	5.1
Jag har blivit hotad med att jag ska tvingas gifta mig	0.9	0.0	1.0	1.1	4.0
Jag har blivit skickad på en "uppfostringsresa"	0.7	0.0	0.7	0.0	4.0
Jag har blivit förd ur Sverige och under en period tvingats leva i ett annat land	0.6	0.0	0.5	0.0	4.0
Jag har blivit tvingad att gifta mig	0.4	0.0	0.6	0.0	1.1

Källa: MUCF:s nationella ungdomsenkät 2021.

Kommentar: Antalet tjejer är betydligt fler än antalet killar, dels för att tjejer har en högre svarsfrekvens än killar i ungdomsenkäten och dels för att tjejer i högre utsträckning angett att de är hbtq-personer, särskilt bisexuella.

⁴⁴ Det vill säga personer som i enkäten uppgett att de har råkat ut för minst något av följande:

- Jag har blivit utsatt för "behandlingar", till exempel så kallad omvändelseterapi
- Jag har blivit hotad med att jag ska föras ut ur Sverige och tvingas leva i ett annat land
- Jag har blivit förd ur Sverige och under en period tvingats leva i ett annat land
- Jag har blivit hotad med att jag ska tvingas gifta mig
- Jag har blivit tvingad att gifta mig
- Jag har blivit hotad med att skickas på "uppfostringsresa"
- Jag har blivit skickad på en "uppfostringsresa"
- Jag har blivit utsatt för andra former av påtryckningar, hot, tvång eller skador

En person kan ha varit utsatt för flera olika former av omvändelseförsök. Det gör att vid en summering av ovanstående alternativ med hjälp av Tabell 1 så blir summan för alla unga hbtq-personer större än 5 procent.

3.1.4 Vanligast att unga hbtq-personer utsätts av andra unga och av familjen

I ungdomsenkäten fick unga som utsatts för påverkan i syfte att förändra sin sexuella läggning, könsidentitet eller könsuttryck även svara på *vem* det var som försökt påverka dem. Tabell 2 visar att det är vanligast att unga hbtq-personer utsätts för påverkan av andra unga (9 procent) och av familj (8 procent). Därefter följer andra vuxna i Sverige (5 procent) och annan släkt (4 procent). Övriga är mindre vanligt förekommande (0.3–1 procent).

Bland de unga som utsatts för det som definieras som omvändelseförsök i 3.1.4 är det 33 procent som har utsatts enbart av andra unga och 67 procent som har utsatts av någon/några av de övriga. Gruppen "Andra unga" omfattar sannolikt både jämnåriga kontakter, som till exempel skolkamrater, men kan även tänkas omfatta personer som man träffar på i andra sammanhang. Det är möjligt att dessa personer är äldre än den som svarat på enkäten men ändå räknas som "unga" snarare än "vuxna" av denne.

Tabell 2. Andel unga hbtq-personer som utsatts för påverkan av olika personer i syfte att förändra ens sexuella läggning, könsidentitet eller könsuttryck, efter könsidentitet, 16–25 år, 2021. Procent

	Andel (procent)				
	Alla kön (n = 882)	Ciskillar (n = 155)	Cistjejer (n = 567)	Binära transpersoner (n = 67)	Ickebinära (n = 64)
Har någon av följande försökt påverka dig i syfte att du ska förändra din sexuella läggning, din könsidentitet eller ditt könsuttryck?					
Andra unga	8.7	8.6	6.4	13.2	20.7
Familj (mamma, pappa, syskon)	8.0	5.9	6.8	15.2	15.4
Andra vuxna i Sverige	5.1	4.5	3.7	8.5	11.8
Annan släkt (förutom mamma, pappa, syskon)	3.9	1.9	3.0	10.3	11.2
Person som arbetar på mottagning i Sverige (t.ex. BUP, vårdcentral)	1.1	0.0	0.4	4.8	4.3
Representant för en församling (t.ex. kyrka, moské) i Sverige	0.9	0.5	1.1	0.0	1.4
Personal i skolan i Sverige	0.7	0.5	0.0	2.7	2.9
Vid besök eller vistelse i ett annat land	0.7	0.7	0.8	0.0	0.0
Personal i öppen fritidsverksamhet	0.3	0.0	0.1	1.1	0.0

Källa: MUCF:s nationella ungdomsenkät 2021.

3.1.5 En intersektionell analys av utsatthet för omvändelseförsök

Som tidigare nämnts finns det i dag begränsad kunskap om omfattningen av omvändelseförsök bland unga hbtq-personer och vilka grupper som är särskilt utsatta. Med denna rapport vill MUCF bidra till att öka kunskapen. I det större uppdrag om unga hbtq-personers levnadsvillkor, som gavs till myndigheten samtidigt som detta uppdrag, fanns ett explicit önskemål om att inkludera en intersektionell analys.

MUCF har därför använt den information som inhämtades i detta syfte, för att också analysera utsatthet för omvändelseförsök utifrån ett intersektionellt perspektiv. Den intersektionella analysen ger möjlighet att undersöka hur flera olika faktorer samvarierar för att öka, eller minska, risken att ha varit utsatt för olika former av förtryck. Det har gjorts genom en regressionsmodell (linjär sannolikhetsmodell⁴⁵). En regressionsmodell gör det möjligt att ta hänsyn till att vissa undergrupper skiljer sig åt även vad gäller andra bakgrundsfaktorer. Det kan till exempel vara så att personer med utländsk bakgrund skiljer sig från personer med svensk bakgrund vad gäller ålder, föräldrars utbildningsnivå och boende på landsbygd.

Utifrån ungdomsenkäten har en person räknats som utsatt för omvändelseförsök (beroende variabel) om personen har blivit utsatt för något av följande i syfte att förändra ens sexuella läggning, könsidentitet eller könsuttryck:

- Jag har blivit utsatt för "behandlingar", till exempel så kallad omvändelseterapi.
- Jag har blivit hotad med att jag ska föras ut ur Sverige och tvingas leva i ett annat land.
- Jag har blivit förd ur Sverige och under en period tvingats leva i ett annat land.
- Jag har blivit hotad med att jag ska tvingas gifta mig.
- Jag har blivit tvingad att gifta mig.
- Jag har blivit hotad med att skickas på "uppfostringsresa".
- Jag har blivit skickad på en "uppfostringsresa".
- Jag har blivit utsatt för andra former av påtryckningar, hot, tvång eller skador.

I regressionsmodellen har följande faktorer (oberoende variabler) inkluderats:

- hbtq-person ("hbtq-person" eller "heterocisperson")
- landsbygdskommun ("boende i landsbygdskommun" eller "boende i annan kommun")
- ålder ("16–20 år" eller "21–25 år")
- bakgrund ("svensk" eller "utländsk" bakgrund)

⁴⁵ En linjär sannolikhetsmodell (linear probability model) är ett särskilt fall av linjär regression där utfallet för en binär beroendevariabel (i detta fall omvändelseförsök) förklaras av en eller flera binära oberoende variabler.

- föräldrars utbildningsnivå ("föräldrar med eftergymnasial utbildning" eller "föräldrar utan eftergymnasial utbildning")
- funktionsnedsättning ("har funktionsnedsättning" eller "har ingen funktionsnedsättning")
- cisperson ("cisperson" eller "transperson")
- juridiskt kön ("kille" eller "tjej")⁴⁶.

I modellen har även så kallade interaktionstermer för att vara hbtq-person och samtliga övriga faktorer inkluderats. Det innebär att effekten av att till exempel ha utländsk bakgrund kan se annorlunda ut för hbtq-personer och heterocispersoner. Det kan till exempel vara så att utländsk bakgrund i sig inte har någon statistiskt säkerställd samvariation med utsatthet för omvändelseförsök, men att kombinationen av att *både* ha utländsk bakgrund och *dessutom* vara hbtq-person har det och att utsattheten för omvändelseförsök varierar *inom* hbtq-gruppen baserat på bakgrund.

Resultaten från modellen visar att det, för hbtq-gruppen, finns fem faktorer som utöver att vara hbtq-person⁴⁷, har en statistiskt säkerställd samvariation med utsatthet för omvändelseförsök. Det innebär att den uppskattade sannolikheten att ha varit utsatt för omvändelseförsök är högre för unga hbtq-personer som:

- är transpersoner
- har utländsk bakgrund
- har funktionsnedsättning
- bor i landsbygdskommuner
- har föräldrar med eftergymnasial utbildning.

En regressionsmodell som kontrollerar för flera olika faktorer samtidigt tar hänsyn till vissa skillnader som kan finnas mellan grupperna vad gäller deras sammansättning. Som exempel är det vanligare med högutbildade föräldrar bland personer med svensk bakgrund än bland personer med utländsk bakgrund. En rak jämförelse mellan personer med utländsk bakgrund och personer med svensk bakgrund blir därför även, till viss del, en indirekt jämförelse vad gäller föräldrars utbildningsnivå. Det kan därför vara svårt att vid en rak jämförelse säga hur stor del av skillnaden mellan två grupper som kan förklaras av grupperna i sig och hur stor del som kan förklaras av andra faktorer. Resultaten från regressionsmodellen ska därför tolkas som

⁴⁶ Tolkningen av regressionsmodellen underlättas av att samtliga oberoende variabler endast har två kategorier. I detta fall har därför juridiskt kön, framför självidentifierat kön, valts. Notera dock att cisvariabeln fångar huruvida någon är cisperson eller transperson.

⁴⁷ Som i sig har en positiv samvariation med utsatthet för omvändelseförsök

”allt annat lika”, det vill säga; om övriga faktorer hålls konstanta, vad är då samvariationen mellan till exempel föräldrars utbildningsnivå och den ungas utsatthet för omvändelseförsök.⁴⁸

För ålder och för juridiskt kön finns det ingen statistisk samvariation med utsatthet för omvändelseförsök. Varken för hbtq-personer eller för heterocispersoner. För heterocispersoner finns det ej heller någon statistiskt säkerställd samvariation med utsatthet för omvändelseförsök vad gäller någon av de övriga faktorerna.

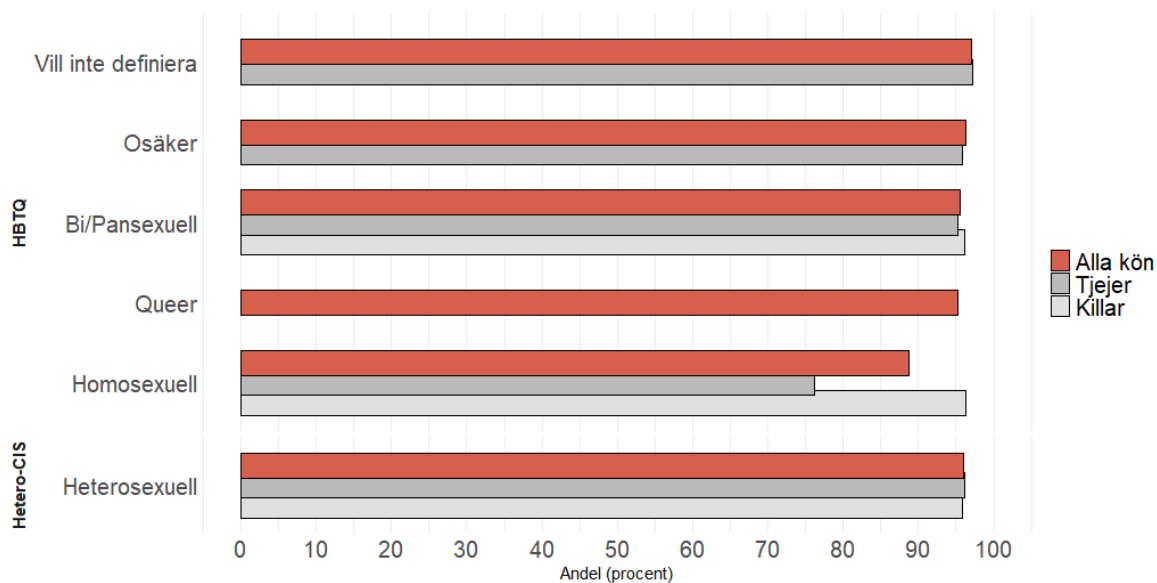
3.1.6 De flesta, men inte alla, unga får välja sin äktenskapspartner

Tvångsäktenskap kan ses som en extrem form av omvändelseförsök (RFSL Ungdom, 2011), men det kan såklart också vara en form av kontroll av heterocispersoner. Genom att endast tillåta äktenskap mellan personer av olika kön utövas kontroll över ungas sexualitet, och det kan finnas en förhoppning om att en ung person ska bli ”omvänd” till heterocisperson genom att endast dessa äktenskap tillåts. Kontroll över ungas val av äktenskapspartner kan dock även ha andra syften, som att enbart tillåta äktenskap inom samma religion.

I ungdomsenkäten svarar de allra flesta (96 procent) att de får gifta sig med den de vill. Det är ingen skillnad mellan unga hbtq-personer och unga heterocispersoner om vi tittar på hela grupperna. Unga med utländsk bakgrund får i lägre utsträckning än unga med svensk bakgrund själva välja äktenskapspartner. Bland unga hbtq-personer med utländsk bakgrund svarar 77 procent att de får gifta sig med den de vill medan motsvarande andel bland unga heterocispersoner med utländsk bakgrund är 84 procent. Unga hbtq-personer med utländsk bakgrund har alltså sämre möjligheter jämfört med unga hbtq-personer med svensk bakgrund och unga heterocispersoner med utländsk bakgrund.

Figur 3.3 visar andelen unga som får gifta sig med vem de vill, uppdelat på sexuell läggning (och där det är möjligt även kön). Det framgår av figuren att homosexuella tjejer har sämre möjligheter att själva få välja partner för giftermål, det gäller både vid en jämförelse med homosexuella killar och jämfört med övriga sexuella läggningar.

⁴⁸ Resultaten från regressionsmodellen redovisas i metodbilaga.

Källa: MUCF:s nationella ungdomsenkät 2021

Figur 3.3. Andel unga som svarar att de får gifta sig med vem de vill, efter sexuell läggning och kön, 16–25 år, 2021. Procent.

Kommentar: Antalet individer inom hbtq-gruppen med heterosexuell läggning, som heterosexuella transpersoner, är för få för att redovisa. Kön redovisas separat där det finns tillräckligt många svar.

3.1.7 Nationella ungdomsenkäten: vad vet vi om utsatthet för omvändelseförsök?

Vilka sammanfattande slutsatser kan dras av frågorna i 2021 års ungdomsenkät, när det gäller utsatthet för omvändelseförsök?

Resultaten visar att unga hbtq-personer löper en betydligt högre risk än unga heterocispersoner att få sin sexuella läggning, sin könsidentitet eller sitt könsuttryck ifrågasatt av sin omgivning, och således har sämre möjligheter att själva få styra över hur de lever sina liv.

Den vanligaste formen av påverkan är att ha blivit tillsagd av någon eller några att förändra sig. Det är inte självklart att alla sådana händelser kan klassas som omvändelseförsök, enligt definitionen i 3.1.1, även om sådant sannolikt också ryms där.

Men även händelser som mer självklart kan klassificeras som omvändelseförsök framkommer i enkätsvaren. Bland unga hbtq-personer har ungefär 5 procent utsatts för sådant som faller inom definitionen av omvändelseförsök. Det flest svarat att de utsatts för är *andra former av påtryckningar, hot, våld eller skador*.

När det gäller samtliga försök att påverka unga hbtq-personers sexuella läggning, könsidentitet och könsuttryck är det vanligast med påverkan från andra unga och från ens familj. Därefter

följer andra vuxna och annan släkt. Det är mindre vanligt med påverkan från andra, till exempel representanter för en församling eller personal i öppen fritidsverksamhet.

När det handlar om utsatthet för omvändelseförsök så visar en regressionsanalys att sannolikheten att ha varit utsatt för omvändelseförsök är högre för vissa grupper av unga hbtq-personer. Det gäller hbtq-personer som

- är transpersoner
- har en funktionsnedsättning
- har utländsk bakgrund
- har högutbildade föräldrar
- bor i en landsbygdskommun

Sammanfattningsvis kan myndigheten, med stöd av resultaten i ungdomsenkäten 2021, framförallt konstatera att olika former av försök att omvända unga hbtq-personer vad gäller deras sexuella läggning, könsidentitet eller könsuttryck förekommer i en inte obetydlig utsträckning.

Omfattning: Hur många utsatta unga söker stöd från någon stödverksamhet?

MUCF har frågat ett antal stödverksamheter och mottagningar hur många unga de kommit i kontakt med som har erfarenheter som kan utgöra omvändelseförsök. Verksamheterna MUCF haft kontakt med är Nationella kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck, olika kommunala och ideella verksamheter som arbetar för att stödja personer som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck och ideella verksamheter som stödjer hbtq-personer som utsätts för olika typer av kränkningar, hot och våld.

Alla verksamheterna poängterade för MUCF att de inte för någon konsekvent statistik med avseende på detta. Eftersom det inte finns en etablerad definition av begreppet omvändelseförsök, är det inte möjligt för verksamheterna att dokumentera hur många de kommer i kontakt med som utsätts för just detta. Det är inte heller möjligt, eller kanske ens önskvärt, att dra en absolut gräns mellan något som kan räknas som omvändelseförsök och något som är en del av ett hedersrelaterat våld och förtryck. Flera verksamheter betonar också att det inte alltid framkommer i ett ärende om en individ är hbtq-person eller om sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck är motiv till förtryck eller våld. Detta har ett antal förklaringar. För det första fokuserar flera av verksamheterna främst på att agera på det individen utsätts för, bakgrunden eller anledningen till att personen utsätts är inte i fokus. För det andra kan individen själv ha anledning att vilja dölja sådan information, exempelvis på grund av skam eller internaliserad hbtq-fobi. För det tredje kan det vara så att individen själv inte vet om deras sexuella läggning eller könsidentitet är motivet till att de utsätts. Eftersom MUCF inte har varit i kontakt med alla verksamheter som möter eller kan komma att möta

dessas unga är det inte möjligt för MUCF att baserat på dessa uppgifter uppskatta hur många unga hbtq-personer i Sverige som utsätts för omvändelseförsök. Det finns också andra faktorer som gör att det är mycket svårt att uppskatta antalet som utsätts i Sverige, till exempel hur statistik samlas in.

Med detta sagt så uppskattade de organisationer som MUCF har samtalat med (Nationella kompetensteamet och ideella och kommunala verksamheter) att de sammanlagt kommit i kontakt med något hundratal individer som utsätts för något som skulle kunna definieras som omvändelseförsök. Verksamheterna som arbetar med personer som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck uppger att 4–7 procent av ärendena rör vad som kan beskrivas som omvändelseförsök. Den stödmottagning som inriktar sitt arbete på hbtq-personers utsatthet generellt, uppskattar andelen av ärenden som kan röra sig om omvändelseförsök högre, cirka 15–20 procent av ärendena. De mötte även individer som utsätts inom frikyrkliga miljöer. Samma mottagning lyfte gränsdragningen gentemot hatbrott som en utmaning. En av stödverksamheterna MUCF haft kontakt med kunde inte uppskatta hur många av de unga som kontaktade dem som var hbtq-personer. Av Jämställdhetsmyndighetens rapport *Förebyggande arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck* (2021a) framkommer att killar som stödverksamheten kommer i kontakt med ofta söker stöd på grund av att de är hbtq-personer. Killar utgör cirka 15 procent av individerna som söker stöd hos verksamheten. Mycket viktigt i sammanhanget är att många av dessa är utsatta i en hedersrelaterad kontext, och att det är mycket svårt att dra gränser gentemot andra former av hedersrelaterat våld och förtryck.

4 Erfarenheter av omvändelseförsök i Sverige – intervjuer med unga hbtq-personer

I detta kapitel presenterar MUCF resultatet av de intervjuer myndigheten gjort med unga hbtq-personer, och av de skriftliga berättelser som unga skickat in till myndigheten via den särskilda hemsidan. Myndigheters, civilsamhällesorganisationers och forskares erfarenheter av att möta personer som utsatts presenteras också i detta kapitel. Resultaten presenteras efter typer av utsatthet och inte utifrån motiv eller kontext, eftersom det i flera fall är svårt att dra gränser mellan olika motiv till omvändelseförsök och myndigheten har sett exempel på liknande former av utsatthet i olika kontexter.

4.1 Sammanfattning av resultat

De berättelser om omvändelseförsök som framkommer i materialet är i de flesta fall kopplade till religion och/eller hedersrelaterat våld och förtryck. Det finns stora skillnader mellan vad olika unga har varit med om. I vissa fall handlar det främst om en oro att utsättas på grund av omgivningens negativa syn på hbtq-personer, och egna försök att "omvända" sig, i andra fall har den unga utsatts för hot och våld.

4.1.1 Unga hbtq-personers egna erfarenheter av omvändelseförsök

I uppdraget intervjuades nio personer om erfarenheter av omvändelseförsök. Sju unga skickade in anonyma berättelser. Unga killar, tjejer och ickebinära, med olika sexuella läggningar, finns representerade i materialet. Se vidare presentation av materialet i avsnitt 1.3.2.

Ungas egna berättelser om omvändelseförsök är i de flesta fall kopplade till en religiös uppväxtmiljö, där den unga antingen växt upp i en religiös familj eller själv sökt sig till en religiös miljö. Det är företrädevis frikyrkliga miljöer som de unga beskriver, men det finns också exempel på andra kristna och muslimska uppväxtmiljöer. Några unga har erfarenheter som inte har någon koppling till religion. Hur vanligt förekommande erfarenheterna är i MUCF:s underlag ska inte tolkas som representativt för hur vanligt förekommande erfarenheterna är i olika sammanhang, eftersom underlaget också speglar hur lätt det har varit för MUCF att komma i kontakt med unga med en viss erfarenhet. Sammanfattningsvis framkommer följande i intervjuerna och de ungas berättelser:

- De flesta unga beskriver att de inte har utsatts för direkta omvändelseförsök, men att de har dolt sin sexuella läggning eller könsidentitet eftersom de är rädda att utsättas för påtryckningar eller för att behöva bryta med familj eller församling.

- De flesta unga beskriver att omvändelseförsök skett i ett religiöst sammanhang.
- En person har varit med om omvändelseförsök inom en församling.
- Några beskriver att uppfattningar om familjens heder hindrat dem från att vara öppna, och begränsat deras liv.
- Två beskriver att de utsatts för hedersrelaterat våld eller förtryck i familjen.
- En person berättar att en förälder försökt ta personen till en läkare i Sverige för att ”botas”. Personen känner till ytterligare en person vars förälder försökt ta hjälp av vården för att utföra omvändelseförsök.
- Några unga har i något läge haft kontakt med socialtjänst och/eller andra myndigheter om utsatthet i familjen. Detta gäller inte unga i frikyrkliga miljöer, där MUCF inte intervjuat någon som haft kontakt med socialtjänst eller andra myndigheter gällande utsatthet.

4.1.2 Stödverksamheters erfarenheter av att möta unga som utsatts för omvändelseförsök

MUCF har även samlat in erfarenheter genom referensgruppsmöten med myndigheter, kommunala verksamheter och civilsamhällsorganisationer som arbetar med att stödja unga hbtq-personer som utsätts för kränkningar, förtryck och våld, och/eller mot hedersrelaterat våld och förtryck, samt en forskare som undersöker hbtq-frågor inom svenska frikyrkor. Deras beskrivningar kompletterar bilden av ungas erfarenheter av omvändelseförsök i Sverige.

De flesta unga MUCF intervjuat har erfarenheter av att utsättas inom en frikyrklig miljö. Stödverksamheterna har i högre utsträckning träffat unga med erfarenheter från andra sammanhang. Flera stödverksamheter som MUCF haft kontakt med har träffat hbtq-personer som utsatts för starka påtryckningar och/eller våld som syftar till att få individen att inte leva i enlighet med sin sexuella läggning eller könsidentitet eller ha det könsuttryck hen vill.

- Flera stödverksamheter har träffat hbtq-personer som utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck. Förtrycket kan vara kopplat till religion, såsom islam eller kristendom, men behöver inte ha en religiös koppling utan kanske framför allt en kulturell sådan. Stödverksamheterna betonar i olika hög grad hur kopplat de anser att hedersproblematiken är till religion.
- Flera stödverksamheter känner till fall som skulle kunna beskrivas som omvändelseförsök kopplat till heder.
- Stödverksamheter menar att det är svårt att särskilja omvändelseförsök från andra former av våld och förtryck i en hederskontext. I vissa fall vet familjen inte att personen är hbtq-person men gör det mycket tydligt att det är oacceptabelt att vara det. För individen är det inte möjligt att leva öppet som hbtq-person i en sådan miljö eftersom det inte accepteras och kan vara förenat med stor risk för den egna säkerheten.

- I verksamheter som riktar sig till personer som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck finns inte någon enhetlig dokumentation om ärenden rörande hbtq-personer. Verksamheterna bedömer det som troligt att det finns ett mörkertal av unga hbtq-personer som utsätts.
- Två faktorer som referensgrupperna menar är viktiga för att förstå hur hbtq-personer påverkas i miljöer där omvändelseförsök kan förekomma är dels internaliserad hbtq-fobi, dels tystnad eller tabu. I sådana miljöer finns en tystnad kring hbtq-frågor och frågor kring sexualitet, samtidigt som det blir mycket tydligt för individen att det är oacceptabelt att vara hbtq-person. Ofta har individen internaliserat dessa värderingar och kan därför ha svårt att identifiera omvändelseförsök och påtryckningar, eftersom personen själv önskar en förändring eller "förstår" varför omgivningen vill se en sådan förändring.
- Bland stödverksamheterna är det ingen som känner till att läkare eller psykologer i Sverige skulle utföra uttalade omvändelseförsök, men de utesluter inte att det skulle kunna ske i enstaka fall. Inte heller Inspektionen för vård och omsorg (IVO) känner till något fall där detta har skett.⁴⁹ En stödverksamhet har hört talas om en läkare som kommit till Sverige i syfte att "omvända" en person.
- Stödverksamheterna har uppgett för MUCF att de träffar unga hbtq-personer som utsatts i olika kristna, inklusive frikyrkliga, och muslimska sammanhang och i sammanhang där omvändelseförsök motiveras med heder och/eller traditioner.
- Stödverksamheterna har lyft exempel där omvändelseförsök utförts av familj, av en större grupp individer och i församlingar.

4.2 Resultat

I detta avsnitt presenteras intervjuerna med unga, ungas inskickade berättelser och stödverksamheternas erfarenheter av att möta unga hbtq-personer med erfarenheter av omvändelseförsök, förtryck och våld. Underlaget presenteras tematiskt efter vad unga har varit med om, från utsatthet för våld och tvång till erfarenheter av att leva i en social gemenskap där det finns en negativ syn på hbtq-personer.

4.2.1 Flera exempel på att unga utsatts för våld och tvång

Bara en av de unga som MUCF intervjuat berättar om att ha utsatts för fysiskt våld. MUCF kom i kontakt med intervjupersonen genom en stödverksamhet som arbetar med unga som utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck. Offentliga och ideella stödverksamheter ger ett flertal exempel på att unga hbtq-personer har utsatts för psykiskt, fysiskt och sexuellt våld. Flera av

⁴⁹ MUCF har varit i kontakt med IVO och ställt frågor om detta under arbetet med rapporten.

dessa exempel kan kopplas till hedersrelaterat våld. Våldet omfattar både lindrig och grov misshandel, försummelse, hot och kontroll. Det finns flera ärenden där unga har blivit eller hotats med att bli bortgifta mot sin vilja, och flera exempel på att unga förts ut ur Sverige mot sin vilja på så kallade uppfostringsresor⁵⁰. I många fall sker våldet i kombination med de nedan beskrivna påtryckningarna: kränkande och negativa kommentarer, positiva kommentarer om omvändelse eller "bot", tystnad och utfrysning ur det sociala sammanhanget. Sammantaget finns stora likheter med erfarenheter unga berättar om i RFSL Ungdoms rapport *HBT & heder*. Där beskriver de unga hbtq-personerna erfarenheter av att utsättas för psykiskt och fysiskt våld och risk för tvångsäktenskap som omvändelsemetod (Darj, Nathorst-Böös & Jarl-Åberg, 2011).

Våld, kontroll och hot mot unga hbtq-personer

Den intervjuperson som berättar om att ha utsatts för våld beskriver också utsatthet för stark kontroll från föräldrarna, där det inte var tillåtet att exempelvis umgås med vänner utan uppsikt.

Jag fick bara vara ute på gården och vara med vänner där mina föräldrar kunde se mig om de tittade ut från fönstret. Men när vi flyttade [...], så klasskompisarna gick hem till varandra och åt tacos eller tittade på film, och sådant. Det var liksom inte party och sådant [...] Men det var sådant som jag inte fick. Jag fick inte vara ute sent och efter skolan skulle jag komma hem direkt. Och om jag kom hem kanske en halvtimme för sent efter skolan så ifrågasatte han mig och blev jättearg och så. (hbtq-person, 30-årsåldern)

Intervjupersonen beskriver att invändningar kunde leda till att föräldern blev våldsam.

Även flera stödverksamheter beskriver att unga hbtq-personer utsätts för stark kontroll inom en hederskontext. Flera stödverksamheter har även kommit i kontakt med unga hbtq-personer som utsätts för våld eller är rädda för vad familjen skulle göra om de fick kännedom om personernas sexuella läggning eller könsidentitet. Det finns flera exempel på att unga uttryckt att de är rädda att familjen ska döda dem. Det finns ett exempel, från en hedersrelaterad kontext, på att en ung hbtq-person utsätts för ett mordförsök av en familjemedlem i Sverige på grund av sin sexuella läggning. En annan ung hbtq-person som kommit till Sverige med sin familj utsattes för ett mordförsök innan familjen kom till Sverige.

Stödverksamheterna beskriver att hot även kan vara indirekta eller förtäckta. En verksamhet berättar om ett fall där en ung person med utländsk bakgrund utsattes av andra personer med bakgrund i samma land, efter att de fått kännedom om att personen inte var heterosexuell.

⁵⁰ Detta har likheter med en studie från Stiftelsens allmänna barnhuset och Länsstyrelsen i Östergötland som visar på en koppling mellan barnmisshandel och att inte få välja partner (Jernbro & Landberg (2018)

Bland annat beskriver verksamheten flera situationer där en grupp, inklusive en religiös ledare, dök upp och omringade den unga personen på ett hotfullt sätt. En annan verksamhet berättar om ett ärende där en ung lesbisk tjej kontaktat kurator eftersom familjen hade talat om att en lesbisk släkting hade blivit levande begravd, i ett annat land. Tjejen hade uppfattat berättelsen om detta som ett hot mot henne själv.

En verksamhet har även kommit i kontakt med en ung person som berättade om att ha blivit fastbunden i en församlingslokal kopplad till en moské där en religiös ledare bad för personen.

Unga hbtq-personer kan tvingas till "uppfostringsresor" och äktenskap

Flera stödverksamheter som arbetar med unga som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck och en intervjuperson har berättat om att bli lurad att resa utomlands som ett sätt att kontrollera den unga. Dessa så kallade uppfostringsresor, som stödverksamheterna beskriver dem, syftar till att förändra de ungas normbrytande beteende. Det normbrytande beteendet kan handla om sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck, men det kan också röra sig om andra normbrott som familjen försöker förändra. Stödverksamheterna känner till flera ärenden där unga skickats till släkt i annat land eller till någon form av läger, exempelvis i Kenya, Somalia eller USA.

En stödverksamhet beskriver ett fall där familjen tog en tjej till ett annat land, där hon utsattes för misshandel och även hörde samtal som rörde omvändelseförsök. Tjejen kontaktade själv socialtjänsten i Sverige för att få hjälp. En annan verksamhet berättar om ett ärende där familjen fört en ung tjej ut ur Sverige till ett annat land där tjejen tvingades att gifta sig.

Även en ung person som MUCF intervjuat har erfarenhet av att föras utomlands mot sin vilja. MUCF kom i kontakt med personen genom en stödverksamhet som möter unga som utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck. Intervjupersonen berättar att en förälder var kontrollerande och våldsam. Med tiden eskalerade våldet och föräldern lurade till slut den unga att följa med på en resa. Den unga trodde att de skulle besöka en släkting i ett annat europeiskt land. Det visade sig att de skulle till ett utomeuropeiskt land och att resan hade ett annat syfte än den unga trodde. I det utomeuropeiska landet kunde personen inte röra sig fritt och behövde söka hjälp för att kunna ta sig tillbaka till Sverige.

Alltså, pappa blev väldigt våldsam och slog mig och jag trotsade honom och var ändå med mina vänner och ville inte liksom att min frihet skulle försvinna bara för att han slog mig. Men så ... då slog han mer och jag trotsade mer, och till slut så tog han mig till [utomeuropeiskt land], deras hemland, och så fick jag kontakt med [en stödorganisation]. Jag fick hjälp hem, helt enkelt. (hbtq-person, 30-årsåldern)

Personen beskriver också att åldern hade betydelse för möjligheten att ta sig hem. Eftersom personen hade fyllt 18 år var det enklare att resa ensam, vilket gjorde det lättare att ta sig tillbaka till Sverige än det skulle ha varit om personen varit omyndig. Samtidigt gick personen fortfarande i skolan och det fanns vänner och en lärare som blev oroliga och kontaktade myndigheter som, tillsammans med en civilsamhällesorganisation, kunde hjälpa personen att ta sig tillbaka till Sverige.

Verksamheter som arbetar mot hedersrelaterat våld och förtryck har bidragit med ett antal exempel där unga hbtq-personer hotats eller tvingats till äktenskap mot sin vilja. En verksamhet beskriver ett fall där en ung transkille levde i ett sammanhang där det var "tabu" att vara trans. Verksamheten bedömde att det fanns en överhängande risk att killen skulle tvingas gifta sig för att "bli normal". En verksamhet berättar om ett annat ärende där en homosexuell kille begått flera brott för att bli omhändertagen och på så sätt undkomma tvångsäktenskap. I ytterligare ett annat ärende, berättar en verksamhet, hade en ung hbtq-kille flytt från sin familj i en annan kommun eftersom familjen försökte tvinga honom att gifta sig. I ännu ett annat fall sökte en man och en kvinna hjälp eftersom de gift sig för att mannen, som var homosexuell, inte skulle utsättas för våld av släktingar.

Få har erfarenhet av omvändelseförsök med koppling till vården

MUCF har inte fått kännedom om något fall där omvändelseförsök ska ha utförts av svensk läkare eller annan vårdpersonal, vare sig genom myndighetens egna intervjuer eller genom stödverksamheterna. (Som nämndes i kapitel ett har MUCF däremot intervjuat en ung transperson som beskriver sina erfarenheter av bemötande och att försöka få tillgång till könsbekräftande vård i termer av omvändelseförsök. Eftersom den berättelsen har stora tematiska likheter med andra berättelser från unga transpersoner om erfarenheter från den könsbekräftande vården kommer MUCF att redogöra för dessa samlat i den stora rapporten om unga hbtqi-personers levnadsvillkor.)

En stödverksamhet har fått information om att en läkare ska ha kommit till Sverige från ett annat europeiskt land för att "omvända" en ung transperson. Utöver det har MUCF intervjuat en kille vars förälder försökt få hjälp av läkare i Sverige att "bota" personen. Föräldern bokade en läkartid för att sonen skulle "botas" från sin homosexualitet. Eftersom killen inte gick med på att gå dit går det inte att säga något om hur läkaren hade agerat. I samband med händelsen försökte killen ta sitt liv, vilket ledde till att myndigheter fick kännedom om det som hänt och gjorde en anmälan till socialtjänsten som agerade. I intervjun framkommer också att en vän till intervjupersonen ska ha varit med om en liknande händelse, där en förälder tagit vännen till en svensk vårdgivare. I det fallet gjorde vårdgivaren en orosanmälan till socialtjänsten.

Erfarenheten har likheter med unga hbtq-personers erfarenheter som beskrivs i RFSL Ungdoms

rapport. Flera unga beskriver i RFSL Ungdoms rapport att de har erfarenhet av självmordstankar eller självmordsförsök. Bland annat berättar en intervjuperson att hon försökte ta sitt liv på grund av den ångest och oro som blev följden av hot om att familjen skulle flytta utomlands (Darj, Nathorst-Böös & Jarl-Åberg, 2011).

4.2.2 Svårt att skilja mellan hedersrelaterat förtryck och våld och omvändelseförsök

Flera stödverksamheter menar att det är svårt att dra en gräns mellan hedersrelaterat våld och förtryck generellt och omvändelseförsök i en hederskontext. Även intervjun med den unga som varit utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck visar att det är svårt att dra en tydlig gräns mellan vad som kan ses som hedersrelaterat våld och förtryck och vad som kan ses som omvändelseförsök. I den här rapporten har MUCF resonerat ytterligare kring detta i det inledande kapitlet.

Anledningen till att det är svårt att dra en sådan gräns är att det hedersrelaterade våldet och förtrycket generellt är nära kopplat till kontroll över individens sexualitet och relationer. Även heterosexuella cispersoners kontrolleras genom hedersrelaterat våld och förtryck. Eftersom allt syftar till att barnet eller den unga ska leva upp till snäva normer kring sexualitet och könsuttryck, såsom kyskhetsnormer, är det svårt att skilja på vad den unga skulle utsättas för som heterocisperson och vad den unga utsätts för specifikt för att hen är hbtq-person. Förtrycket och våldet kan leda till att den unga tvingas dölja eller undertrycka sin sexuella läggning eller könsidentitet, även om det inte är ett medvetet omvändelseförsök. Det kan också vara svårt för den som utsätts att avgöra om den som utsätter känner till, eller antar, att hen är hbtq-person, eller om kontrollen hade skett ändå.

Den intervjuperson som växt upp med en mycket kontrollerande och våldsamt förälder beskriver att kontrollen framför allt rörde den ungas sociala umgänge. Kontrollen var inte tydligt kopplad till något som den unga gjorde eller att föräldern tyckte att umgängeskretsen var olämplig av någon särskild anledning. Snarare handlade det om att den unga alltid skulle vara under familjens övervakning. Därför var det inte tillåtet för intervjupersonen att umgås med vänner hemma hos vännerna eller på någon annan plats där familjen inte kunde övervaka dem. Våldet utövades när den unga protesterade mot kontrollen. Eftersom det i det här fallet är svårt att avgöra motivet till kontrollen och våldet, är det svårt att avgöra om det rör sig om omvändelseförsök.

Den här berättelsen visar att det kan vara svårt att veta varför en ung hbtq-person utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck, både för den som själv utsätts, för stödverksamheter och i förlängningen för myndigheter. Stödverksamheter menar också att familjen kan uppfatta det som att den unga är hbtq-person även om den unga själv aldrig sagt det. Handlingar kan bero på att den unga antas vara hbtq-person. Eftersom syftet med våldet och förtrycket inte alltid är

tydligt menar flera stödverksamheter att det är troligt att de i vissa fall inte fångar upp att en utsatt person är hbtq-person, att våldet och förtrycket beror på detta eller att den unga kan påverkas på ett annat sätt än en heterosexuell cisperson. En delförklaring är att vissa av verksamheterna i högre utsträckning fokuserar på våldsutövningen än på motivet. Enligt stödverksamheterna kan unga också själva vilja dölja att de är hbtq-personer, eftersom de internaliserat omgivningens negativa syn på hbtq-personer. Allt detta sammantaget leder till att det kan finnas mörkertal gällande hur utsatta just unga hbtq-personer är.

4.2.3 Sociala och religiösa påtryckningar

Flera av stödverksamheterna beskriver att de talat med unga hbtq-personer från olika religiösa miljöer där de ska ha utsatts för påtryckningar som syftar till att förändra de ungas sexuella läggning, könsidentitet eller könsuttryck. Det finns exempel på att personer uppmanats av förälder eller annan i församlingen att förändra sig; att träffa någon av annat kön eller att bete sig mer könsstereotyp. Stödverksamheter berättar också att de träffat transpersoner som har fått höra att det är fel att genomgå könsbekräftande behandling, eftersom det skulle vara mot Guds vilja att ändra kroppen. Det finns exempel på liknande resonemang från en församling i EKHO:s rapport *Församling för alla?* (Wickberg, Caspersson & Agernäs, 2016). Individer har även blivit uppmuntrade att besöka England eller USA där det finns religiösa institutioner som arbetar med terapilikheter för att omvända hbtq-personer.

Det finns också exempel på att unga fått själavårdande samtal, samtal med präst/imam, förbön, bikt eller någon form av ritual i syfte att "omvända" dem. En verksamhet berättar exempelvis att de kommit i kontakt med en tjej vars familj fått vetskap om att hon inte var heterosexuell. Tjejen berättade för verksamheten att familjen trodde att hon var besatt av demoner och tog med henne till en moské, där hon blev fastbunden medan en person utförde en ritual. (Se även ovan för en beskrivning av samma fall.)

En person MUCF intervjuat berättar att den frikyrkliga församlingen personen var medlem i direkt adresserade personens homosexuella läggning som ett problem. Personen beskriver i intervjun att ledare i kyrkan hade diskuterat hur de skulle förhålla sig till personens homosexualitet och att församlingens företrädare uppmanat personen att inte ge uttryck för sin sexuella läggning i kyrkan, genom att till exempel prata om sin homosexualitet eller närvara i kyrkan tillsammans med en partner. Företrädare och församlingsmedlemmar ska även vid särskilda bönemöten ha bett för att personen inte längre skulle vara homosexuell. Detta ska ha gjorts när den unga inte var närvarande, och personen fick vetskap om bönemötena från jämnåriga i församlingen.

I en anonym berättelse beskriver en ickebinär transperson som är aktiv i en kristen församling att ledare och medlemmar upprepade gånger sagt att personen "inte är en del av Guds plan, att Gud inte skapat mig så här". Personen berättar också att en annan ung person skickat in en

anonym fråga till kyrkans frågelåda, där den unga undrade om tjejer får ha en flickvän. En ledare inom kyrkan ska då ha uppmanat den som skickat in frågan att komma på självårdssamtal. Personen som skrivit till MUCF berättar att ledaren uttryckte att "samkönade relationer är fel enligt Gud och att ingen bör syssla med sådant".

Stödverksamheterna beskriver även att de sett att uteslutning ur församlingen eller andra former av sociala bestraffningar blivit en konsekvens av att vara eller leva öppet som hbtq-person. Det kan handla om, vilket också forskaren Charlotta Carlström påpekat, att en individ inte får ha kvar ett uppdrag inom församlingen eller inte får vara med i verksamheten om hen lever öppet som homosexuell eller bejakar sin könsidentitet eller sitt könsuttryck. En tjej som MUCF intervjuat berättar att hon hemlighöll sin sexuella läggning eftersom det inte är tillåtet att vara hbtq-person i den församlingen hon och övriga familjen är medlemmar i.

Stödverksamheterna beskriver också hur unga hbtq-personer är rädda att familjens eller omgivningens kännedom om ens sexuella läggning eller könsidentitet kommer att leda till att man måste bryta kontakten med familjen eller släkten. Beskrivningarna har stora likheter med det som framkommer i RFSL Ungdoms intervjustudie (Darj, Nathorst-Böös & Jarl-Åberg, 2011).

Tystnad och tabu återkommande i ungas berättelser

De unga som myndigheten intervjuat som har växt upp, eller växer upp, i en religiös familj och miljö beskriver det som ett sammanhang där hbtq-frågor är tabubelagda och inte pratas öppet om. När hbtq-frågor omnämns görs det inlindat eller i negativa ordalag. Samtidigt som det är förhållandevis tyst om frågorna beskriver de unga att det är tydligt för dem att det inte ses som acceptabelt i familjen eller församlingen att vara hbtq-person. Exempelvis beskriver en intervjuperson tystnaden kring hbtq-personer i sin församling som "tryckande" och "högljudd". Personen beskriver att

[...]när man är i kyrkan utan att passa in på ett eller annat sätt, vare sig det är om man har en identitet som inte är okej eller om man bara inte funkar i sammanhanget eller vad som helst, så då blir kyrkan väldigt ... man blir liksom kvävd på ett sätt som jag tänker att det är svårt att utsättas för i, jag vet inte, ett fotbollslag eller ... jag kanske bara inte kan sätta mig in i andras situationer, men alltså, det känns som att det är, ja, det är ett specifikt sätt som, som man liksom tvingas in i en form så som det är ... ja, det känns bra att prata om det med någon som har varit med om det helt enkelt, så. (ickebinär, transperson, queer, asexuell och aromantisk, 20–25 år)

Personen uttrycker att det finns en skillnad mellan att inte passa in i kyrkan och att inte passa in i andra sammanhang, och att det därför kan vara skönt att prata med andra som varit med om samma sak inom kyrkan. Bilden som intervjupersonen ger av en "kvävande" eller "tryckande" tystnad liknar den Charlotte Carlström beskriver i sin forskning om hbtq-personer i frikyrkor i Sverige (Carlström, 2021).

En annan person som MUCF intervjuat beskriver hur det var tydligt redan när personen var barn att det inte var acceptabelt i församlingen att vara hbtq-person eller ha en positiv syn på hbtq-personers rättigheter.

Att det pratas inte om det över huvud taget. Kommer det upp någon form av hbtq-ämne eller någonting, så är det så här: "Usch, men liksom ... vi går vidare snabbt." Eller till och med kanske så här: "Ja, du vet hur samhället är nu för tiden" [...] "Du vet, den är en sån. Dennes barn, ja, du vet hur den är." Och sånt liksom, redan från när man var ganska liten, utan att ... då visste man inte vad den var för någonting. Men när man blev äldre så fattade man ju att det var någonting som man inte skulle vara, även att det inte sas rakt ut [...] men ändå så är det någon form av skam, som kanske inte kommer direkt med ord, att någon vill dig illa, utan de vill väl, hjälpa. Men [...] man både upplever och ser på personer att det är en väldig rädsla, en rädsla för att tycka fel, att någon som är högre upp i en eller vad man säga, är mer kristen än vad man själv är, att folk är väldigt rädda då. För även folk som inte är hbtq-personer, utan bara att stå på hbtq-personers sida är liksom ... ja, kan vara farligt då för att man blir ... man tycker fel mot vad man borde tycka. Så att jag tror att det grundar sig i mycket rädsla och den rädslan tror jag spiller över som... det lägger sig som en stämning, så att det är mer på det sättet skulle jag säga, än kanske just med ord och handlingar. (tjej, cis, 16–19 år)

Samma tjej berättar också att andra utsatts för omvändelseförsök, att församlingsmedlemmar talat positivt om omvändelse och en oro att utsättas för påverkan.

Alltså, jag vågade aldrig säga någonting, för jag ville inte ha den: "Vi ska hjälpa dig, här lägger vi alla händerna på dig", och så, men jag har definitivt hört om andra liksom som har ... som det blev direkt så att säga: "Men vi ber för dig. Vi ska hjälpa dig ur detta." Och det är återigen någon form av välvilja som bara blir jättefel och förstör ungdomar inombords, för genom att säga att man ska hjälpa någon, så vet man ju att då är det ju något som är fel. [...] Och också väldigt mycket berättelser och om folk som ... ja, om böcker som: "Ja, den här boken, så fantastisk. Han blev av med sin homosexualitet." Eller: "Han blev ... vände tillbaka." Och så hyllas det liksom att förbön räddar den här personen och jag kan inte säga att det inte funkar för någon, det kanske det gör, det vet inte jag. Men jag tror att den kulturen är väldigt, väldigt skadlig.
(tjej, cis, 16–19 år)

Båda intervjupersonerna som citeras ovan säger att de tror att församlingen och medlemmarna vill väl när de på olika sätt uttrycker att homosexualitet är fel eller uttrycker stöd för omvändelseförsök. Samtidigt är det tydligt att de unga själva uppfattar normerna inom församlingen som skadliga; när församlingen och dess medlemmar ger uttryck för normerna skapar det rädsla hos medlemmar som är hbtq-personer eller inte är negativt inställda till hbtq-personer.

En intervjuperson beskriver en liknande syn på hbtq-personer, kopplad till religion men inte till en religiös församling. Personen upplever att viss utsatthet inte uppmärksammas, för att den är kopplad till sammanhang som inte brukar inkluderas i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck, trots att det finns likheter:

[J]ag bodde hos min mamma tills för, ja, men två år sen ungefär, bodde jag hemma. Och det var väldigt, väldigt jobbigt att komma hem varje dag [...]. Och sen att mamma har börjat uttrycka sina åsikter på ett sätt som gjorde att jag [skrattar] mådde väldigt, väldigt dåligt. [...] man pratar [inte] om det ofta när det kommer till svenskar, eller personer som är kristna. [skrattar] Men jag skulle säga att det liknar väldigt, väldigt mycket det andra beskriver från andra religioner och det man kopplar till hederskultur, i normala fall, liksom så. Men mycket liksom klädsel, att det är onaturligt, hur jag är. Ja, men mycket: "Ja, men det är bara en fas som kommer gå över." Och jag har verkligen upplevt känslan av att mamma tror att det är en demon som har flugit i mig och att jag är ondskan liksom. Och det är en väldigt, väldigt tuff känsla.

(gender nonconforming, cis, 20–25 år)

Unga är oroliga för att relationen till familjen ska försämrans

De flesta unga MUCF kommit i kontakt med som har erfarenhet av påtryckningar eller oro för påtryckningar i religiösa sammanhang beskriver mer subtila och indirekta påtryckningar, eller normer, som ett hinder för att vara öppen som hbtq-person eller acceptera sig själv som hbtq-person.

Stödverksamheterna beskriver att det i dessa sammanhang är en utmaning att dra en gräns för när negativa attityder och kommentarer som upplevs kränkande eller obehagliga övergår i tvång och förtryck. I MUCF:s underlag finns inga exempel på att individer har utsatts för fysiskt våld i frikyrkliga miljöer eller i Svenska kyrkan, men beskrivningar av att hbtq-personer hamnar i helvetet eller är besatta av demoner kan fungera som starka påtryckningsmedel för en troende. Uteslutning ur den sociala och religiösa gemenskapen kan upplevas som ett allvarligt hot. I hedersrelaterade sammanhang är påtryckningar i form av negativa kommentarer eller sociala bestraffningar också återkommande, enligt de stödverksamheter MUCF varit i kontakt med. Ofta kan sociala påtryckningar föregå eller göras i kombination med olika typer av våldshandlingar.

En person som varit aktiv i en församling inom Svenska kyrkan under många år, som MUCF intervjuat, beskriver att det råder en tystnad kring hbtq-frågor och att alla i församlingen förutsätts vara heterosexuella cispersoner. Personen upplever att det som har uttryckts om hbtq-personer, vid de få tillfällen det skett, har varit negativt. Vid ett tillfälle, minns personen, skämtade en annan ung person på ett sätt som uttryckte att homosexualitet var fel. Närvarande ledare i kyrkan ska ha bekräftat den bilden av homosexualitet. Flera av intervjupersonerna

beskriver tystnad i kombination med olika negativa uttalanden om andra hbtq-personer eller om hbtq-personer generellt inom sin församling.

Ja, jag har inte varit med om [omvändelse] på det sättet som ... alltså, det är definitionen av det, sen har väl alla olika kanske definitioner av det. Jag kom aldrig ut heller i stan eller så på det sättet liksom, öppet eller ... och absolut inte i kyrkan. Hade jag gjort det hade det nog sett väldigt annorlunda ut och då hade det nog absolut varit en risk att jag hade fallit in i ett sånt ... någon form av sån grej, men jag har ändå känt påtryckningar även att det är... [...] så har jag ju gått i kyrkan och växt upp där och familjen är med i det, eller har varit med i samma kyrka liksom och liten stad och så. Ja, de påtryckningarna har man väl ändå känt, även att ingen har sagt det direkt till en liksom. Det är väl en av de stora anledningarna till att jag aldrig kom ut, för att jag var liksom rädd just för det, att ... ja, att det skulle komma påtryckningar som jag har hållit undan liksom. (tjej, cis, 16–19 år)

Även flera unga som inte utsatts för direkta omvändelseförsök berättar att religiösa sammanhang påverkar dem och deras relationer till familj, släkt och omgivning negativt. Liksom tjejen i citatet ovan, beskriver flera en oro över vad som kan hända om de väljer att berätta om sin sexuella läggning eller könsidentitet. En person som är uppväxt i en mindre stad beskriver exempelvis utsatthet för återkommande påhopp och skällsord under en längre period. Personen kopplar påhopp till att bo på en plats som är starkt religiöst präglad. En bisexuell tjej beskriver att andra elever uttrycker både att hbtq-personer inte är "naturliga", att de är "äckliga" och att "Jesus älskar dig".

I en anonym berättelse beskriver en man sin rädsla för hur familjen skulle reagera:

Om min familj skulle få reda på min bisexualitet hade allt förändrats. Jag vet inte exakt vad som skulle hända, men jag vet att jag inte skulle få stöttning och de skulle se ner på mig och min livsstil. Det hade även bringat stor skam över min familj framför andra i vår släkt och kultur. Jag tror även mina föräldrar hade försökt med någon form av omvändelseterapi, då jag hört dem uttrycka att "Gud kan bota alla homosexuella om man ber Honom om det". Det hade krossat mig om mina föräldrar försökte sätta upp sådana planer och jag hade inte alls känt mig förstådd eller älskad. Livet hade känts meningslöst att leva. Därför föredrar jag att leva hemligt och inte komma ut för min familj. [...] Men jag är också mer självsäker och principstark nu när jag är äldre, och jag bryr mig idag väldigt lite om andras åsikter om min sexualitet. Men om jag kom ut för alla nu skulle min relation till familjen och mitt ideella uppdrag i kyrkan (som jag bryr mig väldigt mycket om) skadas. Min största önskan i livet är att få leva ut som jag är, att få vara mig själv utan negativa konsekvenser. Men jag tror inte jag någonsin kommer kunna göra det.

Och det gör ont i mig att många svenskar med invandrarbakgrund inte kan det pga hedersrelaterat förtryck (det är just det jag anser att jag gått igenom). Jag känner 6 hbtqi-personer med invandrarbakgrund som alla har liknande upplevelser som mig, vi bor alla i olika stadsdelar i [Storstad]. Sverige har formellt jättebra friheter för oss hbtqi-personer, men sociala

faktorer som orsakar förtryck lever kvar, i synnerhet i förorter och segregerade områden som försämrar förutsättningarna för oss. (man, bisexuell, 20–25 år)

En person som kommit till Sverige med sin familj från ett land i Sydamerika skriver i en anonym berättelse att relationen till mamman och släkten (som bor kvar i Sydamerika) förändrats sedan personen berättade om sin sexuella läggning. Personen skriver att mamman till att börja med "försökte övertyga mig om att jag är förvirrad och att 'det kommer gå över snart'", och att mamman fortfarande hoppas på att barnet ska "bli hetero igen". Sedan mamman berättade för släktingar om personens sexuella läggning har ingen släkting tagit kontakt med personen. Personen beskriver också att en liknande negativ syn på hbtqi-personer finns i skolan och bland vänner.

Vissa vänner brukade säga homofobiska skämt och prata skit om hbtqi-personer som om vi är äckliga och onormala. Detta var jobbigt för mig när jag var "in the closet", jag kände som att jag inte förtjänade folks respekt och hatade mig för det. I skolan finns det många homofobiska killar och ibland kan jag höra dom prata bakom ryggen om mig, jag antar att det är för att jag är ganska feminin för att vara kille.

Under hela min uppväxt har jag mått dåligt över den dåliga machokulturen och mansnormerna. Det känns som att jag alltid har varit introvert och osocial pga det och jag har svårt att lita på folk. När ingen visste att jag var gay så var det omöjligt för mig att prata om känslor, jag kunde inte direkt berätta om mina "gay problems" för folk, så jag spenderade mycket tid på att gråta ensam. Jag tänkte aldrig på att prata med skolkuratoren eller att göra det nu heller, som jag sa så har jag svårt att lita på folk och få ut mina känslor. (osäker på sin könsidentitet, tilldelad manligt kön vid födseln, homosexuell, 13–15 år)

Personen beskriver också en oro för att behöva flytta tillbaka till det sydamerikanska land familjen tidigare bodde i, eftersom denna upplever attityderna gentemot hbtqi-personer som mycket mer negativa där än i Sverige.

En annan person skriver om erfarenheter av att växa upp i ett sammanhang med mycket negativ syn på homosexualitet.

Jag kom till Sverige [i förskoleåldern] från ett land på Balkan, vilket kulturellt inte är accepterande av hbtqi-personer. Utöver det är jag uppvuxen i en extremt kristen familj, jag fick gå i en kristen skola och var på kristna läger varje sommar som ung. Så jag har alltid fått höra att homosexualitet är en synd och att det är något som betraktas som "äckligt". Jag kom ut sent [...] och anledningen varför är såklart delvis pga vart jag kommer ifrån och att jag är uppvuxen i en väldigt kristen miljö men jag skulle säga att det framförallt har att göra med att jag kommer från en förort. Var alltid orolig att mina vänner som har en liknande bakgrund som mig inte skulle acceptera mig, då de har fått samma "uppläxning" som jag har fått. Som tur är var alla

mina vänner väldigt stöttande och accepterande, vilket har gett mig en frihet och glädje som är obeskrivlig. Jag har haft många diskussioner med mina vänner nu efter att jag har kommit ut och både de och jag vet att de kanske inte hade accepterat mig på den tiden pga mentaliteten vi har växt upp med. (lesbisk, 20–25 år)

Berättelserna visar på hur en allmänt fientlig inställning till hbtq-personer hindrar en enskild hbtq-person från att berätta om eller leva i enlighet med sin sexuella läggning eller könsidentitet. Risken att känna sig oälskad, bli övergiven eller inte accepteras av familj eller vänner är hinder för att vara öppen och att må bra. Vissa av intervjupersonerna kopplar sina erfarenheter till hedersrelaterat våld och förtryck, medan andra kopplar det till religion, att ha ett visst ursprung eller att växa upp i en "förort". Erfarenheterna visar på att distinktionen mellan heder, religion och andra motiv till omvändelse eller negativ inställning till hbtq-personer inte alltid är tydlig. Dessa olika motivbilder kan också förstärka varandra (se även Baianstovdu m.fl., 2019).

Omgivningens hbtq-fobi ökar utsattheten

Som de ovan citerade berättelserna från unga visar är omgivningens negativa attityder till hbtq-personer och oro för påtryckningar och omvändelseförsök anledningar till att unga väljer att dölja sin sexuella läggning eller könsidentitet, eller inte uttrycker kön på det sätt de själva vill.

En ickebinär person som bor med sina föräldrar beskriver att det kan vara utmanande att inte kunna vara öppen med den man bor med:

Ja, alltså det påverkar en del. Jag känner ju inte att jag kan riktigt klä mig så som jag skulle vilja, eller ja, jag kan klä mig med de yttre kläderna så som jag vill, men jag skulle egentligen vilja skaffa någon typ av binder⁵¹ eller någonting sånt och det känner jag inte riktigt att jag kan. Jag skulle kanske kunna skaffa en, men det är mycket som är komplicerat runt i kring det, och nu dessutom så lämnar jag ju knappt huset på grund av corona, så att det ... jag skulle bara kunna använda den när jag var ensam hemma eller så. (ickebinär, transperson, 20–25 år)

I en anonym berättelse skriver en tjej att hon inte kan "komma ut" förrän personen blivit vuxen.

Jag har gömt mina känslor för min mamma eftersom hon är en mycket religiös poc [person of colour], någon som förmodligen ser att hennes "band" med gud är viktigare än hennes egen dotter – så jag har inte sagt något till henne, och jag planerar inte tills jag är 18 så att jag kan flytta ut (tjej, omni-/pansexuell, 13–15 år)

⁵¹ Binder är ett klädesplagg som kan användas för att ge bröstkorgen ett plattare utseende.

I tjejens berättelse framkommer också att familjemedlemmar ska ha uttryckt oro över att andra släktingar är hbtq-personer, och att släktingar uttryckt att det inte går att vara både hbtq-person och muslim eftersom det är en synd och att det är äckligt att vara homosexuell. Det framgår också av berättelsen att det finns en negativ syn på framför allt homosexuella killar bland jämnåriga i skolan. Tjejen uttrycker rädsla för sin familj eftersom hon är övertygad om att de skulle överge henne om det kom ut eller misstänktes att hon inte är heterosexuell. Detta gör att tjejen, i likhet med den ickebinära transpersonen, känner sig tvungen att dölja sin hbtq-identitet hemma.

Några personer beskriver att församlingsmedlemmars attityder påverkat deras självbild negativt och att det hjälpt att vara i sammanhang som förmedlar en annan bild av hbtq-personer. En person berättar:

Så när jag började gymnasiet så träffade jag vänner som, ja, kom utifrån då, men även vänner från andra församlingar där det inte var lika tabu liksom, och började samtala om sin tro där folk faktiskt trodde att det inte var något fel liksom och jag började förstå att det fanns en annan syn än kanske det som man själv hade lärt sig. Och efterhand så slutade man stå på knä varje kväll och be, att liksom: "Snälla Gud, rädda mig. Vad är det för fel på mig?" Till att inse så här: "Ja, men du älskar nog mig ändå. Jag måste bara reda ut varför ingen ... varför andra tror att du inte gör det." (tjej, cis, 16–19 år)

En annan tjej beskriver också att omgivningens negativa attityd påverkade självbilden:

Jag kommer alltid ihåg hur jag var mer emotionellt lockad till kvinnor i stället för män, men jag fick lära att min attraktion till flickor var fel och därmed blev jag rätt så homofobisk. Mina föräldrar tycker att homosexuella inte är normala, att de är onaturliga och även avskyvärda. Jag fick uppleva deras homofobi varje gång de såg drag queens på tv:n eller män kyssa andra män. Jag kämpade rätt så mycket mot min sexuella läggning, därmed utvecklade jag homofobi som kom inifrån. (kvinna, cis, homosexuell, 16–19 år)

Den internaliserade homofobin som personerna beskriver lyfts fram av intervjupersoner och referensgrupper som en viktig del i den utsatta situation som unga hbtq-personer kan befinna sig i. Att personer internaliserar omgivningens negativa attityd framkommer i flera studier, exempelvis Charlotta Carlströms studie om hbtq-personer inom svenska frikyrkor (Carlström, 2021; se även Horner, 2010; McGeorge m.fl., 2015).

En kvinna som skickat in en anonym berättelse skriver att en del av familjen har en negativ syn på homosexualitet. Det skapar en oro för och sorg över hur relationen med familjen kan komma att påverkas.

Jag oroar mig över hur min familj kommer att se mig när jag skaffar en flickvän, att de i nuläget tänker att jag kommer att gifta mig med en man, och att de stolt ska prata om mig och min make. Om jag följer mitt hjärta och gifter mig med en kvinna kommer de att skämmas över mig för sina (i majoritet religiösa) nära och kära.

Jag känner ett slags sorg i förväg, över alla stunder jag haft med min familj, där de fortfarande såg mig som någon att vara stolt över och någon de älskade. Jag skäms inte över att jag är queer, men jag vill att min familj ska känna sig stolta över mig och nöjd med mig.
(kvinna, queer, 20–25 år)

En kille berättar att acceptans och sammanhang var viktiga anledningar för honom att gå med i en församling och att det var ett sätt att bearbeta svåra saker. På grund av församlingens attityd till homosexualitet valde killen senare att lämna församlingen, vilket blev en förlust av ett viktigt sammanhang, som troligen bidrog till olika riskbeteenden.

Och sen den åldern, så har jag haft väldigt många riskbeteenden, och då pratar vi om de klassiska riskbeteendena homosexuella har haft, väldigt många sexpartners, väldigt mycket osäkert sex, väldigt mycket alkohol, droger och lite så. Lite det jag landade i med min terapeut var väl att [...] när den vägen stängdes av från mig, så valde jag en väldigt, väldigt annorlunda väg.
(kille, homosexuell, 20–25 år)

Även en annan kille skriver i en anonym berättelse om riskkonsumtion av alkohol och om självskadebeteende, och beskriver detta som sätt att dämpa den ångest som kom från rädslan att familjen skulle få reda på killens sexuella läggning.

Stödverksamheter beskriver att unga som utsatts för psykiskt och fysiskt våld, inklusive hot, kopplat till sin sexuella läggning har drabbats av olika negativa konsekvenser. Bland annat beskriver en verksamhet ett fall där en ung person på grund av en hotfull situation utvecklade allvarlig psykisk ohälsa. En verksamhet ger också exempel på att unga hbtq-personer på grund av sin utsatta situation haft sex mot ersättning. Det finns också ett exempel på att släktingar utnyttjat en ung kille sexuellt och hotat med att avslöja killens sexuella läggning om han berättar om övergreppen. Utsatthet för sexuellt våld och psykisk ohälsa finns även beskriven i flera studier om hbtq-personer som utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck (se till exempel Knutagård, 2021; Baianstovu m.fl., 2019; Darj, Nathorst-Böös & Jarl-Åberg, 2011) och omvändelseförsök (se till exempel Drescher, 2017; Turban m.fl., 2019).

4.2.4 Stöd och trygghet viktigt för att lämna en hbtq-fientlig miljö

Såväl intervjupersoner och personer som skickat in skrivna berättelser som stödverksamheterna beskriver att risken att förlora familj, vänner eller medlemskap i en församling är hinder för att kunna leva öppet som hbtq-person. Några unga beskriver att familjen är delaktig i att förmedla en negativ syn på hbtq-personer, eller inte skulle acceptera ett barn som är hbtq-person. Men det finns också intervjupersoner som fått stöd av sin familj. Några personer beskriver att föräldrarna varit stöttande eller har omvärderat sin syn som ett resultat av att deras barn berättat att de är hbtq-personer.

Och också så kom jag ut till mina föräldrar, och min mamma har ju varit ett jättestöd. Det var svårt i början liksom, eller så, inte svårt för att hon inte ville det liksom, utan svårt för att hon också blev lite upprörd på detta och behövde liksom tänka om. (tjej, cis, 16–19 år)

En annan person beskriver en liknande erfarenhet av att familjen varit stöttande:

Jag tror det som ändå gjorde någonstans valet väldigt enkelt för mig att göra det här uppbrottet [med församlingen] och ändå stå på mig i de här frågorna, är att min familj har alltid varit med i det här. Jag har aldrig förlorat hela min sociala umgängeskrets på grund utav det här, utan jag kunde leva på mitt liv som jag hade gjort tidigare innan kyrkan, liksom så. Och det funkade ju väldigt bra, i viss mån i alla fall (kille, cis, homosexuell, 20–25 år)

Citatet visar på betydelsen av det sociala sammanhanget för möjligheterna att lämna en miljö som utsätter den unga för påtryckningar att förändra eller dölja sin sexuella läggning, sin könsidentitet eller sitt könsuttryck. Som personen säger i intervjun var det viktigt att det fanns ett socialt sammanhang kvar för att kunna stå emot påtryckningar.

Ett annat perspektiv på att ha ett tryggt sammanhang att gå till handlar om hur pass beroende personen är av sin familj. En person som bor hos sina föräldrar beskriver vikten av att vara självständig för att kunna vara öppen med sin sexuella läggning:

Men det jag tänkte på, det som är jätteviktigt för mig är att jag måste vara i en situation där jag har någonstans att bo själv, där jag är liksom helt ... jag är inte ... vänta, jag glömde ordet. Jag är independent från mina föräldrar och att jag har min egen inkomst och jag har min egen säkerhet. Både fysiskt och mentalt. Så om de tar det jättedåligt, att jag har ändå mitt eget space, som jag kommer tillbaka till, där jag känner mig säker, där jag känner mig välkommen (hbtq-person, cis, 16–19 år)

4.2.5 Blandade erfarenheter av att söka hjälp

De flesta unga hbtq-personer MUCF har intervjuat eller fått anonyma berättelser från har inte sökt hjälp från myndigheter eller civilsamhället. De som sökt hjälp har varit utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck eller fått hjälp i samband med ett självmordsförsök.

Stödverksamheterna ger exempel på att unga hbtq-personer som berättat om sin utsatthet fått hjälp av myndigheter. Men det finns även exempel på att hjälp uteblivit eftersom skola, vård eller socialtjänst inte förstått allvaret i situationen, vilket de menar kan förklaras av bristande kunskap och kompetens. I ett fall valde socialtjänsten att inte placera en ung kille på ett skyddat boende, vilket ledde till att familjen hittade killen och att släktingar förföljde honom. När killen försökte få hjälp av socialtjänsten trodde de att han försökte få tillgång till ett bättre boende. MUCF har även fått kännedom om ytterligare ett liknande exempel.

Flera stödverksamheter beskriver situationer där exempelvis socialtjänsten fått kännedom om den ungas utsatthet men inte förstått allvaret, eller förminskat allvaret, i situationen. Det finns fall där unga nekats hjälp eller fått hjälp som inte varit tillräcklig för att förhindra fortsatt förföljelse från familj eller släkt, eller att man missat att identifiera att det rör sig om en hbtq-person som utsätts för våld i egenskap av hbtq-person. Flera myndigheter och stödverksamheter har betonat att det är viktigt att veta om utsattheten beror på att personen är hbtq-person, för att kunna göra en korrekt riskbedömning. Flera påtalar att risken för exempelvis våld eller att föras utomlands mot sin vilja är hög för hbtq-personer som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck. Risken ökar dessutom om det blir känt att personen är hbtq-person i samband med myndigheters agerande, exempelvis i en polisanmälan eller i ett socialtjänststämmande. Att känna till att den utsatta är hbtq-person och förstå att det påverkar risken för individen är alltså viktigt för att myndigheter ska kunna sätta in rätt insatser.

Intervjupersonernas erfarenheter av att söka hjälp skiljer sig delvis åt. Den person som fick hjälp efter att ha förts utomlands, som citerats tidigare, beskriver att hjälpen från myndigheter och en stödorganisation varit bra. Samtidigt hade personen velat få mer hjälp att bearbeta det som hände, exempelvis av psykolog.

Jag hade önskat att jag kunde få bättre hjälp efteråt, att bearbeta det som har hänt, och det psykiska måendet, att få hjälp med det. För jag har sökt mycket hjälp, men fått väldigt dålig hjälp av vården och så, så det skulle jag tro var väldigt viktigt att få hjälp från samhället på det sättet. Men annars vet jag inte. Just i mitt fall känner jag att jag har fått väldigt bra stöd, förutom vården då. (hbtq-person, 30-årsåldern)

En annan person som genom socialtjänsten blivit placerad på ett hvb-hem beskriver ett bra och tillräckligt stöd:

Jag har ju fått stöd i och med att jag ... för att jag pratar med en psykolog en gång i veckan [...]. Sen är det så här, man pratar ju med alla som jobbar här, hur man mår, om det är någonting

som man behöver lätta på, så man har ju ett stöd dygnet runt, som jag skulle säga är väldigt bra. För att när man är som mig och hbtq, kanske man inte är ... man är ju mer utsatt. Och när man har dem vid sin sida, och de verkligen accepterar en, då känner man sig liksom inkluderad.

(kille, cis, homosexuell, 16–19 år)

Medan erfarenheterna av att söka hjälp och åsikterna om huruvida hjälpen varit bra varierar finns något gemensamt i intervjupersonernas berättelser och i stödverksamheternas exempel. Det är att situationen gått långt innan de unga har sökt eller på annat sätt fått hjälp. En av intervjupersonerna beskriver att det fanns lärare som i någon mån visste att situationen hemma inte var bra, och att läraren agerade när den unga förts utomlands. Samtidigt menar intervjupersonen att det kan ha varit svårt för omgivningen att förstå omfattningen av utsattheten.

Ja, min lärare [...] var faktiskt den enda läraren i skolan som märkte och brydde sig och verkligen engagerade sig i mitt mående. Så jag är jätteglad för det, men jag vet inte riktigt vad jag ska säga. Det kanske inte är så lätt att märka saker, jag försökte ju dölja det, jag var inte öppen med hur jag hade det hemma och så. (hbtq-person, 30-årsåldern)

De intervjupersoner där situationen inte uppmärksammats som allvarlig av omgivningen har inte heller själva sökt hjälp. Dessa fall handlar oftast om utsatthet i frikyrklig församling. Bland stödverksamheterna är det enbart stödverksamheter inom civilsamhället som beskriver att de har erfarenhet av att ge stöd till personer som är utsatta i andra kontrollerande miljöer, såsom inom en frikyrklig församling.

5 Sammanfattande slutsatser

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) har haft ett särskilt uppdrag att kartlägga unga hbtq-personers utsatthet för så kallad omvändelseterapi. I uppdragsdirektivet har detta beskrivits som "påtryckningar och tvång för att en person inte längre ska identifiera sig som hbtq-person eller inte ge uttryck för den delen av ens identitet" (dnr A2020/01669/MRB, s. 2). Utsatthet som kan kopplas till hedersrelaterat våld och förtryck är särskilt omnämnt i uppdraget.

I den här rapporten redovisar MUCF befintlig kunskap om omvändelseförsök i Sverige och världen, och resultat av egna undersökningar om och på vilket sätt unga utsätts i Sverige i dag. Uppdraget har genomförts genom dialog med stödverksamheter, myndigheter och forskare, intervjuer med och anonyma berättelser från unga hbtq-personer och frågor i den nationella ungdomsenkäten.

5.1 MUCF använder begreppet omvändelseförsök i stället för "omvändelseterapi"

Det blev tidigt under uppdraget tydligt att begreppet "omvändelseterapi" uppfattades som otydligt och sågs som problematiskt av aktörer som möter unga som kan ha utsatts för den typen av påtryckningar och tvång som MUCF uppfattade att uppdraget omfattade.

Myndigheten har, baserat på befintlig kunskap och begreppsdiskussioner, valt att använda begreppet omvändelseförsök för att beskriva dessa påtryckningar och tvång. MUCF definierar i denna rapport omvändelseförsök som försök att få någon att förändra, permanent dölja eller avstå från att leva i enlighet med sin sexuella läggning eller könsidentitet eller uttrycka kön på det sätt personen själv vill. Definitionen omfattar handlingar som är olagliga i Sverige i dag (såsom hot och våld), handlingar som inte är olagliga i dag (exempelvis ritualer och bön i syfte att "bota" individen) och handlingar som sannolikt aldrig kommer att omfattas av lagstiftning, men ändå utgör ett slags "påtryckningar och tvång" (till exempel när föräldrar säger till en ung person att ändra sin sexuella läggning, sin könsidentitet eller sitt könsuttryck).

5.2 Inte möjligt att uppskatta hur många som är utsatta

Det är inte möjligt att dra någon tydlig gräns mellan alla typer av hedersrelaterat våld och förtryck som kan drabba hbtq-personer och omvändelseförsök inom en hederskontext, eftersom våldet och förtrycket utgår från en syn på kön och sexualitet som inte är förenlig med att identifiera sig som hbtq-person eller ge uttryck för den delen av ens identitet. I vissa fall kan det också vara svårt att dra gränsen mot andra former av utsatthet, som till exempel utsatthet för hatbrott. Om en ung person blir hotad med våld om hen inte förändrar sin sexuella läggning kan det vara fråga om olaga hot med hatbrottsmotiv, men också ett omvändelseförsök. Att

försöka definitivt dra dessa gränser är inte heller meningsfullt, vare sig det gäller hedersrelaterat våld och förtryck, andra kontrollerande miljöer eller hatbrott.

Bland annat på grund av ovanstående saknas i dag systematisk dokumentation om huruvida unga som söker hjälp från socialtjänst och andra stödverksamheter har utsatts för omvändelseförsök. Denna svårighet förstärks av att det inte finns någon etablerad definition av omvändelseförsök, som alla berörda använder sig av. MUCF har också uppmärksammats på att det inte heller finns systematisk dokumentation över om de personer som utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck är hbtq-personer, eftersom fokus ofta ligger på att skydda den unga personen från det konkreta hotet, oavsett personens identitet, inte på att utröna motivet för hotet. MUCF har dessutom uppmärksammat att det är få stödverksamheter som kommer i kontakt med unga hbtq-personer som befinner sig i andra kontrollerande miljöer än hedersrelaterade, vilket också försvårar kännedomen om utsattheten.

En ytterligare utmaning med att samla in kunskap om utsatthetens omfattning är att det kan vara svårt att nå målgruppen genom enkätundersökningar och intervjustudier, de metoder denna studie använt sig av. Detta gör sammantaget att det inte är möjligt att uppskatta hur många unga hbtq-personer i Sverige som har utsatts för omvändelseförsök. Det går däremot att säga något om i vilka sammanhang påtryckningar sker och vilka typer av påtryckningar som förekommer i någon utsträckning i Sverige.

5.3 Tidigare kunskap begränsad – men visar på negativa effekter av omvändelseförsök

Kunskapen om omvändelseförsök såväl i Sverige som i resten av Europa är begränsad. Tidigare forskning och kunskapssammanställningar har framför allt fokuserat på Nordamerika. De kunskapssammanställningar som finns visar att omvändelseförsök förekommer i en rad länder och att det verkar finnas en stor variation av former av omvändelseförsök mellan och inom länder. Det finns också ett växande forskningsunderlag som pekar på flertalet negativa effekter av att utsättas för omvändelseförsök, såsom psykisk ohälsa och en ökad risk för självmordstankar och självmordsförsök. I ett svenskt sammanhang har tidigare studier berört omvändelseförsök som en form av hedersrelaterat våld och förtryck, ibland kopplat till någon specifik religion och ibland snarare till en kulturell kontext, eller omvändelseförsök inom olika kristna församlingar.

5.4 MUCF har fått kännedom om förekomst av omvändelseförsök

MUCF:s underlag – intervjuer med och berättelser av utsatta unga hbtq-personer, stödverksamheter och andra aktörers erfarenheter, och resultat från nationella ungdomsenkäten – pekar på att det finns unga hbtq-personer som utsätts för påtryckningar som syftar till att förändra, permanent dölja eller avstå från att leva i enlighet med sin sexuella läggning eller könsidentitet eller uttrycka kön på det sätt den unga själv vill. Det som framkommer i MUCF:s underlag har likheter med den begränsade tidigare kunskap som finns om hbtq-personers utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck och utsatthet i andra kontrollerande miljöer.

MUCF ställde frågor om specifik utsatthet för olika former av omvändelseförsök i den nationella ungdomsenkäten 2021. Av hbtq-personerna uppgav 5 procent att de utsatts för något av följande i syfte att påverka deras sexuella läggning, könsidentitet eller könsuttryck:

- "behandling", så kallad omvändelseterapi
- blivit hotad att föras ut ur Sverige
- blivit förd ut ur Sverige
- blivit hotad att tvingas gifta sig
- tvingats gifta sig
- blivit hotad att skickas på "uppfostringsresa"
- skickats på en så kallad "uppfostringsresa"
- andra former av påtryckningar, hot, tvång eller skador.

Vad gäller bakgrundsfaktorer är det högre sannolikhet att utsättas för något av ovanstående för den som är transperson, har utländsk bakgrund, har funktionsnedsättning, bor i en landsbygdskommun eller har föräldrar med eftergymnasial utbildning.⁵²

På den övergripande frågan om någon försökt påverka individens sexuella läggning, könsidentitet eller könsuttryck svarade 18 procent av hbtq-personerna *Ja*. De flesta uppgav att de blivit tillsagda att ändra sig. Av samtliga utsatta hbtq-personer uppgav de flesta i enkäten att de blivit påverkade av andra unga eller av sin familj.

Det finns ett antal skillnader inom gruppen hbtq-personer som påverkar i vilken utsträckning de varit med om att andra försökt påverka dem. Det är vanligare att binära och ickebinära

⁵² MUCF har inte haft möjlighet att analysera dessa resultat djupare. Myndigheten kan dock bland annat konstatera att inget i MUCF:s övriga underlag pekar på en koppling mellan att föräldrarna har en hög utbildning och utsatthet för omvändelseförsök.

transpersoner utsätts för påverkan än hbtq-cispersoner. Det är vanligare att homosexuella och queera unga utsätts än bi-/pansexuella och personer som inte definierat sin sexuella läggning eller uppger i enkäten att de är osäkra på sin sexuella läggning. Bland homosexuella är det fler tjejer än killar som uppger att de utsätts för påverkan, vilket kan hänga ihop med att tjejer generellt är särskilt utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. Det är även en lägre andel homosexuella tjejer än homosexuella killar som uppger att de har möjlighet att gifta sig med den de vill. Hbtq-personer med utländsk bakgrund har också lägre möjligheter att välja vem de vill gifta sig med, jämfört med både heterocispersoner med utländsk bakgrund och personer med svensk bakgrund oavsett om de är hbtq-personer eller inte.

MUCF har tagit del av berättelser från unga, och stödverksamheter som möter unga, om följande metoder som syftar till att ändra eller förmå unga att permanent dölja sin sexuella läggning, sin könsidentitet eller sitt könsuttryck:

- fysiskt våld: misshandel, begränsad tillgång till mat
- sexuellt våld: tvångsäktenskap, sexuella övergrepp
- psykiskt våld: stark kontroll, uttalade eller förtäckta hot (om till exempel vad hbtq-personer bör råka ut för eller vad som hänt andra hbtq-personer), social isolering eller uteslutning, verbala kränkningar
- föras utomlands under falska premisser eller mot sin vilja
- försök att "bota" genom kontakt med läkare, genom bön eller genom ritual

Därutöver beskriver många att det sociala sammanhang de befinner sig i präglas av tystnad och tabu när det gäller hbtq-frågor, och en föreställning om hbtq-personer som sjuka eller syndiga. Eftersom underlaget är begränsat kan det finnas påtryckningsmetoder eller sammanhang som MUCF inte har fått kännedom om.

Ingen av de unga som MUCF intervjuat har uppgett att de utsätts för någon form av "läger" eller "terapi" i Sverige. Däremot har myndigheten tagit del av berättelser från stödverksamheter och en forskare om att individer uppmuntrats söka sig till sådana miljöer utomlands, att unga förts utomlands mot sin vilja i syfte att kontrollera dem, och att religiösa ledare eller grupper försökt "bota" en individ genom bön, samtal eller riter. De exempel MUCF tagit del av ska ha skett inom frikyrkor, muslimska församlingar, familjer eller större sociala gemenskaper.

Det finns enstaka exempel på att familjemedlemmar försökt döda den unga personen på grund av att hen är eller misstänks vara hbtq-person, i ett fall har detta skett innan familjen kom till Sverige och i ett fall i Sverige. Båda dessa exempel har kommit till myndighetens kännedom genom de kontaktade stödverksamheterna.

5.5 Behov av att utveckla stödet till unga som utsätts

De flesta unga MUCF har intervjuat har inte utsatts för fysiskt våld och har heller inte sökt stöd utanför familjen eller vänkretsen för att hantera situationen. Den intervjuperson som utsatts för fysiskt våld fick stöd av en verksamhet som arbetar mot hedersrelaterat våld och förtryck. I de fall intervjupersonerna sökt eller fått stöd från myndigheter eller hälso- och sjukvård har erfarenheterna skiljt sig något åt. En person upplever att hjälpen varit bra. En upplever att hjälpen delvis var bra, men hade behövt mer stöd för att bearbeta det personen utsatts för.

Stödverksamheterna MUCF varit i kontakt med har gett flera exempel på unga hbtq-personer som fått hjälp genom deras verksamhet. Stödverksamheterna ger flera exempel på utmaningar i befintliga stödstrukturer. Medan det finns goda exempel på myndigheters och andra aktörers agerande finns också flera exempel på att unga som utsatts har haft svårt att få tillräcklig hjälp och stöd. Det handlar exempelvis om att orosanmälan eller polisanmälan inte gjorts eller att insatserna inte varit tillräckliga för att skydda individen. Det finns också exempel på okunnigt och kränkande bemötande, som att unga anklagats för att söka hjälp i syfte att få ett bättre boende.

Det är enbart stödverksamheter inom civilsamhället som beskriver att de har erfarenhet av att ge stöd till personer som är utsatta i andra kontrollerande miljöer, såsom inom en frikyrklig församling.

Flera stödverksamheter uttrycker att det finns utvecklingsbehov när det gäller yrkesverksammas kompetens om hbtq-personers utsatthet, och information till unga hbtq-personer som är utsatta för omvändelseförsök och/eller hedersrelaterat våld och förtryck och andra kontrollerande miljöer.

6 Myndighetens förslag

Som redogjorts för i rapporten har MUCF kunnat konstatera att det finns unga hbtq-personer i Sverige som på olika sätt utsatts för tvång och påtryckningar som syftar till att ändra deras sexuella läggning, könsidentitet och/eller könsuttryck. I de kontakter som myndigheten haft med andra myndigheter, kommunala stödverksamheter, forskare och civilsamhällets organisationer har diskussioner också förts om vilka åtgärder som skulle kunna bidra till att minska den här typen av utsatthet. Som konstaterats genomgående i rapporten är det inte möjligt att dra en exakt gräns mellan omvändelseförsök och annan typ av utsatthet, till exempel sådan som hänger ihop med hedersrelaterat våld och förtryck, eller utsatthet i andra kontrollerande miljöer. Flera av MUCF:s förslag på åtgärder, vilka följer nedan, anknyter därför till andra pågående åtgärder, eller innebär en utökning av ett pågående arbete. Flera av de handlingar som MUCF bedömt kan utgöra omvändelseförsök, som till exempel tvångsäktenskap, är redan olagliga, medan andra handlingar inte är det. MUCF bedömer att ytterligare lagstiftning skulle kunna utredas.

6.1 Utredning om förbud mot omvändelseförsök

6.1.1 Myndigheten föreslår

- att regeringen tillsätter en utredning med uppdrag att utreda förutsättningarna att förbjuda omvändelseförsök av barn och vuxna. Utredningen bör utreda behovet av en särskild lag, och vilka befintliga lagar som förbjuder eller begränsar (vissa former av) omvändelseförsök. En utredning bör även få i uppdrag att utarbeta en lämplig definition av omvändelseförsök i en eventuell lagstiftning och utreda hur lagstiftning kan utformas för att vara förenlig med mänskliga rättigheter, inklusive religionsfriheten.

6.1.2 Det finns behov av att utreda ett förbud

Omvändelseförsök är skadligt och alla former täcks ej av lagstiftning

Det finns ingen svensk forskning om effekter av omvändelseförsök. Den forskning som finns internationellt pekar på att omvändelseförsök kan skada den utsattas psykiska hälsa och öka risken för bland annat självmordstankar och självmordsförsök.

Utifrån denna rapport är det inte möjligt att göra en uppskattning av hur många unga hbtq-personer i Sverige som har utsatts eller utsätts för omvändelseförsök, men underlaget visar att det finns unga hbtq-personer i Sverige som utsatts eller är oroliga att utsättas för omvändelseförsök och att inte alla de handlingar som kan anses utgöra omvändelseförsök

täcks av lagstiftning. Den samlade bilden gör att det finns skäl att utreda möjligheten att lagstifta mot omvändelseförsök avseende sexuell läggning könsidentitet och könsuttryck, och då inte bara vad gäller barn under 18 år utan även gällande vuxna personer.

Rapportens definition av omvändelseförsök har varit användbar i arbetet för att få en bred bild av utsattheten, men kan inte ligga till grund för lagstiftning. Det krävs därför att en utredning tillsätts med uppdrag att utforma en sådan lagstiftning och särskilt fokusera på var det saknas skydd i den befintliga lagstiftningen.

Underlaget innehåller beskrivningar både av handlingar som är olagliga i dag, såsom misshandel och hot, och av handlingar som inte är olagliga eller där det är oklart om handlingen skulle kunna leda till rättslig påföljd för den som utför den. Dock kan inte alla de exempel på utsatthet som fångas upp av svaren på ungdomsenkäten, eller som kommit till kännedom genom det kvalitativa materialet, sannolikt bli föremål för lagstiftning.

En utredning behöver ta hänsyn till flera avvägningar

Frågan om lagstiftning mot omvändelseförsök har växt under senare år och flera länder har föreslagit eller beslutat om lagar som förbjuder omvändelseförsök. Den norska regeringens förslag är särskilt intressant ur ett svenskt perspektiv. Norges regering har valt att lägga fram förslaget mot bakgrund av att befintlig lagstiftning inte bedöms skydda barn och vuxna hbtq-personer i tillräcklig utsträckning. Det är troligt att det finns liknande glapp i svensk lagstiftning. Det norska lagförslaget innehåller ett absolut förbud mot omvändelseförsök av barn, med utgångspunkt i barnkonventionen. Gällande vuxna föreslås ett förbud som omfattar omvändelseförsök som utförs mot den vuxnas vilja eller genom otillbörliga påtryckningar. Sådana påtryckningar finns exempel på i denna rapport.

En distinktion som andra länder undersökt är mellan att en vuxen individ själv söker sig till omvändelseförsök och att en annan person, såsom en religiös ledare, erbjuder en hbtq-person att "bota" hen. Medan det första inte kan falla inom ramen för en lagstiftning, finns det exempel på lagar som förbjuder personer från att erbjuda och göra reklam för omvändelseförsök.

En möjlig invändning mot förbud mot omvändelseförsök är att en sådan lag gör inskränkningar i bland annat individens rätt till privatliv och familjeliv och rätten till religionsfrihet (se till exempel Mendos, 2020). Samtidigt menar bland annat FN:s oberoende expert på skydd mot våld och diskriminering baserat på sexuell läggning och könsidentitet och Europaparlamentet att "omvändelseterapi" bör förbjudas eftersom det kränker hbtq-personers rättigheter (IE SOGI, 2020; Europaparlamentet, 2018). Avvägningar mellan olika mänskliga rättigheter har gjorts i till exempel arbetet med det norska förslaget att förbjuda omvändelseförsök. Där bedöms inte lagförslaget strida mot några internationella konventioner rörande mänskliga

rättigheter. Baserat på tidigare genomförda utredningar är invändningen om att ett förbud innebär inskränkningar i andra rättigheter inte tillräckligt väl underbyggd för att avstå att utreda ett förbud av denna anledning. Dock ser myndigheten att det är nödvändigt att en utredning undersöker hur en lag mot omvändelseförsök kan utformas för att inte kränka mänskliga rättigheter.

I en svensk kontext finns inte skäl att lagstifta om ett förbud som endast gäller vårdgivare. Det finns inte skäl att tro att behovet av en sådan avgränsad lag är stort. I det här sammanhanget måste dock också tillgången till könsbekräftande vård beröras. Som nämndes i kapitel fyra har MUCF intervjuat en ung transperson som uttryckt att en vårdgivare försökt "övertala" personen att den inte hade en transidentitet, vilket personen uppfattade som ett försök till omvändelse. I svaren från den nationella ungdomsenkäten har också både ickebinära och binära transpersoner i högre utsträckning än andra svarande angett att någon som arbetar på en svensk mottagning utsatt dem för någon form av påtryckning. (Noteras kan dock också att transpersoner, särskilt ickebinära, uppger en högre grad av utsatthet genomgående.) Underlaget i denna rapport är inte tillräckligt för att göra en omfattande analys av bristande tillgång till könsbekräftande vård, i kontexten av omvändelseförsök.

MUCF tror inte heller att det gagnar vare sig diskussionen om lagstiftning mot omvändelseförsök, eller diskussionen om tillgången till könsbekräftande vård, om dessa två frågor blandas ihop. I rapporten om unga hbtqi-personers levnadsvillkor kommer ungas erfarenheter av könsbekräftande vård beskrivas, men det ligger inte inom myndighetens kompetens att uttala sig om hur den könsbekräftande vården bäst ska bedrivas.

Lagstiftning underlättar bedömning vid bidragsgivning

Ett annat skäl att utreda ett förbud mot omvändelseförsök är frågan huruvida trossamfund som ägnar sig åt omvändelseförsök ska kunna ta del av statlig finansiering för sin verksamhet. Som lagen om stöd till trossamfund (SFS 1999:932) är utformad i dag är det oklart om det är möjligt att utesluta samfund som utför omvändelseförsök från statlig finansiering. I utredningen *Statens stöd till trossamfund i ett mångreligiöst Sverige* (SOU 2018:18) föreslås ett tydliggörande av demokratikriteriet för trossamfund som tar del av statligt stöd. Utredningen menar att ett förtydligande skulle kunna åtgärda otydligheter i nuvarande lagstiftning gällande innebörden av ett sådant kriterium och vad som utgör samhällets grundläggande värderingar.

Det är däremot osäkert om ett sådant förtydligande skulle vara tillräckligt. MUCF har inhämtat synpunkter kring frågan om bidragsgivning från Myndigheten för stöd till trossamfund. Enligt dem är det, även med utgångspunkt i utredningens förslag, inte klart om omvändelseförsök kan utgöra grund för att exkludera trossamfund från statligt stöd. SST har bland annat framhållit att definitionen av omvändelseförsök inte är klar vilket leder till gränsdragningsproblem, att hänsyn måste tas också till rätten till religionsfrihet, och att frågan

troligen skulle behöva prövas rättsligt. Enligt SST skulle emellertid ett förbud i lag mot omvändelseförsök, genom att det tydligt skulle klargöra samhällets avståndstagande från vissa typer av handlande, vara av betydelse vid prövningen av de föreslagna så kallade demokratikriterierna för statens stöd till trossamfund. Således skulle en lag som förbjuder omvändelseförsök kunna bidra till att öka tydligheten i prövningen av trossamfundens rätt till statsbidrag.

MUCF motsätter sig inte en förtydligande skrivning om omvändelseförsök direkt i lagen om stöd till trossamfund, om bedömning görs att detta skulle vara möjligt och tillräckligt, men menar att resonemanget från Myndigheten för stöd till trossamfund är rimligt.

6.2 Utökat utreseförbud bör omfatta omvändelseförsök

6.2.1 Myndigheten föreslår

- att regeringen tydliggör lagstiftningen så att ett utökat utreseförbud omfattar så kallade uppfostringsresor, inklusive sådana som syftar till omvändelseförsök.
- att regeringen låter utreda möjligheterna att inkludera vilseledande till så kallad uppfostringsresa i brottsbalken.

6.2.2 Det nuvarande utreseförbudet är otillräckligt

I underlaget till rapporten har det framkommit flera exempel på att unga hbtq-personer förts ut ur Sverige i syfte att påverka eller förmå dem att dölja sin sexuella läggning, sin könsidentitet eller sitt könsuttryck. Begreppet "uppfostringsresa" har ofta använts för att beskriva denna typ av omvändelseförsök. En så kallad uppfostringsresa kan också företas av andra skäl och vara något en ung person som inte är hbtq-person utsätts för. Flera stödverksamheter har därför påtalat att det finns behov av att inkludera "uppfostringsresor", inklusive sådana som företas i syfte att utsätta den unga för ett omvändelseförsök, i den pågående utredningen om ett utökat utreseförbud.

MUCF har med anledning av detta varit i kontakt med utredningen S 2021:A, *Uppdrag att utreda ett utvidgat utreseförbud för barn*, på Socialdepartementet. Utreseförbudet omfattar i dag fall där barn riskerar att utsättas för barnåktenskap eller könsstympning och ligger inom LVU (31a-31i). Utredningen, som ska vara klar 10 maj 2022, meddelade att de varit i kontakt med några av de aktörer som MUCF varit i kontakt med, bland annat Nationella kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck på Länsstyrelsen i Östergötland, och fått bilden att det finns ett behov av ett utökat barnskydd. Utredningen meddelade också i samtal med MUCF att det

sannolikt finns ett mörkertal när det gäller antalet barn och unga vuxna som förs utomlands eller hålls kvar utomlands, bland annat för så kallade "uppfostringsresor".

Norges regering har dragit liknande slutsatser angående behovet av ett utökat skydd. De har därför lagt fram ett förslag om ett förbud mot att föra barn utomlands i syfte att genomföra omvändelseförsök.

I brottsbalken (SFS 1962:700) finns en relaterad lag, vilseledande till äktenskapsresa (4 kap. 4 d §). Vid en utökning av utreseförbudet menar MUCF att det är rimligt att se över möjligheterna att göra motsvarande tillägg i brottsbalken.

6.3 Ökad kunskap om omvändelseförsök

6.3.1 Myndigheten föreslår

- att regeringen ger berörda myndigheter i uppdrag att samarbeta kring ett kunskapsinsamlade uppdrag på området hbtq-personers utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck, och i detta inkludera utsatthet för omvändelseförsök, också sådana som sker i andra kontrollerande miljöer.

6.3.2 Uppdrag att ta fram ny kunskap

Som konstaterats i uppdraget finns det begränsad kunskap i Sverige om hbtq-personers utsatthet för omvändelseförsök, hedersrelaterat våld och förtryck och utsatthet inom andra kontrollerande miljöer. För att kunna utveckla kompetens och insatser till utsatta på sikt, behövs ytterligare kunskap om unga hbtq-personers utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck och liknande kontrollerande miljöer.

I dag finns flera myndigheter som besitter relevant kompetens för att kunna medverka i ett arbete för att ta fram ny kunskap, såsom Nationella kompetensteamet på Länsstyrelsen i Östergötland, MUCF och Jämställdhetsmyndigheten. I dialog med MUCF har de båda andra myndigheterna ställt sig positiva till att samverka kring kunskapsutveckling på området. MUCF ser tydliga fördelar med att arbetet sker i samverkan mellan flera myndigheter. Det finns även andra myndigheter som skulle kunna bidra i ett sådant arbete, såsom Myndigheten för stöd till trossamfund, Barnafrid vid Linköpings universitet och Polismyndigheten.

Eftersom det redan konstaterats att kunskapen är begränsad i Sverige uppfattar MUCF att ett sådant uppdrag bör fokusera på att samla in nytt underlag snarare än att sammanställa befintlig kunskap på området.

6.4 Ökad kompetens om omvändelseförsök

6.4.1 Myndigheten föreslår

- att regeringen ger Socialstyrelsen i uppdrag att integrera information om omvändelseförsök i befintliga dokument och informationsplattformar.
- att regeringen ger Barnafriid vid Linköpings universitet i uppdrag att ytterligare fokusera på hbtq-personers utsatthet för bland annat hedersrelaterat våld och förtryck samt arbeta för att bättre nå gruppen unga i åldern 15–18 år.
- att regeringen ger Skolverket i uppdrag att komplettera befintliga kunskapshöjande insatser till skolorna med information om omvändelseförsök.

6.4.2 Behov av kompetensutveckling för personal som möter utsatta unga

Kunskap och kompetens om hbtq-personers utsatthet saknas

I MUCF:s dialog med myndigheter och stödverksamheter har de återkommande lyft behovet av att öka kompetensen bland yrkesverksamma som möter unga som kan utsättas för omvändelseförsök och närliggande utsatthet, som hedersrelaterat våld och förtryck.

Kompetensbehovet rör främst personal inom socialtjänst, skola och polisen. Personal inom dessa verksamheter har behov av kompetens för att kunna upptäcka att unga är utsatta, för att bemöta unga som vänder sig till dem på ett bra sätt, och för att kunna vidta rätt åtgärder om utsatthet för omvändelseförsök upptäcks. Såväl kunskap om hur utsattheten ser ut för hbtq-personer som hur en ung person ska bemötas och vilket behov av stöd och skydd de har behöver säkerställas.

Därutöver har det framkommit i uppföljningen av MUCF:s egen utbildningsverksamhet att yrkesverksamma själva bedömer sitt behov av ökad kunskap om hbtq-personers utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck som stort⁵³.

I dialog med myndigheter och stödverksamheter pekar flera på att olika myndigheter behöver vara delaktiga i att utveckla kunskap och kompetens på området. Eftersom omvändelseförsök är ett så pass avgränsat område och i flera fall överlappar andra områden bedömer MUCF att arbetet bör genomföras som en del i bredare satsningar för att säkra långsiktigheten. Som

⁵³ Medan myndigheten genomfört enstaka fördjupande utbildningar på området, krävs mer omfattande insatser för att möta behovet av kunskap.

nämnts ligger satsningar som rör hedersrelaterat våld och förtryck nära till hands, men MUCF vill understryka att det är centralt att de omvändelseförsök som sker i andra kontrollerande miljöer inte glöms bort i det kompetenshöjande arbetet. MUCF har varit i kontakt med berörda myndigheter. Socialstyrelsen, Barnafrid vid Linköpings universitet, Polismyndigheten och Skolverket har ställt sig positiva till att på olika sätt utveckla sitt arbete. Det kan även finnas andra relevanta myndigheter som kan integrera perspektivet i sitt arbete.

Behov av kompetenshöjning hos socialtjänsten genom Socialstyrelsen

Socialstyrelsen är en av de myndigheter som har förutsättningar att öka kompetensen om hbtq-personers utsatthet för omvändelseförsök inom socialtjänsten. Socialstyrelsen har flera kunskapsunderlag, sidor och plattformar där information om omvändelseförsök skulle kunna integreras. Exempelvis Socialstyrelsens webbaserade kunskapsguide, där både hbtq och hedersrelaterat våld och förtryck finns med som tematik. Socialstyrelsen håller för närvarande även på att ta fram en webbaserad utbildning om hedersrelaterat våld och förtryck där perspektivet skulle kunna lyftas. Eftersom det finns flera pågående processer som rör närliggande frågor föreslår MUCF att regeringen ger Socialstyrelsen ett uppdrag att integrera perspektivet, men lämnar utrymme för Socialstyrelsen att identifiera hur integreringen bäst kan genomföras.

Behov av ökat fokus på hbtq-personers utsatthet i Barnafrids arbete

Barnafrid vid Linköpings universitet är en av de aktörer som kommer i direkt kontakt med yrkesverksamma som möter barn som utsätts för våld och andra övergrepp, och genomför kunskapshöjande insatser. Barnafrids insatser har förutsättningar att nå personal inom flera olika yrkesgrupper, däribland rättsväsendet och hälso- och sjukvården. Unga hbtq-personer som utsätts för omvändelseförsök och närliggande utsatthet ingår således redan i Barnafrids uppdrag. Barnafrid upplever dock att det finns svårigheter för Barnahuset att nå hbtq-personer generellt, liksom unga som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck, och barn över 15 år. MUCF föreslår därför att regeringen ger Barnafrid i uppdrag att ytterligare fokusera på hbtq-personers utsatthet generellt, och även på hedersrelaterat våld och förtryck, och gruppen unga i åldern 15–18 år inom ramen för sitt nuvarande uppdrag.

Behov av att komplettera kunskapshöjande insatser i skolan

Även skolan kan fylla en viktig funktion i att upptäcka utsatthet för omvändelseförsök. Det kräver att personal i skolan har kännedom om vad de ska vara uppmärksamma på och hur de ska agera om elever vänder sig till dem för att få hjälp. Under 2021 har Skolverket haft i uppdrag att ”stärka det systematiska arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck inom

skolväsendet, inklusive förskolan, genom kunskapshöjande insatser och stöd för olika personalgrupper inom skolan och förskolan”, och ska ”särskilt beakta elevhälsans hälsofrämjande och förebyggande uppdrag samt omfatta ökad upptäckt av utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck, inklusive barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning” (U2021/04517). Uppdraget ska slutrapporteras till regeringen i februari 2022. Eftersom det redan har skett ett bredare utvecklingsarbete avseende hedersrelaterat våld och förtryck uppfattar MUCF att det vore lämpligt att ge Skolverket ett regeringsuppdrag som kompletterar de insatser som myndigheten redan genomför med fokus på hbtq-personers utsatthet.

6.5 Ökade möjligheter att nå utsatta unga

6.5.1 Myndigheten föreslår

- att regeringen ger i uppdrag åt relevanta myndigheter att utöka den externa kommunikationen som riktar sig till unga med information om hur utsatta för bland annat omvändelseförsök kan få hjälp.
- att regeringen skapar utökade möjligheter att ansöka om stöd för att bedriva sin verksamhet för civilsamhällsorganisationer som arbetar för att nå utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck, samt hbtq-personer generellt.

6.5.2 Behov av information till unga för att kunna söka hjälp

En utmaning som lyfts av bland annat stödverksamheterna är att det saknas information som riktar sig till unga om vilken hjälp det är möjligt att få från samhället om man utsätts för omvändelseförsök. Det finns därför ett behov av att utveckla information och kunskap som riktar sig till unga, för att de som har behov av hjälp också ska nås av informationen om att det är möjligt att söka den. För att på bästa sätt nå unga tror MUCF att den bästa lösningen är att utveckla befintliga kanaler där unga söker information. Webbplatser som nämnts för myndigheten är till exempel Socialstyrelsens Koll på soc, och Nationella kompetensteamets Hedersförtryck.se.⁵⁴ Det är tydligt att de olika webbplatserna har något olika målgrupp och att olika grupper av unga sannolikt känner sig olika mycket tilltalade och inkluderade av de olika webbplatserna.

⁵⁴ kollpasoc.se, hedersfortryck.se

Även UMO och Youmo har ofta nämnts för MUCF som etablerade plattformar för information riktad till unga om relaterade frågor.⁵⁵ För att nå unga är dessa plattformar väl lämpade att utveckla information om omvändelseförsök och hur den som är utsatt kan få hjälp.

MUCF:s bedömning är att informationen borde finnas på flera olika informationskanaler för att fånga upp så många unga som möjligt, och att flera av dessa ovan nämnda webbplatser kan vara bra avsändare för information om omvändelseförsök. MUCF menar också att den informationen borde kompletteras med information om hedersrelaterat våld och förtryck ur ett hbtq-perspektiv generellt, och information om andra kontrollerande miljöer där unga hbtq-personer kan vara utsatta. Bedömningen om exakt vilka informationskanaler som borde få uppdrag att utveckla informationen lämnar MUCF till uppdragsgivaren att besluta om.

Under arbetet med rapporten har unga framfört till MUCF att första gången de förstod att det fanns hjälp att få, kom den informationen genom en civilsamhällsorganisation. Det är också tydligt för myndigheten att många utsatta unga inte söker hjälp alls. Detta kan ha flera förklaringar, men en faktor är att det kan vara svårt att veta var hjälpen finns. MUCF bedömer att det är centralt att de organisationer som arbetar med att nå utsatta unga får utökade möjligheter att bedriva sitt arbete och föreslår därför att de stödsystem som finns i dag, i form av sökbara bidrag från olika myndigheter, stärks. Mycket viktigt i sammanhanget är att alla utsatta för omvändelseförsök ska kunna känna sig inkluderade i det stödarbete som bedrivs och de medel som betalas ut måste säkerställa att alla unga nås, det vill säga även de som inte skulle beskriva sig som utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck, men kanske befinner sig i andra kontrollerande miljöer.

⁵⁵ umo.se, youmo.se

7 Metodbilaga

7.1 Regressionsmodell

Här nedanför redovisas resultaten från den regressionsmodell som beskrivs i 3.1.6.

Utfallsvariabeln är = 0 om personen ej har utsatts för omvändelseförsök och = 1 om personen har utsatts för omvändelseförsök.

Term	Estimate	Std. Erro	t-statistic	p.value
Intercept	0.004	0.003	1.22	0.221
Utländsk bakgrund	0.004	0.004	1.03	0.303
Funktionsnedsättning	0.003	0.005	0.60	0.549
Landsbygdskommun	-0.001	0.005	-0.11	0.912
Föräldrar med hög utbildning	0.000	0.003	0.09	0.926
Ålder (21–25 år)	0.001	0.003	0.20	0.843
Kön (Tjej)	-0.001	0.003	-0.47	0.638
HBTQ	0.021	0.010	2.23	0.026
Trans	0.045	0.010	4.46	< 0.001
Utländsk bakgrund * HBTQ	0.031	0.011	2.73	0.006
Funktionsnedsättning * HBTQ	0.067	0.010	6.54	< 0.001
Landsbygdskommun * HBTQ	0.035	0.012	2.85	0.004
Föräldrar med hög utbildning * HBTQ	-0.045	0.009	-4.81	< 0.001
Ålder (21–25 år) * HBTQ	0.012	0.008	1.48	0.140
Kön (Tjej) * HBTQ	-0.003	0.009	-0.37	0.711

Variabelbeskrivning

Utfallsvariabel = 1 om personen utsatts för omvändelseförsök, 0 annars

Utländsk bakgrund = 1 om personen har utländsk bakgrund, 0 annars

Funktionsnedsättning = 1 om personen har funktionsnedsättning, 0 annars

Landsbygdskommun = 1 om personen bor i en landsbygdskommun, 0 annars

Föräldrar med hög utbildning = 1 om personens föräldrar har eftergymnasial utbildning, 0 annars

Ålder (21–25 år) = 1 om personen är 21–25 år, 0 annars (16–20 år)

Kön (tjej) = 1 om personens juridiska kön är tjej, 0 annars

HBTQ = 1 om personen är hbtq-person, 0 annars (heterocisperson)

Trans = 1 om personen är transperson, 0 annars (cisperson)

7.2 Referenser

Andersson, S. (2020). Kristna ledare: Staten bör inte lägga sig i enskilda samtal. *Världen idag*. 18 augusti. <https://www.varldenidag.se/nyheter/kristna-ledare-staten-bor-inte-lagga-sig-i-enskilda-samtal/repthl!Njdm9oXdxZ2sHQe1ItgABw/> (Hämtad 18 januari 2022).

Anton, B. S. (2010). Proceedings of the American Psychological Association for the legislative year 2009: Minutes of the annual meeting of the Council of Representatives and minutes of the meetings of the Board of Directors. *American Psychologist*, 65, 385–475. <https://doi.org/10.1037/a0019553>

Barneombudet. Helse. <https://www.barneombudet.no/for-barn-og-unge/dine-rettigheter/helse/> (Hämtad 16 december 2021).

Beckstead, A. L. (2012). Can We Change Sexual Orientation? *Archives of sexual behavior*, 41(1), 121–134. <https://doi.org/10.1007/s10508-012-9922-x>

Baianstovu, R. m.fl. (2019). *Heder och samhälle. Det hedersrelaterade våldets och förtryckets uttryck och samhällets utmaningar*. Working Papers and Reports Social work, Rapport nr. 17. Örebro universitet.

Bishop, A. (2019). *Harmful Treatment: The Global Reach of So-called Conversion Therapy*. OutRight Action International.

Blosnich, J. R. m.fl. (2020). Sexual Orientation Change Efforts, Adverse Childhood Experiences, and Suicide Ideation and Attempt Among Sexual Minority Adults, United States, 2016–2018. *AJPH Surveillance*. 110: 7, 1024-1030.

Brittiska regeringen (2021). *Banning conversion therapy*, Command paper number: CP 535. <https://www.gov.uk/government/consultations/banning-conversion-therapy/banning-conversion-therapy> (Hämtad 18 januari 2022).

Byström, I. (2020). Förbön och samtal är en mänsklig rättighet. *Världen idag*. 20 augusti. <https://www.varldenidag.se/nyheter/forbon-och-samtal-ar-en-mansklig-rattighet/repthq!KNI6yEAYk@yiajQ1oOLNA/> (Hämtad 18 januari 2022).

Carlström, C. (2021). Queer desires and emotional regimes in Swedish Free-Church contexts. *Theology & Sexuality*, 27:2-3, 188-203. <https://doi.org/10.1080/13558358.2021.1981739>

Carlström, C. (2020) "God's word does not change as trends do" – contemporary discourses on homosexuality in Swedish Christianity. *Theology & Sexuality*, 26:1, 28–44. <https://doi.org/10.1080/13558358.2020.1790988>

Carroll, A., & Mendos, L. R. (2017). *State Sponsored Homophobia: A World Survey of Sexual Orientation Laws: Criminalisation, Protection and Recognition*. International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association.

Darj, F., Nathorst-Böös, H., & Jarl-Åberg, C. (2011). *HBT & heder: En intervjustudie om unga HBT-personer som lever i familjer med hedersnormer*. RFSL Ungdom, ALMAEuropa.

Drescher, J. (2017). *The Growing Regulation of Conversion Therapy*.
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5040471/>

Edsinger, O. & Baker, R. red. (2019). *Bekänna färg. Kyrka och hbtq i en regnbågsfärgad värld*. Stockholm: Apologia förlag.

Eriksson, M. (2020). *Nationell kartläggning. Bortförda personer i en hederskontext samt barn som uppges vara gifter – under 2019*. 2020:13. Länsstyrelsen Östergötland.
<https://www.lansstyrelsen.se/ostergotland/tjanster/publikationer/nationell-kartlaggning.-bortforda-personer-i-en-hederskontext-samt-barn-som-uppges-vara-gifta---under-2019..html>

Europaparlamentet (2018). *Situationen för de grundläggande rättigheterna i EU 2016. Europaparlamentets resolution av den 1 mars 2018 om årsrapporten om situationen för de grundläggande rättigheterna i Europeiska unionen 2016 (2017/2125(INI))*. P8_TA(2018)0056. Antagna texter.

Franska nationalförsamlingen (2021). *Proposition de loi No 4785, Modifiée par le sénat, interdisant les pratiques visant à modifier l'orientation sexuelle ou l'identité de genre d'une personne*.
https://www.assemblee-nationale.fr/dyn/15/textes/l15b4785_proposition-loi (Hämtad 24 januari 2022).

Haldeman, D. C. (2002). Gay Rights, Patient Rights: The Implications of Sexual Orientation Conversion Therapy. *Professional psychology, research and practice*, 33(3), 260–264.
<https://doi.org/10.1037/0735-7028.33.3.260>

Hays, R. (2019). En vision för kristen etik – exemplet homosexualitet. I Edsinger, O. & Baker, R. red. (2019). *Bekänna färg. Kyrka och hbtq i en regnbågsfärgad värld*. Stockholm: Apologia förlag.

Horner, J. (2010). Undoing the Damage: Working with LGBT Clients in Post-Conversion Therapy. *Columbia social work review*, Journal Article, 8-16. <https://doi.org/10.7916/d8-8xxa-aq93>

Hultmar R. & Sundberg L-G. (2019). Så här gör vi – fem röster från Sveriges kyrklighet. I Edsinger, O. & Baker, R. red. (2019). *Bekänna färg. Kyrka och hbtq i en regnbågsfärgad värld*. Stockholm: Apologia förlag.

IE SOGI (2020). *Practices of so-called "conversion therapies"*. Report of the Independent Expert on protection against violence and discrimination based on sexual orientation and gender identity, A/HRC/44/53. FN:s råd för mänskliga rättigheter.

Jernbro, C & Landberg, Å. (2018). Det är mitt liv! om sambandet mellan barnmisshandel och att inte få välja sin framtida partner. Stiftelsen allmänna barnhuset; Länsstyrelsen i Östergötland.

Johnston, L. B., & Jenkins, D. (2006). Lesbians and Gay Men Embrace Their Sexual Orientation After Conversion Therapy and Ex-Gay Ministries: A Qualitative Study. *Social Work in Mental Health*, 4(3), 61–82. https://doi.org/10.1300/J200v04n03_04

[Justis- og beredskapsdepartementet](#) (2021). *Artikkel 8, 9 og 10 - Vurdering av et mulig forbud mot å utføre, markedsføre og tilby "konverteringsterapi" – forholdet til menneskerettslige forpliktelser*. Tolkningsuttalelse fra lovavdelingen. 21/571 EO ASRI/HFA. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/artikkel-8-9-og-10-vurdering-av-et-mulig-forbud-mot-a-utfore-markedsfore-og-tilby-konverteringsterapi-forholdet-til-menneskerettslige-forpliktelser/id2866899/> (Hämtad 16 december 2021).

Jämställdhetsmyndigheten (2021a). *Förebyggande arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck. Riktat till pojkar och unga män i Sverige – utvärderingsforskning och praktik. Rapport 2021:17*.

Jämställdhetsmyndigheten (2021b). *Hedersrelaterat våld och förtryck. Mäns våld mot kvinnor*. <https://www.jamstalldhetsmyndigheten.se/mans-vald-mot-kvinnor/hedersrelaterat-vald-och-fortryck> (Hämtad 17 december 2021).

Kanadensiska regeringen (2021). *Government Introduces Legislation to Ban Conversion Therapy Practices in Canada*. <https://www.canada.ca/en/department-justice/news/2021/11/government-introduces-legislation-to-ban-conversion-therapy-practices-in-canada.html> (Hämtad 16 december 2021).

Knutagård, H (2021). Där, här och mittemellan. Några migrerande hbt-mäns röster om sexuell utsatthet. I Ouis, P. (red.). *Sexualitet och migration i välfärdsarbete*. Lund: Studentlitteratur.

Knutagård, H & Nidsjö, E (2004). *Hedersrelaterat våld mot ungdomar på grund av sexuell läggning*. Skåne i utveckling. Länsstyrelsen i Skåne.

Länsstyrelsen Östergötland (2020). *Vad är hedersrelaterat våld och förtryck?* <https://www.hedersfortryck.se/hedersrelaterat-vald-och-fortryck/vad-ar-hedersrelaterat-vald-och-fortryck/> (Hämtad 9 december 2021).

Länsstyrelsen i Östergötland (2017). *Insatser för att motverka och förebygga hedersrelaterat våld och förtryck. Uppdrag till samtliga länsstyrelser. 2017:08*.

Länsstyrelsen i Östergötland (2015). *Att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck. Slutredovisning av länsstyrelsernas uppdrag att främja och lämna stöd till insatser. 2015:06.*

Mallory, T. Brown, N.T. & Conron, K. J. (2019). *Conversion Therapy and LGBT Youth – Update.* UCLA Williams Institute.

McGeorge, C. R., Carlson, T. S., & Toomey, R. B. (2015). An Exploration of Family Therapists' Beliefs about the Ethics of Conversion Therapy: The Influence of Negative Beliefs and Clinical Competence With Lesbian, Gay, and Bisexual Clients. *Journal of Marital and Family Therapy*, 41(1), 42–56. <https://doi.org/10.1111/jmft.12040>

Meanley, S. P., m.fl. (2020a). Characterizing experiences of conversion therapy among middle-aged and older men who have sex with men from the Multicenter AIDS Cohort Study (MACS). *Sexuality Research and Social Policy*, 17, 334–342. <https://doi.org/10.1007/s13178-019-00396-y>

Meanley, S. P. m.fl. (2020b). Lifetime Exposure to Conversion Therapy and Psychosocial Health Among Midlife and Older Adult Men Who Have Sex With Men. *The Gerontologist*, Journal Article. <https://doi.org/10.1093/geront/gnaa069>

Morrow, S. L., & Beckstead, A. L. (2004). Conversion Therapies for Same-Sex Attracted Clients in Religious Conflict: Context, Predisposing Factors, Experiences, and Implications for Therapy. *The Counseling Psychologist*, 32(5), 641–650. <https://doi.org/10.1177/0011000004268877>

MUCF (2019). *Olika verkligheter – Unga hbtq-personer om sina levnadsvillkor.* Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

Norska kulturdepartementet (2021). *Höringsnotat om regulering av konverteringsterapi.*

Newman, P. A., Fantus, S., Woodford, M. R., & Rwigema, M.-J. (2017). “Pray That God Will Change You”: The Religious Social Ecology of Bias-Based Bullying Targeting Sexual and Gender Minority Youth – A Qualitative Study of Service Providers and Educators. *Journal of adolescent research*, 33(5), 523–548. <https://doi.org/10.1177/0743558417712013>

Nya Zeelands parlament, 2022, Conversion Practices Prohibition Legislation Bill, https://www.parliament.nz/en/pb/bills-and-laws/bills-proposed-laws/document/BILL_113397/tab/digest (Hämtad 18 februari 2022).

RFSL Ungdom. *Ordlista. Vad är Trans?.* Transformerings. <https://transformering.se/vad-ar-trans/ordlista> (Hämtad 16 januari 2022).

Regeringens proposition 2019/20:131. *Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet.*

Ryan, C. m.fl. (2009). Family Rejection as a Predictor of Negative Health Outcomes in White and Latino Lesbian, Gay, and Bisexual Young Adults. *Pediatrics* (Evanston), 123(1), 346–352.
<https://doi.org/10.1542/peds.2007-3524>

Ryan, C. m.fl. (2010). Family Acceptance in Adolescence and the Health of LGBT Young Adults. *Journal of child and adolescent psychiatric nursing*, 23(4), 205–213.
<https://doi.org/10.1111/j.1744-6171.2010.00246.x>

Ryan, C. m.fl. (2020). Parent-Initiated Sexual Orientation Change Efforts With LGBT Adolescents: Implications for Young Adult Mental Health and Adjustment. *Journal of homosexuality*, 67(2), 159–173. <https://doi.org/10.1080/00918369.2018.1538407>

Salway, T. m.fl. 2020. Experiences with sexual orientation and gender identity conversion therapy practices among sexual minority men in Canada, 2019–2020. *PLoS ONE* 16(6): e0252539.
<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0252539>

Shidlo, A., & Schroeder, M. (2002). Changing sexual orientation: A consumers' report. *Professional Psychology: Research and Practice*, 33(3), 249–259. <https://doi.org/10.1037/0735-7028.33.3.249>

Socialstyrelsen (2021a). *Barn och unga med könsdysfori*. <https://www.socialstyrelsen.se/regler-och-riktlinjer/nationella-kunskapsstod/publicerade-kunskapsstod/barn-och-unga-med-konsdysfori/> (Hämtad 4 januari 2022).

Socialstyrelsen (2021b). *Stöd och utredning vid könsinkongruens hos barn och ungdomar. Delvis uppdatering av kunskapsstöd, mars 2021*. Art.nr. 2021-3-7302.

Socialstyrelsen (2015). *God vård för barn och ungdomar med könsdysfori. Nationellt kunskapsstöd*. Art.nr. 2015-4-6.

Socialstyrelsen (2007). *Frihet och ansvar En undersökning om gymnasieungdomars upplevda frihet att själva bestämma över sina liv*. Art.nr 2007-131-27

Tozer, E. E., & Hayes, J. A. (2004). Why Do Individuals Seek Conversion Therapy?: The Role of Religiosity, Internalized Homonegativity, and Identity Development. *The Counseling Psychologist*, 32(5), 716–740. <https://doi.org/10.1177/0011000004267563>

TRIS (2020) *Gömd & glömd. Hedersrelaterat våld och förtryck mot vuxna med intellektuell funktionsnedsättning*.

Turban, J. L. m.fl. (2019). Association Between Recalled Exposure to Gender Identity Conversion Efforts and Psychological Distress and Suicide Attempts Among Transgender Adults. *JAMA Psychiatry*. <https://doi.org/10.1001/jamapsychiatry.2019.2285>

Ungdomsstyrelsen (2009). *Gift mot sin vilja*. Ungdomsstyrelsens skrifter 2009:5.

Wickberg, J. (red.), Caspersson, A-K., Agernäs, E. (2016). *Församling för alla?* EKHO Göteborg.

mucf
Myndigheten för ungdoms-
och civilsamhällesfrågor

